Sayı 37 MART 1936 Cilt 7

ÜLKÜ

HALKEVLERİ DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

AYDA BİR ÇIKAR SAYISI 25 KURUŞ

HALKEVLERİ DERGİLERİ

Halkevi	Dergileri	
Afyon	Taşpınar	Aylık
Bafra	Altın yaprak	»
Balıkesir	Kaynak	»
Bursa	Uludağ	Üç ayda bir
Edirne	Altı ok	Aylık
Elaziz	Altan	»
Eskişehir	Halkevi	»
Giresun	Aksu	»
Eminönü	Yeni Türk	»
Isparta	Ün	»
İzmir	Fikirler	On beş günlük
Kars	Doğuş	Aylık
Manisa	Yeni Doğuş	»
Niğde	Akpınar	»
Samsun	19 Mayıs	»
Tokat	Yeni Tokat	»

Sayı: 37
Cilt: 7
Mart 1936

ÜLKÜ
HALKEVLERİ DERGİSİ

R. PEKER'İN YENİ HALKEVLERİNİ AÇMA NUTKU

Arkadaşlar;

Bugün yurdda Halkevleri açılışının dördüncü yılını kutlamak için toplanmış bulunuyoruz. Bu toplanış yalnız Halkevlerinin geçmiş çalışma devirlerinin hatırlanması için değildir. Bugün yurd içinde büyük Kamâlist ülküyü yayıcı olan bu önemli ve değerli ulusal teşkilâta yeniden 33 Halkevi daha katılacaktır. Biz aynı zamanda bunların hayata doğuşlarını ve çalışma devrine girişlerini de kutlıyoruz.

Arkadaşlar; bu münasebetle geçirdiğimiz dört yıllık Halkevleri yaşayışının yalnız dördüncü yıla ait olan çalışmalarının genel pilânçosunu gözden geçirmekte fayda görüyorum.

Yalnız bu son yıl içinde 103 Halkevinin çatıları altına 2 milyon yüzbinden fazla yurddaş girmiş, Evlerin ışık saçan ve kuvvet yapan çalışmalarından istifade etmiştir. Halkevi çatılarının altı bu milyonlar kütlesinin biri ötekini tamamlayan müşterek çalışmalarının heyecanile kaynaşmıştır.

Arkadaşlar; bu yekûnu yalnız mücerret bir rakam olarak gözönüne alınca insan bunun değerini kavramakta, önemini ihata etmekte biraz müşkülât çekebilir. Fakat, bu rakamı 103 Halkevimizin içinde bulunduğu Türk şarları ve kentleri nufusunun yekûniyle karşılaştırınca işin ehemmiyeti tebarüz eder. Halkevlerimizin çalıştığı il ve ilçe merkezleri olan Türk şarlarında ve kentlerinde yaşayan yurddaşların yekûnu 2 milyon 380 bindir. Şu halde, aşağı yukarı bütün yurddaşların nufus yekûnu kadar insan Halkevlerinde yetiştirici veya yetişip aydınlatıcı ve istifade edici sıfatları ile Halkevleri çalışmalarına katılmıştır. Bu nisbetin devlet merkezi olan Ankaraya ait kısmı daha çok övülerek söylemeğe ve işitmeğe değer bir mahiyet arzeder.

Son sayımda Ankara'nın (125) bin nufusu taşıyan bir şehir olduğu anlaşılmıştır. Bu son yılda Ankara

Halkevinin çatısı altında konferans dinlemek, kitap okumak, konser dinlemek, dersanelerinde verilen çeşitli derslerden faydalanmak, gösteritleri seyir etmek, güzel sanatlerde, sosyal yardımda, köycülükte, sporda, dil ve tarih işlerinde çalışmak, hasılı Halkevinin (9) kolunun çalıştığı bütün istikametler üzerinde dimağını bir parça daha aydınlatmak ve Atatürk ülküsüne inanını biraz daha beslemek amacı ile (300) bin yurddaş toplanmış ve çalışmıştır.

Ankara Halkevine devam eden yurddaşların yekûnu, Ankara şehri nüfusu yekûnunun 2,5 mislidir. Bu nisbetlerden halk yığınlarının ulusal alanda yetiştirici vasıtalardan istifade etmek ve yeni hayata uymak için sıcak bir ilgi ve tehalük ile koşmakta olduğu neticesini çıkarırız. Halkevlerine ait olan bu görüşümüz, Parti çalışmalarının başka sahalarında aldığımız neticelerle de kuvvetleniyor.

Biliyorsunuz, muhtelif vesilelerle yurdun dört bucağında halk kürsüleri açıyoruz. Parti çalışmalariyle ulusal muhitin her tarafına yeni devrin ülküsünü yaymak için birbiri ardından konferanslar tertip ediyoruz. Bütün çalışmalarda halkın konferansların verildiği salonlardan ve meydanlardan taşan rağbetini ve ilgisini görüyoruz. Bu manzara Türk ulusunun iyiye ve doğruya doğru çekiş, görüş çalışmalarına intibak hususunda ne kadar sıcak bir istidatla mahmûl olduğunu göstermek bakımından insana öğünme ve istikbal için güvenme duygularını aşılıyor. Fakat bu coşkun ve heyecanlı ilerleme arzusunu tam yerine getirebilmek ve bu iştiyakı beslemek için yetiştirici unsurların daha çok nisbette Halkevleri çalışmalarına katılmaları lâzımdır. Ulusal çalışmalarda faydalanmağa ve yetiştirilmeğe muhtaç olanların ve bunu isteyenlerin bu çokluğu karşısında öğretici, yetiştirici ödevini yerine getirmek üzere Halkevlerinde halk için çalışmakta olanların azlığından içlenmemek ve üzülmemek kabil değildir.

Arkadaşlar; bugün büyük idealin sıcağını ve heyecanını yürütmek için Halkevlerine yazılmış olan yurddaşların sayısı (5) bini kadın olmak üzere (55) bindir. Halbuki Halkevlerini bulunduğu yerlerde halkı yetiştirici değerde ve bilgide olan Türk vatandaşlarının sayısı bu (55) binden birkaç misli fazladır. Bazılarımızda bir eksik ve yanlış duygu var: - Bu iş yapılıyor, onu yapanlar vardır. Bu alanda bizim vazife almamıza ihtiyaç yoktur - diyorlar.

Arkadaşlar; bu zihniyet yanlıştır. Hayat devamlı bir mücadeledir. Bilhassa içinde yaşadığımız devrin hayatı, her alanda misli görülmemiş çetin mücadele safhaları arzediyor. Bu savaştan ak yüzle çıkmak için her birimizin tek insan olarak yetişmesi kâfi değildir. Yetişmiş olanlarımızın geride kalanları yetiştirmeğe koşması lâzımdır. Hiç bir mücadelede bir tek kuvvet damlası bile fazla sayılmaz.

Arkadaşlar; tek insanın olsun, küçük insan cemiyetleri demek olan ailenin olsun, herkesin kendine göre derin bir hayat teminatı kaygusu var-

dır. Kendi tek hayatımıza bakalım. Şahsımızın kuvvetten, dermandan düşeceği yaşımızın ilerlediği zamanları düşünürüz. O devirlerde ıztırap sız ve işkencesiz yaşamak, sona kadar hayatın zevklerini tadabilmek için önceden imkân hazırlamağı hayatımızın en genç devirlerinde göz önünde tutarız.

Yine düşünürüz ki tek hayatımızda olduğu gibi varlıkları, şerefleri ve güler yüzlülükleri bize bağlı olan ailemizin ve çocuklarımızın istikbali maddî, manevî her vasıta ile temin edilmiş olsun. Günlük hayatımızdan ayırabildiğimiz refah unsurlarını ilerisi için arttırıp saklamak isteriz. Bu, hem modern ekonomi bakımından hem de vicdanî insanlık bakımından çok yüksek bir duygudur. Fakat, arkadaşlar, bize tek varlığımızın ve aile diye tanıdığımız mukaddes varlıkların ilerisini düşündüren bu duygu, her tekimizden ve ailelerimizden başka bunların hepsinden üstün bir varlık olan ulus için de işlemelidir. Hepimiz hiç olmazsa kendimizi ve çocuklarımızı düşündüğümüz kadar ulus varlığının hayat teminatını da düşünmeliyiz. Bunun için de ulusa birlik ve beraberlik terbiyesi vermeğe ve halkımızı derin bir halk ruhunun sıcağı içinde yeni hayatta yüksetmeye çalışan Halkevlerinde vazife almamız lâzımdır. Bu vazifenin bütün karşılığı nihayet haftada birkaç saatimizi bu işe vermekten ibarettir.

Şahsî hayat teminatımız eksiksiz yerinde olsa bile ulusun birlik hayatı lüzumu kadar kuvvetli olmadıkça hiç bir özel varlığın değeri ve faydası yoktur.

Memleketimiz, bizi anlamayanların dediği gibi, tabiî menbaları kuvvetli, ormanları bol, madenleri kıymetli, fakat değerli insanlardan mahrum bir yurt değildir. Türkiye'de ulusun işlerini kucaklayıp başaracak ve nihayet ulusal birlik çalışmasında bütün yurt çocuklarına ön olacak, onlara ışık gösterecek derecede yetişmiş insanların adedi bu ihtiyaca yetecek dereceden çoktur bile. Muallimlerimiz, memurlarımız, doktorlarımız, mühendislerimiz, avukatlarımız, bunların hepsi, bu yurdun müşterek feda kârlığı neticesinde okutulup yetiştirilmiş vatan çocuklarıdır.

Ergin ve yetişkin olanlarımız yalnız kazançlarından devlete bir vergi ödemekle, yalnız muharebe olduğu zaman cepheye gitmek veya evlâtlarını göndermekle yurda karşı borçlarını tam olarak ödemiş sayılmazlar.

Bugünkü Türk ulusunun hepsi birbirine dayanan ve hepsi birbirine inanan büyük ulusal bir kütle olarak yetişmesi lâzımdır. Bunun için kendinde bir başka yurddaşına verecek bilgi ve inan sermayesi olan herkes mikyası küçük, fakat değeri büyük bir zaman vergisi ile millî borcunu ödemelidir.

Arkadaşlar; hayat mücadelesinin en hararetli ve en çetin devirlerini yaşıyoruz, demiştim. Kaldı ki biz ulusça bu mücadelenin icabettirdiği kuvvet unsurlarını tam olarak bünyemizde toplamak için başka yetişkin uluslara nisbetle kâfi zaman da bulmuş değiliz. Bu bakımdan yakın geçmişte büyük zamanlar kaybetmiş bir

milletiz. Bu geçmiş zamanları telâfi etmek için şimdiki ulusal çalışışta daha hızlı bir gidişle parlak istikbal günlerinin mesafesini kısaltmak mecburiyetindeyiz.

Başka yanlış bir zihniyet daha var: Yetiştirme ödevi sade hükûmetindir, koruma ödevi yalnız hükûmetindir, bir yurdu yalnız ordu korur. Bir yurdun evlâtlarını yalnız hükûmetin mektepleri yetiştirir, bir yurdun ekonomi alanında güler yüzlülüğünü temin edecek vasıtaları yalnız devletin ekonomik teşkilâtı yapar.

Hayır arkadaşlar; içinde yaşadığımız günün hakikî manasında güçlü bir ulus olmak için yalnız bu resmî çalışmaların verimi kâfi değildir.

Mektepler âlim yetiştirir, teknisyen yetiştirir, sanatkâr yetiştirir. Ordu müsbet surette yurdumuzun topraklarına ayak basmış olan düşmanlarla göğüs ve silâh muharebesi yapar. Halbuki bu klâsik mektep yetişmesinin yanında bir ulusal yetişme ve yetiştirme vazifesi vardır. Halbuki klâsik cephelerdeki ordu muharebesinin yanında tesirleri peşin görülmiyen fakat tahribatı fiilî düşman istilâsından daha az olmayan, devamlı bir hayat mücadelesi cephesi vardır. Bir milletin ekonomik kuvveti için yalnız istihsal vasıtalarının mükemmelliği yetmez, bizzat milletin kendisinde millî ekonomi anlayışının kökleşmesi lâzımdır. Ulus ordularının cephelerde muvaffak olması için de, mektep terbiyesi ne olursa olsun, yurd çocuklarının günün hayat mücadelesi cephelerinde başarılı olmaları için de, hattâ ekonomsal çalışmalarda varılan müsbet neticelerin yurdun hakikî saadetini temin edebilmesi için de bütün bu kuvvet, bu çatışma ve çalışma cephelerinin arkasında, bütün bu mefhumları anlıyan, bütün bu cepheleri sinesinin duygusu ve sıcağı ile besliyen kütleleşmiş, ulusal bir birlik cephesi lâzımdır. Maddî kuvvetlerin, zenginliklerin, ilmin, tekniğin ve sanatın hayat savaşında rolleri büyüktür. Fakat bütün bu maddî unsurları bugünün hayatı için yeter vasıta saymak tehlikeli bir hatadır. En büyük tılısımlı kuvvet millî birlikte, beraberlikte ve bunun yapacağı millî bütünlüktedir.

Halkevlerinin çalışması, birbirini anlıyan ve büyük mefhumlarda birbirine dayanan bir kütle yaratacaktır inanı bir, sükûnu bir, galeyanı bir, heyecanı bir, bir kütle..... Yurda zarar getirecek büyük vakalar karşısında beraber ayaklanıp büyük tehlikeleri beraber karşılamak kaygusu ile hareket eden bir kütle..... Onun için yurddaşları halkevlerinin herkese sıcak sinesini açmış bekliyen çalışma saflarında şerefli yerini almağa çağırıyorum.

Sözlerimi bitirirken bugün yurdda yeni açılmakta olan 33 Halkevinin adlarını okuyacağım :

Acıpayam, Akhisar, Artvin, Ayancık, Babaeski, Bandırma, Birecik, Bolvadın, Bor, Çapakçur, Çarşamba, Develi, Devrek, Elbüstan, Ereğli -Karadeniz-, Fethiye, Gebze, Gelibolu Gerze, Gönan, Harput, İskilip, Kilis, Kırşehir, Lüleburgaz, Nevşehir, Niksar, Salihli, Siverek, Turgutlu, Yalvaç, Safranbolu, Zile.

Ankara Halkevinin sahnesinde

hepinizin müşterek duygularınıza tercüman olarak yeni çalışma hayatına doğan bu 33 Halkevinde vazife alacak arkadaşlara sıcak ve samimî duygularla elimi uzatarak kendilerini selâmlarım.

Eski Halkevi arkadaşlarımıza sıcak sevgi ve selâmlar ve teşekkürler yollarım.

Nereden hangi rüzgâr eserse essin, hayat hangi tecellisini ne tarzda gösterirse göstersin ve hâdiseler nereden kopup ne kadar geniş fırtınalar halinde yurdumuzun başında patlarsa patlasın, Kamâlist rejimin bunların hepsine mukavemet edecek bir hayatiyeti vardır.

Ulusal birlik cephesini hergün biraz daha kuvvetlendirelim. Size son söz olarak salonumuzu süsliyen levhalardan büyük bir inkılâp sözünü tekrarlıyacağım; bu yolda parolamız şudur : « Dağılan çöker, daima bir, daima toplu. »

N. KANSU'NUN HALKEVLERİ HAKKINDA SÖYLEVİ

Sayın Bayanlar, Baylar!

Her yıl, yurdun her bucağındaki Halkevlerinde bugün içtem törenler yapılır. Bu törenlerle, hem bir yıl çalışarak cemiyetin türlü cepheli ihtiyaçlarından bir kaçını karşılamağa uğraşmış ve yeni çalışmalar için hazırlanmış Halkevlerinin yıl dönümü, hem de bu Halkevlerinin ülkülü ve şuurlu çalışmalarına katılacak yenilerinin açılışları kutlanır.

Bu münasebetle, bugün memleketin 136 yerinde bir çok yurddaş bu çatıların altında toplanmış bulunuyor. Hepsi bir heyecanı ve bir ülküyü selâmlayor. Radyo bu mutlu hâdiseyi yurdun her köşesine yayıyor. Memleket yayını sayfalarında bu hâdiseyi anacak.

Tabiatta her hareket bir tesir ve aksitesirle izah olunur. Bunun en klâsik örneği fizik kitaplarında taşın su yüzüne atılışı ile verilmektedir. Her kültürel ve sosyal hareket de bir tesirdir ki bunun dalgalar ve yeni yeni tesirler yapmamasına imkân yoktur.

Bugün, bu toplantılara vesile olan Halkevleri türk sosyetesi içinde nasıl bir ödev sahibidir. Bu Evlerin tesiri Türk çeveninde nasıl akisle dalgalanıyor? Bunu düşünmekte ve incelemekte fayda vardır.

Şahsiyet sahibi ferdler, zaman, zaman kendi içlerine çekilirler ve kendi muhasebelerini yaparlar. Bu, onlara kuvvet ve yeni ilhamlar verir. Sosyal hareketleri de müşterek vicdanın kontroluna sıksık sermekte fayda vardır. Bu kontroldan o harekete katılanlar güven ve cesaret alırlar.

Buradan, büyük türk kalkınışının neticelerinden, istikametlerinden ve bu kalkınış hareketi içinde Halkevlerinin vazifesinden bizi aydınlatmış olnan büyüklerimin sözleriyle mevzuumu değerlendirmek isterim.

"Halkevlerinde ulusal ve sosyal hayatın temelleri terbiye suretinde, öğretim suretinde, konuşma suretinde mütemadiyen kurulmalıdır; bunu iltizam edioyruz. C. H. Partisinin Halk evleri vasıtasiyle memleket içinde güttüğü kültür politikası, bu vasıta ile ilmi ve fenni, güzel sanatları yaymak, bu memleketin siyasası, ekonomisi hakkında en yeni ve en doğru malûmatı ortaya dökmetir."

Ve

"Türk milleti yalnız nufusunun sayısı ve memlektten genişlik ölçüsü ile değil; yüksek vasıfları, asîl kanıyla lâyık olduğu bir mevcudiyet olarak kendini aleme duyurmalıdır.

Biz Halkevlerinin arkadaşlık havasının hararetiyle ısınan çatıları altında ulusumuzun tektek olmaktan çıkarak, sulpleşerek, cemiyetleşerek hacmi, irtifaı ve cevheri ile kendisini bir granit kütlesi halinde istikbale arzedeceğine kaniiz."

Şimdi Halkevlerinin çalışma yıllarında durmadan artan kültür emeklerinin sonuçlarını toptan göstermeğe imkân vermek için sizlere bazı rakamlar vereceğim :

İlk Halkevi 1932 yılında açıldı. Bu açılışı kovalayan yıl içinde Halkevlerinde 915 konferans verildi; 373 konser dinlendi. 511 temsil yapıldı ve 150.000 kişi kitap okudu.

Ellerimizde bulunan 1935 pilânçosuna göre bu yıl içinde 103 Halkevinde 2243 konferans, 776 konser verilmiş ve 782 temsil yapılmıştır. 642.000 yurddaş kitap okumuştur.

Aynı yılda 495 köy gezintileri olmuş, 21.000 kişi bu gezintilere katılmış, 194.000 yurddaşa türlü konularda da dersler verilmiştir. Bazı Halkevlerimiz, okumayı ve bilgiyi çevrelerindeki köylere yaymak için köy okuma odaları açmışlar, düzenlemişlerdir. Dışarıda göreceğiniz fotografilar, dergiler, eserler, grafikler Halkevleri üyelerinin türlü çalışmalarının bir kısmını tanıtmak istiyor.

Bu bir yıl içinde Halkevlerine türlü çalışma vesileleri ile girip çıkmış toplantı yapmış yurddaşların sayısı iki milyonu geçti.

Sosyal kurumları değerlemek, onların kuruluşlarındaki erge ile uygunluklarını anlamak için, yaptıkları işlere göz gezdirmek en doğru yol değil midir ?

Medeniyet denilen şeyin tarifi güçtür. Kamuslarda; medeniyet cemiyetlerin fikri, sınai, ahlâki... inkişaf *arzıdır; yolundaki anlatışında da onun dinamik hüviyeti görülür. O insan adını verdiğimiz büyük kudretin elinde onun bütün melekelerine, ihtisaslarına uyarak uzun çağlar içinde aydınlatılmamış olsaydı beşer tarihi, aynı sözlerin ve hareketlerin ağır, bir teviye tekrarlanmasından ibaret kalırdı.

Zekâ ve enerji dolu insan eseri olan tarih içinde Türk ulusunu takip edelim: Onu dünyanın dört bucağında bulmakta güçlük çekmiyoruz. O, o kadar derin ve tükenmez bir hayat haznesidir ki, medeniyet beşiği olan öz yurdundan uzaklarda bile nerelerde dolaşmış, nerelerde yerleşmiş ise oralarda bir kültür ve hamle unsurudur. Şuradan zaif görünür; fakat buradan bütün kuvveti yerindedir. Şu devirde sönük gibidir; fakat başka bir devirde bir yanar dağ kadar velveleli ve hareketlidir.

Zaman uzunluğu içinde destanları kaydedilen bu millet, ancak medeniyetin öncüsü olabilir. Atalarımızda yaşıyan bu inanda yakın çağlarda bazı zaaf ve durgunluk alâmetleri gördüğümüze cok acınırız. Fakat gözlerimizi hemen bu devri aşarak kafasında bilgi, yüreğinde inan, elinde sanat, duyuşunda zevk dolu Türk varlığına atınca orada engin ve parlak istikbalimizi bulmak için bol bol kudret kaynaklarına kavuşuruz.

Askerlikte, politikada, sanat da, ekonomi'de... bugünkü başarılarımızı bu derin kaynaklar izah edebilir. İlimde, güzel sanatlarda velhasıl bütün büyük bir kültürde muvaffakıyetler yaratmamıza da gene bu kaynaklardan besli Türk zekâsı, Türk enerjisi ve Türk kapasitesi teminattır.

Değerli bir sosyoloğun dediği gibi, sosyal organizasyon belli bir zaman içinde geniş ölçüde içgüdü, alışkınlık, duygu işidir. Sosyal ilerleme, bunun tersine, geniş ölçüde insanın fikrî hayatının mahsulüdür. Medeniyet denilen şey de bu fikir ve zekânın meyvasıdır.

Sayın dinleyicilerim!

Halkevleri konusundan ayrıldığımı hiç sanmıyorum. Yukarıda çalışmalarına birkaç rakam ve örnekle işaret ettiğim Halkevleri milletce hem kaynağa, hem ileriye varmak için açılmış çalışan birlik, atılma, araştırma merkezleridir. Bunların her yıllık gayret yekûnları bizi bir taraftan varlığımızı almağa götürüyor, bir yandan ileri atılışlar için kafalarımızdaki, yüreklerimizdeki gayretlero kımıldatarak büyük kültür varlığna sürüklüyor. Gün geçtikçe bu Evlerin Türk devrimi içinde deroin anlamı büyüyecek: onların sosyal ve kültürel olgunlaşmamızdaki önemi genişliyecek: ferdleri cemiyetleştiren, topluluk içinde ferdleri şahsiyetlendiren rolü artacak..

Biz, bütün Halkevi çocuklarının kulaklarımızda büyük şef Atatürk'ün şu yüce sözleri çınlamaktadır :

« Yüksel Türk, senin için yüksel iğin hududu yoktur ! »

C. BAYAR'IN ENDÜSTRİ PLÂNIMIZ ÜZERİNDE SÖYLEVİ

[Ekonomi Bakanı Celâl Bayar'ın İkinci Sanayi Plânı üzerinde çalışmak üzere bakanlıkça toplanmış olan mütehassıslar heyetinin çalışmalarını açan söylevini aşağıya koyuyoruz. Türk inkılâbının sanayileşme davasının ana çizgilerini tebarüz ettiren, bu dava üzerinde duyulmuş işkillere cevapları ihtiva elen, bütün Türk münevverlerini bu büyük inkılâp işinde inanlarını tazelemeğe, derinleştirmeğe, ve düşünmeğe ve kafa, elbirliğine davet eden bu nutku ÜLKÜ okurlarının dikkatle okumaları lâzımdır.]

YÜKSEK heyetinizi ikinci sanayileşme plânı esasları üzerinde görüşmek için rica etmiştim. Bu maksadla tertib edilmiş olan toplantımızı açıyorum.

Esasa girmeden evel, hatıralarınızı benimle birlikte, sanayileşme hareketimizin karşılaştığı manzaralar üzerine sevkedeceğim:

NİÇİN SANAYİLEŞİYORUZ?

Bugün bu mevzuda şüphesi olanlar kalmamıştır. Fakat dün diyebileceğimiz kadar kısa bir müddet evel, hattâ Londra arsıulusal Para ve Ekonomi konferansına giderken bile, bu mevzu, henüz üzerinde münakaşa ettiğimiz bir fikir halinde idi.

TÜRKİYE HAM MADDECİ Mİ KALMALI, SANAYİLEŞMELİ MİDİR?

Memleketimizde çok propagandası yapılmış bir fikir vardı: Ham maddecilik fikri. Bu fikre, bazı münevverlerimiz de kapılmıştı.

Bunlar, sanayi hareketi memlekette başlar ve ilerlerse, malî vaziyetimizin sarsılacağından endişe ediyorlardı. Bu tezi, bir dava gibi müdafaaya kalkışanlar oldu.

Her kurulacak sanat, şekerde olduğu gibi, büdce varidatından bir kısmını kemirecek ve bu hareket ilerledikçe ve başarıldıkça gümrük varidatının kaybı artarak malî sarsıntı doğacaktır.

Ziraatin ne olacağı soruldu.

Hükümetin sanayi ile uğraşmasının yanlış bir politika olduğu ifade edildi. Sanayi işi, ilim, teknik meselesidir, bizde kâfi kalifiye eleman yoktur, dendi. Nihayet bir program halinde bu işi ne cesaretle hükümetin ortaya atabileceği mevzuubahs oldu. Devletin büyük işleri kendi eline alarak şahsî teşebbüslere pay bırakmamış olacağı ileri sürüldü. Hariçde de, sanayileşmek istiyen memleketlere karşı, kuvvetli propagandalar vardı: Ziraatçi kalmış memleketlerin sanayileşmesindeki tehlikeden, muhafazası lâzım muvazeneden, ziraatçi bir mem-

leketin sanayici olmasının, sanayici bir memleketin ziraatçi olmasından daha elim olacağından dem vuruluyordu.

Bu memleketlerden bir çoğunun, kendi sanayileşme tarihlerinde de aynen karşılaştıklarını bildiğimiz, içten ve dıştan ileri sürülmüş, bu kabil iddiaları hep okumuş veya işitmişsinizdir.

Bunların harice ait olanları, cevaba bile değmez. Ortaya attıkları fikirlerin iç yüzünü teşrih etmeğe dahi lüzum görmem. Kendi menfaatları cephesinden yapılmış olan bu tezabürlerin en hafif ifadesi: egoizmdir.

Memleketimize ait olanlara gelince:

Yukarda söylediğim gibi, filvaki bu mevzu üzerinde tereddüdü kalmış kimse kaldığını zannetmiyoruz. Fakat millî bakımdan büyük ehemiyeti vardı: millî bir iş olarak bütün milletçe hakikî ve şuurlu, yekpare bir kanaat lâzımdır. Bunun için herhangi bir vatandaşta, herhangi bir ukde hâlâ kalmışsa, kalabilmişse, bütün münevverlerin ve mesuliyet deruhte etmiş olanların o ukdeyi de dağıtacak elemanlarla mücehhez olmaları icabeder.

Evvelâ sanayileşmenin gümrük varidatı üzerindeki tesirini birkaç kelime ile ifade etmek isterim:

Filhakika her ihmal ettiğimiz sanayi şubesi, o neviden ithalât üzerinde müessir olduğu için, büdcenin gümrük varidatı kısmı üzerinde de tesir yapması tabiidir. Meselâ:

Memlekette şeker imalâtına başlanması yüzünden, gümrük varidatının 18 milyon lira kaybettiği iddia edilmektedir. Pamuklu mensucat sanayii de aynı tesiri yapacaktır.

Fakat büdcenin varidat kısmı bir kül halinde mütalea edildiği takdirde, sanayi hareketinden dolayı yekûnun azalmadığı ve bilakis 1933 de 170 milyon lira iken 1935 de 195 milyona çıktığı görülür. Önümüzdeki yıllar içinde daha yükselecektir.

Şu halde bir cihetten büdcemizin alâkadar maddelere ait gümrük geliri azalmış olmasına mukabil, memlekette endüstriyel faaliyetten doğmuş muntazam iş hacmi bu tenakusu fazlasiyle telâfi etmeğe başlamıştır.

Malî vaziyetimiz ve vergi tahsilâtı bilâkis kuvvetlenmiştir. Bu fili manzara karşısında gümrük varidatı noktasından ileri sürülen düşünce tamamen ehemiyetini kaybetmiş bulunmaktadır. Selâhiyettar maliyecilerimiz bize diyorlarki: "Herhangi bir muhitte büyük veya küçük bir fabrika açıldığı ve faaliyete geçtiği zaman bizim faaliyetimiz de oralarda artmaktadır. Halk kazanıyor, ve kazancı sayesinde devlete karşı mükellefiyetini sühulet ve süratle ifa ediyor. Binaenaleyh sizin sanayi hareketinize aid her teşebbüsünüzden biz de kuvvet alıyoruz ve bu teşebbüslerin artması ve muvaffakiyeti için sizinle beraberiz."

Ziraat mi, sanayi mi? meselesine gelince:

Bunun dahi düşünmeğe değer, bir iş olmadığı kendiliğinden tebeyyün etmiştir.

Şahsen kendilerini çok yakından tanıdığım ziraatçiler mübalağasız diyebilirim ki, bugün sanayi hareketi

nin, bizim kadar inanmış tarafları olmuşlardır.

Zira görmüşlerdir ki yerli ibtidaî maddelerin kıymeti, sanayi hareketlerinin tesiriyle artmaktadır. Sanayi hareketlerimiz sayesindedir ki mühim bir kısım mahsullerimizin fiatı buhran dolayisiyle çok düşmüş olan arsıulusal piyasa fiatlarının fevkine yani değer derecelerine çıkabilmiştir. Demek oluyor ki, sınaî hareketimizi ziraî hareketimizden ayırmağa maddetten imkân yoktur. Bunlar ileri telâkkili memleketlerde biribirini tamamlıyan millî hareketlerdir.

Bugün çiftçilerimiz, sınaî hareketlere endişe ile bakmak şöyle dursun, bu hareketleri mahsullerinin kıymetlenmesi refahlarının artması için tek çare olarak görmektedirler.

Eleman meselesine gelince:

Memleketimizde arzu ettiğimiz geniş bir sanayi hareketini idare etmek için keyfiyet değil fakat kemiyet bakımından kâfi mikdarda elemanımız olduğunu iddia etmek bittabi doğru bir iş değildir. Daha birçok mütehassısa ve bu işten anlıyan kimselere ihtiyacımız aşikârdır. Fakat şimdiye kadar yaptığımız işlerde bizi yolumuzdan alıkoyacak büyük bir müşkülâta uğramadık.

Alacağımız tedbirler arasında her kısmı itibarile bu elemanları asgarî zamanda yetiştirmek için düşünülmüş olanları da bulunacaktır; bizzat sanayi hareketimiz, bu tedbirler arasında sayılabilir. Çünkü sanayi olmadan, yani ihtiyaç bulunmadan eleman yetişemez.

Memlekette ileri sürülmüş iddialardan birisi de devletin bütün kârlı ve büyük işleri kendi eline alarak hususî teşebbüse, hususî sermayeye iş bırakmamış olacağı endişesidir.

Arkadaşlar,

Memleketimizde yapılacak işlerin mikdarını, hacmını hepimiz biliyoruz. İhtiyacımızın çokluğunu mukayese etmek imkânlarına malik bulunuyoruz. Aynı zamanda hususî teşebbüsün dayandığı sermaye kudretini, mikdarını da biliyoruz.

Eğer sadece memleketin sanayileşmesini ve milletin muhtaç olduğu refahı bazı hususî teşebbüslere ve bu teşebbüslerin dayandığı sermayeye bırakmak lâzımgelirse, lâakal iki asır daha intizar devresi geçirmekliğimiz lâzımdır.

Bu nokta üzerinde hususiyetle durmak ihtiyacını görmekteyim.

Hususî sermaye nedir? Hususî teşebbüse nasıl revaç vermek lâzımgelecektir ? Biz hem yapıcı ve hem de yaptırıcı bir devlet olarak kalmak istiyoruz. İktisat Vekâletinin takib ettiği güdümlü ekonomi politikasının dayandığı prensip, yapmak ve yaptırmaktır. Yaptırmak kısmının içersinde hususî teşebbüs ve hususî sermaye geliyor.

Biz, yaptırmak için ötendenberi mevcud olan teşviki sanayi kanununa ilişmedik; onu mukaddes bir emanet gibi saklıyoruz. Hususî teşebbüslerin ihtiyacına daha pratik şekilde yaraması için tedbir düşünüyoruz. Aynı zamanda hususî teşebbüsün kuvvetlenmesini, hazırlanmasını arzu ediyoruz. Bunun etrafında bir çok neşriyat vaki olmuştur. Devlet ile hususî te-

şebbüs arasındaki vazife ve salâhiyet ve işlere aid mütalealar yürütülmüştür.

ATATÜRK bunu gayet veciz ve sarih surette ifade etmiştir. Bu büyük sözleri hepimizin bildiğinden emin olduğum halde tekrar etmek istiyorum. Emelim aynı zamanda kongremizin zabtını ve bugünkü ve yarınki mesâi yolumuzu bu sözlerin büyük ışıgile aydınlatmak ve kıymetlendirmektir.

ATATÜRK, bunu bana İzmir beynelmilel panayırının küşadında tarafımdan okunmak üzere vermişti. Orada okudum:

« Türkiye'nin tatbik ettiği Devletçilik sistemi 19. uncu asırdanberi sosyalizm nazariyatçılarının ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiyenin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiyeye has bir sistemdir.

Devletçiliğin bizce manası şudur:

Fertlerin hususî teşebbüslerini ve şahsî faaliyetlerini esas tutmak; fakat büyük bir milletin ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak memleket iktisadiyatını devletin eline almak.

Türkiye Cumuriyeti Devleti, Türkiye vatanında asırlardanberi ferdî ve hususî teşebbüsle yapılmamış olan şeyleri biran evvel yapmak istedi ve görüldüğü gibi, kısa bir zamanda yapmağa muvaffak oldu.

Bizim takip ettiğimiz bu yol, görüldüğü gibi, liberalizmden başka bir sistemdir.„

Millî olsun, memleketimizde iş görmek için gelmiş bulunsun, sermayeyi ve sanayi hareketini hesapsız bir rekabet karşısında bırakmamak için tedbir almak ihtiyacını duyduk. Çünkü gördük ki, memlekette kazanç verdiği farzedilen her teşebbüsün arkasında biribirini takip eden müracaatlar vaki olmakta ve bu müracaatlar da muayyen mıntakalar için yapılmaktadır.

Mütehassıslarımız bu müracaatlar karşısında hesablarını yaptılar ve dediler ki heyeti umumiyesini kayıtsız şartsız is'af ettiğimiz takdirde, memlekette dahilî istihlâk kabiliyetine ve dünya şeraitine nazaran vakitsiz fazla istihsal ve yurdun her tarafında görmek istediğimiz ahenkli kalkınma politikasına uymıyan bir tekâsüf manzarasile karşılaşacağız. Buna mani olmak ve bu teşebbüslerin bizzat müteşebbisleri için de rantabl ve millî ekonomi icablarını korur olabilmesini temin için gerekli tedbirler aldık.

Bazı sanayi ve bu arada bilhassa mensucat sanayii için bir hudud çizdik. Bu hudut içerisinde arzu edenlerin fabrika tesis edebileceklerini ilân ettik. Kayseri bez kombinası, Ereğli fabrikası ve müteaddit şeker fabrikalarımızı da, bu hükümlere tâbi tutarak bu hudut dahiline almış bulunuyoruz. Fakat hususî teşebbüslerden hiç biri gösterdiğimiz yerlerde fabrika kurmadı.

Bunun ifade ettiği mana üzerinde durarak meseleyi tahlil ettik. Açık söylememe müsadenizi rica edeceğim: Gördük ki bunlar üç kısma ayrılıyorlar.

Birinci kısım, muayyen sahalarda yerleşmeyi münhasıran kendi zaviyelerinden kârlı gören yabancı sermayelere paravanlık edenlerdir. Burada normal şerait içinde ve Türkiye millî ekonomi kuruluşunun icablarına uygun bir surette çalışan ve çalışacak olan ecnebi sermeyesini kastetmiyorum.

İkinci kısım, hükûmet her yerde fabrika tesisini arzu etmiyor. Biz bugün müsait görülen bir saha için müsaade alalım; bir sermaye gibi elimizde bulunsun; üzerinde spekülasyon yapalım, düşüncesini güdenlerdir.

Üçüncü kısım ise, memleketin ulusal ekonomi icablarını nazara almaksızın büyük alâkasını ve devletin yüksek himaye tedbirlerini kendi şahsî ve gündelik menfaatleri için istismarı düşünenlerdir.

Bizim nazarımızda, sanayici demek Millî kalkınma savaşında büyük, vatanî vazife almış, millî iktisat icablarını ticarî menfaatlariyle yanyana göz önünde tutmağı bir vazife olarak takdir etmiş adam demektir.

Bu esaslara uymıyan bir çalışma ancak şuurlu bir programı, dejenere eder ve netice olarak memleketin fedakârlığı basit bir istismarın aleti olmuş olur.

Hususî teşebbüslere kuvvet, millî sermayeye çalışma imkânı verirken bittabi bu kabil tandanslar üzerinde de hassasiyetimizi muhafaza ettik ve edeceğiz. Bunu tebarüz ettirmekten maksadım her harekette, millî şuurun ve millî iktisat menfaatlerinin mutlak surette hakim olması icab edeceğini bir kerre daha, kat'î şekilde hatırlatmak içindir.

Şimdi diğer mevzulara geçebilirim:

Sanayi tedrisatını programlaştırmak istiyoruz; heyetinizden bu mevzu üzerinde dikkatle çalışmasını rica ederim. Memleketimizde maden sanayii ehemiyet kesbetmektedir. Kâfi derecede elemanımız yoktur. Her sene tahsil için ecnebî memleketlere 35 talebe göndereceğiz. Bu suretle önümüzdeki plân devresi içinde tahsil edip dönmüş en az 100 genç mühendis temin etmek azmindeyiz.

Diğer sanayi için Sümerbank ecnebî memleketlere talebe ve stajiyer göndermiştir. Deniz işleri için de talebe gönderiyoruz. Her ihtisas şubesinde kâfi mikdarda yüksek teknisiyen elde etmek için bu istikamette mesaiye devam olunacaktır. Kalifiye amele yetiştirmek çok ehemiyetlidir. Sanayi mektebleri mezunlarının şimdiye kadar sokaklarda kaldıklarından, büro işlerinde hizmet aldıklarından şikâyet ediliyordu. Filvaki mektebten çıkmış, elinde şahadetname olduğu halde iş bulamamış bir haylı gence tesadüf ettik.

Bunları toplıyarak iş verdik. Hususî kabiliyet gösterenleri ecnebî memleketlere yolladık. Şimdi açıkta bulunan yoktur, denilebilir.

Sanayi mekteblerinin bugünkü programı bugünkü ihtiyacımızı tatmin ediyormu?

Bunun cevabı, zannederim, müsbet olmaz. Tedrisat, sanayii hareketimizin icablarına, istikamet ve gidişine göre uydurmak zarureti karşısında bulunuyoruz. Maarif Vekâleti de bu cihete büyük ehemmiyet atfediyor,

yüksek heyetinizin kararını beklemektedir.

Bir program dahilinde bu arzunun tahakkuk ettirilebilmesi için, söyliyeceğiniz mütalealar çok kıymetli olacaktır.

Yapacağımız işlere gelince: Gönderdiğimiz davetnamede de tasrih edilmiştir. Mevzuumuz, iktisadi cihazlanma ve rasyonel bir kalkınma için yeniden hangi sanayiin kurulması ve mevcutlardan hangilerinin tevsi edilmesi icabettiğidir.

Sual budur.

Vekâlet ihtisas bürolarının yaptıkları hazırlıklar hakkında burada şahsen tafsilât vermekte fayda görmem.

Yalnız ikinci beş senelik programımızda maadin ve elektrik sanayiine ve şimdiye kadar kurduğumuz sanayiin mütemmim veya anneks branşlarına ve umumi ekonomik bünyemizin istilzam ettiği yeni bir kısım sanatlara hususi bir ehemiyet vereceğiz.

Maden itibariyle düne kadar devletin rolü istiyenlere maden ruhsatname ve imtiyaznamesi vermek ve bunların harcını alıp tescil etmekten ibaretti.

Her memlekette maden, millete ait servetlerden biri sayılmakta olmasına rağmen millî bir politikamız ve bu politikayı takib ve tahakkuk ettirecek bir devlet teşekkülümüz yoktu. Bu suretle mevcut madenler, ya ecnebilerin, ya kifayetsiz insanların eline kalarak tahrib edilmeğe mahkûm edilmiş, ve yahut da alâkası cebindeki imtiyazdan, düşüncesi günün birinde zengin bir adam bulup devretmekten ibaret spekülâtörlere sermaye olmuştu. Kayıtsızlığın neticelerini görmek için meselâ:

Zonguldak havzasına bakınız: İşbankasının tekniğe ve millî şuura dayanarak vücude getirdiği tesisatı istisna ederseniz bugünün ne tekniğe ne telâkkilerine uyabilen millî bir işletme kabil değildir.

Bugün devletin madene verdiği ehemiyet ve takibettiği politika itibarile manzara tamamen değişmiştir. Devletin büyük mübayaatında ve diğer devletlerle olan münasebatında maden hasılatımız başlıca tediye vasıtamız olmağa namzettir.

Meselâ demir ve çelik sanayii kuracağız; tesisat bedellerinin bakır, kurşun, molübden gibi madenler mukabilinde ödenmesi istenmektedir. Bu gibi talepler her gün çoğalmaktadır. Bugün 10.000.000 liralık taleb hazırdır. Maden sanayiimizin rasyonel ve millî ekonomi icablarına uygun şekilde işlenmesi mevzuu memleketimizin iktisadi bünyesini büsbütün zindeleştirecek bir ehemiyet ve kıymet ihtiva ediyor.

Petrol arama dairemiz mesaisine bir taraftan devam etmekle beraber, diğer taraftan da sun'î benzin ve müştekkatı istihsaline büyük ehemiyet atfetmekteyiz. Memlekette petrol araştırmalarımızın bize ne kadar bir müddet sonra istediğimiz, yani ticari bakımdan işletmesini mümkün ve kârlı bulacağımız müsbet bir netice verebileceğini bilmiyoruz. Bu itibarla sun'î benzin mevzuuna hususî bir ehemiyet vermek mecburiyetindeyiz. Benzin meselesi yalnız bir millî ekonomi meselesi değildir, aynı zamanda millî müdafaa meselesidir. Bu itibarla ikin-

ci beş senelik programımızda sun'î benzin istihsali mevzuu hususî bir mevki alacaktır.

Yapacağımız işler ve yapılması arzu edilen işler için bütün arkadaşların düşündüklerini burada ifade etmelerini ve mütalealarını tahriren bildirmelerini bekliyoruz.

İhtisas komisyonlarımız bunları dikkatle tetkik edecekler ve programa ilâvesi lâzım olanlarını ayıracaklardır.

Her teklifinizin hemen realize edileceğini temin etmek müşküldür. Bu tekliflerin hesablarının da uyması şarttır. Malî kudretimizin ölçüsü bu hesabların karşısına çıkacaktır. Bu ölçü tekliflerinizde, bir metod halinde, triyaji icab ettirebilir. Bu suretle açıkta bir kısım teklifiniz kalmış olabilir. Fakat bunlara aid esbabı mucibe bizim için ilk fırsatta istifade edilecek kıymetli bir döküman mahiyetinde olarak kalacaktır.

Arkadaşlar,

Türkiye cumuriyeti Reisi büyük önderimiz ATATÜRK ve büyük başvekili İSMET İNÖNÜ, sanayi programımızın bir an evvel hazırlanması için intizar içindedirler. Bu istikametteki mesaiyi resmî ve hususî olarak daima teşvik etmişlerdir. Bu yüksek işarete uyarak, tahakkuku içinde çalışmak için, bulduğumuz fırsatın büyüklüğünü ve tarihî kıymetini tamamiyle takdir edeceğinizden emininim.

Büyüklerimize minnet ve şükran hislerimizi huzurunuzda ifade ederken diğer bir vazifeyi de yapmak isterim:

Maliye vekâleti hiç olmazsa İktisât vekâleti kadar, memleketin sanayileşmesini ve millî iktisatlrımızın inkişaf etmesini arzu etmektedir. Bu sadece nazarî bir arzu değildir. Bizim ihtiyaçlarımızı temin için maddî vesaiti bulan ve seve seve veren odur. Değerli vekil arkadaşım Fuad Ağralıya ve arkadaşlarına teşekkür ederim.

SANAYİLEŞMEMİZ ÜZERİNDE DÜŞÜNCELER

NUSRET KÖYMEN

[*İkinci beş senelik endüstri programımızın hazırlıklarına başlanmış olması memleketimiz fikir hayatında yeni bir hareket uyandırmıştır. Sanayileşme işimiz türlü cephelerden mütalea edilmekte ve arzettiği çeşitli meseleler üzerinde münakaşalar yapılmaktadır. Ekonomi Bakanı Celâl Bayar sanayi programı için toplanan kongreyi açan söylevinde ziraat mi - sanayi mi? sorgusunu ortaya koymuş ve Türkiye'nin ziraatcı kalmasını isteyenlere açık cevap vermiştir. Nusret Köymen aşağıya koyduğumuz yazısında Köy mü, Şehir mi? Meselesini ortaya koymakta ve « köycü endüstri » esasını müdafaa etmektedir.*

ÜLKÜ okurlarını Türk inkılâbının en büyük davalarından olan sanayileşme işimiz üzerinde düşünmeğe, araştırmalar yapmağa, bu iş üzerinde çalışanlara yardımı olacak malzeme toplamağa ve bulduklarını ortaya koymağa çağırır.]

BÜYÜK Türk inkılâbının en mühim verimlerinden biri de, şüphesiz, Türkiyenin sanayileşmesidir. Birinci beş senelik program, Türk milletinin eline aldığı her iş gibi, muvaffakıyetle başarıldı. İkinci beş senelik proğramın hazırlıklarile uğraşılıyor. Türk inkılâbının iktısadî temellerinden birini teşkil edecek olan bu çok mühim işde bütün Türk münevverlerinin ellerinden gelen şekilde çalışmaları, bu alandaki bütün bilgi, görgü ve düşüncelerini ortaya dökmeleri, programı hazırlamakla meşgul olanlara malzeme olarak vermeleri lâzımdır, sadece lâzım değil, buğün için en mühim memleket borcudur.

Sanayi meselesi, bugün, yalnız Türkiyenin değil, bu sahada es ileri gitmiş olan Amerika, İngiltere, Japonya ve Almanya gibi memleketlerin, ve sanayi sahasında bu memleketlere yetişmeyi, hattâ onları geçmeyi hedef edinen büyük komşumuz ve dostmuz Sovyet Birliği gibi bir büyük inkılâp memleketinin de en büyük davasıdır. Bu itibarla sanayi mevzuu mahali hususiyetleri olan bir millî dava olduğu kadar türlü bakımlardan mütalea edilebilecek bir dünya meselesidir.

Sanayileşme işimizde başka memleketlerin ileri tekniğinden, birikmiş bilgi ve tecrübelerinden, siyasî, içtimaî ve iktısadî eski ve yeni görüşlerinden faydalanmamız ne kadar lüzumlu ise kendi milletimizin ve memleketimizin hususiyetlerini ve rejimimizin prensiplerini daima göz önünde bulundurmamız da o kadar tabiî ve zaruridir. Bulmamız çok muhtemel olan tamamile orijinal bir

sanayileşme şekli ile de Türk milletinin medeniyet önderliğini yeniden ele albileceği hiç te aykırı sayılmaması icabeden bir fikirdir.

1929 danberi birbirini kovalamakta olan mahalli ve cinanşümul bir çok iktısadi buhranlar ve sarsılmalar, bu gibi sarsıntılara meydan vermemek için kurulmuş rejimlerin henüz tecrübe-düzeltme devrini geçememiş, hastalığın devasını bulamamış olmaları bize açıkca gösteriyor ki dünya içtimai ve iktısadi görüşünde tamamile olgunlaşmamıştır. Bugün mevcut bütün rejimler, Türk halkçı rejimi müstesna, meselenin anahtarını saklayan ana noktada, tamamile birliktirler : Cemiyette sanayici şehir ve ziraatcı köy ve kır diye bir sınıflama, bir iş bölümü yapmak.

Yukarıda « Türk halkçı rejimi müstesna » dedik. Cumuriyet Halk Partisinin Mayıs 1935 te toplanan 4 üncü büyük kurultayında kabul edilmiş olan programında şu kayıtları okuyalım :

« Yeni Türkiyenin hayatında, köyü, *her bakımdan* önemli sayarız. »

« Küçük ve büyük endüstri, ilk madde üretmenlerinin asığlarına daha uygun olarak korunmalıdır. »

« Endüstrinin memleketin bazı köşelerinde toplanması yerine - kurulmaları ekonomik de olmak şartile - genişlikle yapılmasını göz önünde tutarız. »

Parti programı köyü « *her bakımdan* » önemli saydığımızı, yani köyü sadece bir ham madde yetiştirici ve mamûl eşya alıcı bir içpazar saymadığımızı, açık olarak söyliyor. Demek ki sanayileşme işinde de köyü mühim saymamız lâzımdır.

İlk madde üretmenlerinin menfaatlerine en uygun olarak kurulacak sanayi ise köylerde veya köy halinde kurulacak sanayidir.

Üçüncü kayıd ise dünyada süratle yayılmakta olan sınai desantralizasyon, yani sanayiin en ekonomik şekilde köylere dağıtılması fikrinin açık bir ifadesidir.

Siyasi bir programda ilk defa bu kadar sarih olarak yer bulan bu kayıtlar ve programın köyü ilgilendiren sair maddeleri, ileri sürdüğü ve dayandığı prensipler ve ana prensipi olan « Halkçılık » Cumuriyet Halk Partisi programına dünyanın ilk köycü programı olmak şerefini vermektedir.

II

Makina sanayiinin köylerde kurulması tatbikat sahasında üç çeyrek asırlık, fikir sahasında ise yarım asırlık kadar bir ömüre maliktir. İlk fabrika köylerini ve köy fabrikalarını Amerika'da görüyoruz. On dokuzuncu asırda büyük bir sanayileşme ve şehirleşme hızı ile köylerini eritmekte olan İngiltere'de ilk tehlike haberini bundan elli yıl kadar evvel Rus içtimaiyatçısı Prens Kropotkin veriyor ve sanayile ziraatı birleştirmek fikrini ilk defa ortaya koyuyor. Mütarekeyi takip eden buhran senelerinde, bilhassa enflasyon esnasında birçok Alman fabrikaları işçilerine yiyeceklerini yetiştirmeleri için toprak veriyorlar. 1929 buhranından sonra da sınai ademi merkeziyet fikri Amerika'da Henry Ford'un

rehberliği ile süratle ilerlemeğe başlamış ve bugün büyük bir ehemmiyet kazanmıştır. Ziraat mahsullerinin bir köylü aileyi geçindiremediği Japonya'da ise sanayileşmenin başladığı zamandan beri Japon köylüleri hem ziraat yapmakta, hem sanayi işle rinde çalışmaktadırlar.

Bir Japon mütefekkiri şöyle diyor:

« Japonya'da orta bir köylünün ihtiyaçlarını yalnız ziraatle karşılayamıyacağını gösteren bir vakıa Japon çifçi aileleri yekûnundan yüzde 30 kadarının aynı zamanda başka iş yapmakta olmalarıdır. » (1)

Filhakika, birçok sanayiini köy esası üzerine kurmuş olmasıdır ki bugün Japonya'ya Amerika'nın ve Avrupa'nın eski şehirci sanayiile rekabet etmek imkânlarını vermektedir.

Mass Production ve rationalisation'un ana vatanı olan Amerika'da büyük merkezlerin nüfusları azalırken köy nüfusu artmakta ve yeni fabrikaların daha ziyade köylerde açıldığı görülmektedir. Nüfusu onbin den yukarı merkezlerde 1919 le 1925 arasında yüzde 11.1 den fazla bir nüfus azalması kendini göstermişken nüfusu 10.000 den az yerlerde yüzde 2.1 artma kaydetmiştir (2). 1925 den sonra ise köyün çok daha fazla kazanmış olduğu muhakkaktır. 1924 le 1930 arasında köy sanayi müessselerinde yüzde on artma görülmüştür (3).

1932 de devlet tarafından yaptırılan bir tetkikin gösterdiğine göre tetkik edilen 121 muvaffakıyetli köy sanayiinin 119 u 6000 den az nüfuslu yerlerde, ekseriyeti ise küçük köylerde bulunmaktadır.

Sanayiden çoğu bulundukları köylerde yetişen veya bulunan ilk maddeleri kullanmaktadırlar : Pamuk, deri, kil, orman, yiyecek maddeleri ve saire. Sanayi ilk maddeleri almak suretile köye menfaat temin ettiği gibi daimi işçilerine ve bilhassa ziraat çalışmaları yapılmıyan iş mevsimlerinde çok artan muvakkat işçilere verdiği yevmiyelerle köye büyük bir iktısadî yardımda bulunmaktadır.

Sanayi köylülerin sermayeye iştiraki ile de köye bağlanmaktadır. Çifçiler sermayenin üçte ikisine sahiptirler. Geri kalan üçte birin büyük kısmı da sairköylüler elindedir.

Raporun kaydettiğine göre bu sanayi köylerde gençlerin evlerine ve köylerine bağlanmaları, artan gelirin evde radyo, kitap, mecmua, telefon, ve sair ev rahatı ve medeniyet vasıtalarına inkılâp etmesile yaşayış sevyesini çok yükseltmiştir.

Aynı suretle yolların düzelmesi, elektriğin ucuzlaması, dükkânların daha güzel şeyler satmaları, mektep binalarının ıslahı, programların genişletilmesi, sıhhat teşkilâtının arttırılması yollarile köyün mâşari hayatı da terakki göstermiştir.

Çifçiler tarafından bir kooperatif

(1) Şiroşi Nasu, Land Utilization in Japan, Tokyo Imparatorluk Üniversitesi. Sorokin, Zimmerman ve Galpin zikri.

(2) Systematic Source Book in Rural Sociology; Sorokin, Zimmerman, and Galpin, Cilt III, s.665.

(3) A Study of Rural Society; Kolb and Brunner, s.507.

şeklinde kurulmuş olan bir sebze konserve fabrikası yalnız mahalli sebzeden konserve yapmakla kalmıyor, dağ çiftlikleri kızlarına da her sene 1200 dolar vererek yabani çilek toplatıyor, ve bundan yaptığı marmeladı orada yapılan güzel toprak çanaklarda ambalaj ediyordu.

Muvaffakıyetli köy fabrikalarının yarısı bulundukları muhitte en az on seneden beri bulunmaktadırlar, beşte biri de yirmi sene ve daha fazla. (4)

Diğer taraftan « Amerika sanayiinin yavaş yavaş desantralize olduğuna delâdet eden emareler vardır(5).»

Artık büyük şehir fabrikalarına aleyhdar olan ve köylerde kurulacak küçük fabrikaların temin edeceği faydaları Amerika sanayiine anlatmağa çalışan Henry Ford desantralization'dan birçok defalar bahsetmiş ve birinde demiştir ki : « Bir mamûl şeyin meydana gelmesine yardım eden her hangi ufak bir parçanın yapılması epiy bir iş demektir. Bu parçayı büyük miktarda yapmak çok sayıda insana ihtiyaç gösterir. İnsanları alıp fabrikaya götürmektense parçayı en iyi ve en ucuz yapılabileceği yerde yapıp oradan ana fabrikaya götürmek daha doğrudur. » (6)

1929 da Amerika'da iktısadî hayatında bir tek fabrika hakim bulunan 4000 sanayi köyü vardı. Hemen bütün ziraat köylerinde ise ziraatle ilgili veya sair mahalli ilk maddelerle ilgili birkaç irili ufaklı sanayi bulunmakta idi. Sanayi köylerinde oturan nüfus 4.000.000 u geçiyordu (7). Şimdi bu sayıların çok daha artmış olduğu muhakkaktır.

Rooseveltde N.R.A. adı verilen yeni iktısadi rejiminde sanayi décentralisation'u ve ziraatle sanayiin birleştirilmesini terviç eden temayüller göstermektedir. Maamafih ziraatle sanayiin birleştirilmesi henüz Amerika'da dahi vazıh bir devlet veya parti siyaseti haline gelmemiştir. Yalnız Amerika içtimaiyatcıları içinde ziraatın bir aileyi bugünkü medeniyet seviyesinde refahla geçindirmeğe kâfi olamıyacağını kabul edenler ve bu meseleı üzerinde düşünmeğe başlayanlar belirmektedir. Meselâ köy içtimaiyatcıları arasında en tanınmışlardan N. L. Sims 1935 te tekrar bastırdığı kitabında(8) çifcinin bugün eline geçen gelirin, ziraî istihsal 1870 dekine nisbetle 1930 da ziraatcı başına yüzde yüz elli artmış olmasına rağmen, bundan elli sene evvel eline geçenin aynı olduğunu söyledikten sonra şöyle devam ediyor :

« Bu suale cevap vermek birçok faraziyeler ve nazariyeler yürütmeğe ve tahminlerde bulunmağa kapı açacaktır. Binaenaleyh bir hal şekline

(4) *Rural Factory Industries, Manny and Nason; Kolb ve Brunner zikri.*

(5) *A Study of Rural Society; Kolb and Brunner, s.511.*

(6) *Systematic Source Book in Rural Sociology. Cilt III. s.668.*

(7) *Industrial Village Churhes, Brunner.*

(8) *Elements of Rural Sociology, revised edition, 1935. Sims; s.675-676.*

teveccüh eden vaziyetlerin ana hatlarını vermek kâfidir. Çifciliğin ıslahı lâzımdır, fakat ıslah edilmiş çifcilik daha çok mahsul yetiştirecek ve fiatleri kâr bırakmıyacak bir raddeye düşürecektir. O zaman fiatleri kontrol ve piyasanın istikrarını temin meseleri meydana çıkacaktır. Çifciye devletce para ile yardım edilmesini hedef edinen türlü projeler teklif edilmiş ve kanun şekline sokulmuştur. Bunların gayesi şehir ve köy şartlarını müsavi kılmaktır. Himayeci tarife ile şehir vergi verenlerin ve müstehliklerin cebinden uzun zamandan beri bir yardım almakta bulunduğu için bu haklıdır. Şimdi çifci payını istemektedir. Bu tarzda kanunlarla, ne yapılırsa yapılsın, bir « deva » bulunması pek mümkün değildir. Aynı zamanda çifcinin satış işlerini tanzim ve idare edecek bir teşkilâta da ihtiyaç vardır. Bu istikamette kooperatifçilik çok şeyler vadetmektedir.(ve ilâ)...

Fakat elden gelen en iyi şeyler yapılsa dahi ihtimal ziraat gene bir servet arayanlar diyarı olmaktan uzak kalacaktır. »

Amerikalı Sosyolog'un bu mesele hakkında son sözü budur. Şimdi bir de Japon mütefekkirini dinleyelim :

« Hulâsa : Şehirlerle köylerin kazanma ve yaşama imkânlarında müsavat temini süratle icabeden zaruri bir şeydir... Hatırda tutulması icabeden bir nokta bizim köy meselelerimizin Avrupa'nın eski memleketlerile ve Amerika ile müşterek olduğudur. Yani ziraat meseleleri bugünün bütün medeni memleketlerinin müşterek derdidir. Bugünkü medeniyetin ve içtimaî ve iktısadî sistemlerin şartları bu meseleleri doğurmakta ve bu şartların inkişafı derdin vahimleşmesini intac etmektedir. Bu meselelerin vücudu tesadüfi olmayıp daha ziyade bugünkü medeniyete ve iktısat sistemine irca olunabilir.

» Binaenaleyh köy meselelerini ancak bugünkü medeniyetin gidiş yolunda ve buğünkü iktısat kurumun da ziraatı ticaret ve sanayile yanyana yaşayabilir kârlı bir meslek haline getirecek değişiklikler yapmakla hal etmek mümküdür. Bu değişikliğin başlıca hedefi köy ve şehir şartlarını müsavi kılmak olmalıdır.

» Şayet bu meseleler esaslı surette hal edilmezse ziraî iktısat mahvolacak ve yiyecek meselesi vahim bir şekil alacaktır. Bunun neticesi Japonya gibi bir memleket için, bilhassa yıkıcı olacaktır. Bunun yıkıcı neticeleri yalnız gıda sahasında kalmıyacak ilk maddeler ve iç pazar sahalarında da kendini gösterecektir. Millî hayat ve mâşeri ruh da bunun tesirlerinden kendini kurtaramıyacaktır. Kısaca, ziraat mahvolduktan sonra halimizin bitkinliği derecesini tahayyül etmek bile güçtür.

» Ziraatteki umumî tereddiyi önlemek için esaslı birşey yapmanın elzem olduğu zamanda bulunuyoruz. (9)

III

Ziraat meselelerinin, geniş ve daha

---

(9) Şiro Kavada, « Ziraî meseleler ve hal çareleri » Kyoto Üniversitesi İktısat mecmuası; Sorokin, Zimmerman, ve Galpin zikri.

doğru tabirile köy meselelerinin, yanlış bir şehirci sanayileşme yolu tutmuş olan medeniyet dünyasında ne kadar çetin ve girift bir vaziyet arzetmekte olduğu görülüyor. Bir taraftan grevler, sefalet, sefahet, sınıf mücadeleleri şehirleri kemirirken öbür tarafta köyler kanı bir ahtapot pençesinde sömürülen bir vücut gibi kıvrana kıvrana sönüyor. Ve bütün bu feci manzarayı ve beşeriyeti bugünkü yolunda bekleyen kötü âkibeti artık görmeğe başlamış olan insan zekâsı kendi yarattığı şehrin, ve makinanın cenderesinden kendini kurtaramıyor; başında bir Frankensterin canavarı kesilen makinaya tahakküm edecek bir irade kuvveti gösteremiyor.

Bu irade kuvvetini gösteren ilk insan camiası istiklâl savaşında bütün bir ileri dünyayı yenen ve siyasi programına köycülüğü koyan Türk milleti oluyor.

Dünya tecrübelerinin, fikirlerinin ve hepsinin üstünde parti programımızın ışığında sanayileşme yolumuzda daima göz önünde tutmamız icap eden noktaları şöyle düşünebiliriz :

1 — Kuracağımız sanayii şehir için de ve kenarlarında kurarak kalabalık şehirler, işçi mahalleleri, sınıf teşekkülleri ve mücadeleleri ve memleketin sanayici şehir ve ziraatcı köy diye ikiye ayrılması gibi bugünkü şehirci sanayiin - adı ve biçimi ne olursa olsun - müşterek derdlerine yer vermemek lâzımdır.

2 — Bilhassa bizimki gibi ihtiyaçları az, zevk ve göreneklerinde çok rejionalist çeşitli bir halkı olan tevzi işi teşkilâtsız bir memlekette modası vatanı olan Amerika'da bile geçmekte olan büyük fabrika câzibesine düşülmemelidir. Yoksa fabrikaların senenin mühim kısmında boş durmaları ve elde stok birikmesi tehlikesi çok variddir.

3 — Fabrikalar kuvvet menbaı olarak kullanılabilecek şeylerin, ilk maddelerin, bazı ahvalde melekeli işçilerin bulunabileceği köylerde kurulmalıdır. Yahut kuvvet bulunan yerde köy yoksa buraya çifci - işçi aileleri yerleştirerek ve fabrika kurularak örnek sanayi - ziraat köyleri kurulmalıdır. İlk madde bulunup da kuvvet bulunmayan yere bugünkü elektrik devrinde kuvvet getirmek fabrikayı şehirde kurmaktan daha kârlıdır. Bilhassa orman ve ziraat madde ve mahsullerini ilgilendiren gıda, kereste, kâğıt, sun'i gübre, dokuma, deri ve saire sanayii köylerde kurulmalıdır.

4 — Türkiyenin en çabuk inkişafa müstait mıntakalarında bütün köyler sanayi kurmak bakımlarından tetkik olunmalıdır.

5 — Köylerde bugün mevcut dokuma, halı, tahta eşya, toprak eşya ve saire sanatları teşkilâtlandırılmalı ve modrenleşme yoluna sokulmalıdr.

6 — Ziraat Bankası, Sumerbank köy sanayii ile de meşgul olmalı ve bunlar için de kredi vermelidirler.

7 — İstihlâk kooperatifleri, zincirleme dükkânlar ve saire gibi yollarla tevzi işi teşkilâtlandırılmalıdır.

8 — Fabrika sanayii kurmak teşebbüsüne geçen köyler devletce yol yapılmak ve elektrik çekilmek ve muafiyet gibi yardımlarla teşvik olunmalıdır.

8 — Sanayi için en mühim olan nakliyat işini hal edecek mayi yaka-

cak meselesi her şeyden evvel hal edilmelidir.

9 — Sanayide Türkiye'de en yaygın ziraat maddelerini azamî derecede kullanmak imkânlarını daimi surette araştırmak üzere bir teşkilât kurulmalıdır. Amerika'da mısır saplarından çok güzel bir kâğıt yapılmıştır; yulaf çeltiklerinden yapılan Furfural'ın, Amerika'da bile, benzinden ucuz olabileceği ve onun yerini tutacağı söylenmektedir. (10)

10 — Kurulan fabrika köylerde köylü işçi toprağına ve evine sahip edileceği gibi fabrikaya da ufak bir nisbette dahi olsa ortak edilmeli ve bu suretle « proleter » olmaktan kurtarılmalı ve fabrikanın menfaatı, muvaffakıyetin en büyük sırlarından olan şahsî menfaata bağlanmalıdır.

Bundan başka, köycü sanayiin yakın iktısadî faydaları da vardır :

1. Toprak, işçi, ilk madde veya kuvvet ucuzdur.

2. Grev, yangın, hırsızlık, hastalık gibi zarar verici şeyler daha azdır.

3. Harp zamanında hava hücumlarından emindir.

4. İşlemediği zamanlarda masrafı daha azdır.

5. Az daimi işçi ile idare olunup sıkı iş zamanlarında çok yedek işçi bulmak kabildir.

6. Mutavassıtsız mahalli bir istihlâk pazarı vardır.

7. Fabrikanın havası bütün muhite hakimdir; muhitin folkloru haline gelen sanat şehir işçisinden çok daha bilgili ve ilgili bir melekeli işçi yetiştirecektir .

8. Buhran zamanlarında, işçilere para verilemediği zamanlarda dahi, işçiler toprakları üzerinde geçinerek dağılmazlar.

Görülüyor ki, ancak inkılâbımızın köycü görüşile kurulacak olan Türkiye sanayii garbın gittiği yanlış şehirci sanayi yolunda yürümiyecek bütün dünyaya örnek olacak bir sıhhatli inkişaf seyri takip edecektir. Daha bundan elli yıl eveline kadar yalnız hakimiyeti altında olan memleketlere değil, bütün Avrupaya, tâ İngiltereye kadar mamûl eşya ihraç eden Anadolu köy sanatları(11) büyük Türk inkılâbının sihirli değneği ile az zamanda Anadolu köy endüstrisi şeklinde yeniden doğacak ve Türk milletine görülmedik bir refah, saadet ve içtimaî ve iktısadî bir salabet getirecektir.

---

(10) Farm Products in Industry, Ronamel.

(11) La Geographie de Turquie d' Asie, Vital Cuinet, bilhassa Trabzon, Sivas ve Erzrum vilâyetlerine bakınız.

ÇOCUK DÜŞÜRME

NECİB ALİ KÜÇÜKA

İNSANLARIN sosyal bir mahlûk olduğu çok eski zamanlardan beri ortaya atılmış bir hakikattir. Fakat gerek Yunan ve Roma sisteminde ve gerek orta çağda insanların, kendi hususî telâkki ettikleri yaşayışlarında cemiyetin şimdiki kadar kuvvetli tesiri altında kaldığı görülmemiştir. Bu tesirin gerek sosyal ve gerek fennî birçok sebepleri vardır. Bunların burada anılması kovaladığımız yöndemin dışındadır.

Ben burada çevresi gittikçe genişleyen âmme hukukunun rüşeym halin de ana rahminde bulunan çocuklar hakknda koruyucu hüküm ve tedbirleri ve bunun etrafında ayrı ayrı zamanlarda ve memleketlerdeki düşünüşleri arzetmek istiyorum.

İnsanların bir aşk mahsulü olan çocuklarına çok hususî ve çok derin bir câzibe ile bağlı oldukları malûmdur. Fakat herhangi yanlış ve karanlık bir düşüncenin yarattığı bir irade ile anaların çocuklarını henüz daha karnında iken öldürmeğe kalktıkları da her zaman görülmektedir.

İşte buna karşı âmme hukukunun aldığı tedbirlerle ve bu sosyal suç etrafındaki görüş ve düşünüşleri incelemenin her halde faydalı olacağını umuyorum.

Yunan sitesi hukuku ana rahmindeki çocukla kendisini ilgili görmemiştir. Ve netice olarak çocuk düşürmek işi onlarda bir suç halinde telâkki edilmemiştir. Yunan devlet adamlarına ve hukukcularına göre aile hayatı sosyal hayat muvazenesinin bir tedbiri gibi düşünülmüştü.

Hakikî hukuk düşüncesini yaratan Roma'da ise bu iş oldukça önemle göz önüne alınmıştır. Fakat bu husustaki düşünce ve mantık tarzı bugünkü düşüncelere göre, biraz tohaflık arzeder. Roma'da önce (çocuk düşürme) fiili çocuğa tevcih edilmiş bir suç olmaktan ziyade ana ve babaya karşı yapılmış bir suç sayılırdı. Yani bir kadın herhangi bir surette olursa olsun çocuğunu ana ve babasının izni altında düşürecek olursa ortada bir suç bulunmazdı. Sonraları feticide müstakil bir cürüm sayıldı. Bütün orta çağ devrinde hakim olan hukukî telâkkiler ise kaynaklarını tamamile dini esaslardan almıştı. Çocuk düşüren ve düşürtenler bır günah işlemiş olmakla beraber sadece tazminata mahkûm oluyorlardı. İslam hukukunda çocuk düşürtmek ve düşürmek hiçbir zaman iyi görülmemiştir.

Bununla beraber İslamlıkta da kilise hukukunda olduğu gibi tazminat esası hakim olmuştu. Bu tazminatın takdiri düşen çocuğun vaziyetine bağlıydı. Eğer çocuk ölü olarak düşürülürse (Gurre) lâzım gelirdi. Eğer diri olarak düşürülürse tam di-

yet lâzım gelirdi. Diyet on bin dirhem gümüş olarak hesap edilirdi.

Çocuk meselesinin medenî âlemde iskolâstik tesirlerden sıyrılarak bugünkü anlamını yaratan (Volter) olmuştur. Zamanının sosyal müesseselerini kendisine mahsus ince bir zekâ ile eleyen ve çok sert bir istihza ile tenkit eden bu büyük filozof ikinci Henry'nin gebeliklerini gizleyen kadınlar hakkında verdiği cezadan bahisle diyordu ki : Gebeliği gizleyene değil, çocuğu öldürene ceza vermelidir. Yepyeni bir düşünüş şekli olan bu fikir, o zamanın filozoflarına bir tetkik mevzuu olmuş ve herkes Volter'in fikirleri etrafında birleşmişti.

Nihayet 1790 kanununda ilk defa olarak görülen « gerek meşrubat, gerek cebir ve sair suretlerle bir kadının çocuğunu düşürenler hakkında yirmi sene zincirbend » cezasının verilmesi bu asır filozoflarının Fransız inkılâpçılarına telkin ettikleri fikrin kanunlaşmış bir ifadesiydi. Fransız ceza kanununda tayin edilen bu ceza çok ağır idi; hemen çocuk katline verilen cezaya benziyordu. 1808 tarihli Fransız ceza kanununda bu ceza hayli hafifletilmiştir. Çocuk katli ile çocuk düşürmek ve düşürtmek arasındaki münasebet Roma hukukundan alınmıştır. Roma hukukunda çocuk düşürtmenin feticide, çocuk öldürme suçu sayıldığını arz etmiştim. Meselenin bu tarzda düşünülmesi biraz ifratlıdır. Çünkü bir çocuk dünyaya gelinceye kadar bir çok muhataralı safhalardan geçer. Doğmuş ve bu tehlikeleri atlatmış bir çocuğun katlile ana rahminde bulunan bir çocuğun düşürtülmesi arasında her halde bir fark olmalıdır. Çocuğun ana rahminde iken teşrihi vasıflarının tebarüz edip etmemesi. Ölü veya diri doğup doğmamasının kıymeti yeni telâkkiler karşısında yoktur.

İtalyan cezacısı Karrara böyle bir ayırd etme lüzumunu ileri sürüyorsa da yine İtalyan cezacılarından Istopyato bu ayırmağa lüzum yoktur, çünkü düşürülen cenin herhalde ölüme mahkûmdur, diyor.

Bizde çocuk düşürme hakkındaki hükümler 1274 tarihli ceza kanununda konulmuştu. Tadilâtsız olarak 50 sene kadar tatbik edilen bu kanun 22 mayıs 1327 de ceza kanunumuz büyük bir tadilâta uğradığı zaman tadil edilmişti. Eski ceza kanunumuzun prensipi Fransız ihtilâli prensiplerinden alınmış olduğu için bu maddenin tadili ortaya yeni bir prensip atmaktan ziyade mevcut prensipi tavzih ve tafsil mahiyetinde idi.

1327 tadilâtında çocuk düşürme hakkındaki kabul edilen esas şunlardır :

1 — Çocuk düşürmek bir suçtur. Bunun dereceleri vardır.

2 — Çocuk düşürme işinde kadının ya rızası vardır, ya yoktur.

A — Eğer kadının rızası varsa ya kendi tarafından vasıtalar kullanılarak düşürülmüştür, ve yahut ta kendi hazırladığı aletle bir başkasının yardımile düşürülmüştür. Bu takdirde kadına çocuk düşürdüğünden dolayı 6 aydan üç seneye kadar hapis cezası verilmiştir. Kendisine refakat eden ve çocuğun düşürülmesinde şerik cürüm olan şahısa verilen ceza

bir seneden üç seneye kadar.

B — Kadının muvafakatile yapılan düşürmelerde eğer kadın ölecek olursa dört seneden yedi seneye kadar kürek cezası verilir. Bu ceza meslekten olmıyan eşhas hakkında idi. Eğer çocuğu düşüren hekim, sıhhiye memuru ve kabile gibi hükûmetin nezareti altında sanatını yapan kimselerden ise bu ceza altıda bir derecesinde ziyadeleşirdi.

E — Eğer kadının rızası olmadan vasıtalar kullanarak ve yahut ta döverek ve yaralayarak çocuk düşerse üç seneden on seneye kadar küreğe konulurdu. Eğer bu suretle çocuk düşürme neticesinde kullanılan vasıtadan kadın telef olursa cezası on beş seneden aşağı olmamak üzere kürekti.

Fakat bu suretle çocuk düşürten adamın bu cezalara çarpılabilmesi için mutlaka kadının hamline muttali olması lâzımdı. Yani kendisine suç yükletilen adamın çocuğu düşürmek niyetile bu vasıtaları kullanması icabederdi.

İtalyan ceza kanunundan alınan yeni ceza kanunumuzun kabul ettiği görüş tarzı ve koyduğu prensiplerle eski ceza kanunumuz arasında hemen büyük bir fark yoktur. Yalnız eski ceza kanunumuzun bu suçtan kovaladığı prensip bu suçu Roma hukukunun ilk devrinde olduğu gibi aileye karşı yapılmış bir suç olmaktan ziyade şahsa tevcih edilmiş bir suç şeklindedir. Halbuki yeni ceza kanunumuzda bu suça bakış zaviyesi daha geniş tutulmuştur. İtalyan cezacılarından Soppini'nin neşriyatının bu mesele etrafında çok tesiri olmuştur. Soppini diyor ki : Bu suç yalnız şahsa karşı yapılmış bir suç değildir, bunda bazan bir aile menfaatı da vardır. Hakikaten ailenin şeref ve haysiyetini muhafaza etmek zarureti bulunabilir. Şu hale göre böyle bir sosyal tazyik altında kalan kadın veya kızı çocuk düşürtmek çarelerine baş vurabilirler. Burada çocuğun düşürülmesi manevî bir cebir mahiyetinde olduğundan kanun bakımından kendisine bir ceza verilmemesi icabedeceği düşünülebilir. İtalyan cezacılarından Ballastirini buna yakın mütalealarda bulunmuştur. Hattâ bizim eski Fransız ceza kanunundan alınan esaslarda bu fikir rüşeym halinde vardır. Alet kullanarak çocuğunu düşüren kadına verilen ceza 6 aydan üç yıla kadar olduğu halde kadının rızasile alet kullanarak çocuğunu düşürten şahsa bir seneden 3 seneye kadar ceza veriliyordu. Demek ki kanun vazileri burada düşünülen psikolojik icapları az çok göz önüne almışlardı. İşte bizim yeni ceza kanunumuzun 471 inci maddesinde verilen cezanın nisbeten hafif olmasının sebebi bu gibi bir düşünce ye dayanır. İtalyanların 1877 ceza kanunu lâyıhasında kadına tertip edilen cezanın daha nafif olmasındaki sebeplerden bahsedilirken, eğer kadın, çocuğunu düşürtmek niyet ve teşebbüsünde bulundise bu, herhalde birçok vahim sebeplere bağlıdır.

Halbuki başka şahıs için bu mevzuubahsolamaz, deniyor.

Eski zamanlarda çocuk düşürme hâdisesi çok az olurdu. Aile nizam ve disiplini çok kuvvetli idi. Ve aile bağına karşı ihanetler az idi. Bugün

sosyal hayat içtimaî ve iktısadî bir çok tesirler altında süratle değişmekte ve eski telâkkisini kaybetmektedir. Bundan en ziyade müteessir olan aile nızamıdır. Artık inkâri kabil olmıyan bir hakikattır ki bütün dünyada iktısadî buhranlar kadar, ahlâkî ve içtimai buhran da vardır. Sosyetenin içinden doğacak yeni telâkkiler kudsileşerek yeni nizam teessüs edinceye kadar bu buhran devam edcektir. Bunun için ananın cezasının hafif tutulmasının zaruri olacağını Garout da tasdik etmektedir.

Yeni kanun cezamızın bu suça ait bulunan diğer 470 ve 471 inci maddeleri prensip bakımından 327 tadilinden farklı değildir. Yeni Türk ceza kanununun alındığı yer olan İtalyan ceza kanunu hazırlandığı sırada Velyani adında bir mebus meclise verdiği bir lâyıhada kadın ve kocanın çocuğu düşürtmek için kullanmış oldukları vasıtadan başka vasıta kullanmış şahsın cezasının biraz daha ağır olmasının hakkaniyete muvafık olacağını iddia ediyordu. Fakat teklifi senatoda reddedildi.

Sovyetler nizamında sosyete telâkkisi ve hayat anlamı ayrı düşüncelerin mahsulü olduğundan orada bu çocuk düşürmek ve düşürtmek filinin, esas itibarile diğer medeni memleketlerinin zihniyetine pek aykırı olmamakla beraber, kendilerine mahsus hususiyetleri vardır.

Sovyet hukukçularının anlatışlarına göre, Rusyada yeni idare teessüs ettiği zaman hergün yüz binlerce kadın tarafından hayatları bahasına teşebbüs olunan düşürtme filine kimsenin her ne suretle olursa olsun karışmamasını ilân etmişlerdi. Sovyet ceza kanununda bu suretle çocuk düşürtenler bir sene hapis 600 ruble nakdi cezaya mahkûm olur diye kaydedilmiştir. Yalnız kadın doktora müracaat eder ve sıhhî bir bakım içinde doktor vasıtasile çocuk ıskat edilirse o zaman kimseye cezaî bir mesuliyet gelmez. Doktorun gösterdiği fennî lüzuma binaen ananın hayatını kurtarmak için çocuğun alınmasına diğer milleler kanunlarında da müsaade edilmiştir. Ancak Rusya da herhangi bir tehlike olmaksızın sırf çocuğu ana bu işle meşgul olan müesseseye müracaat ederek aldırabilir ki bu esas diğer memleketlerde kabul edilmemiştir. Yalnız İtalyan cezacılarından Soppini kadının rıza ve arzusile çocuk düşürmek filinin bir cürüm olamıyacağını ortaya atmış ise de bu fikir Avrupada hiçbir yerde muvaffakıyet kazanamamıştır. Ananın hayatı muhteremdir. Onu icabında kurtarmak için çocuk feda edilebilir. Fakat hiçbir sebep yokken çocuğu aldırmak mahsulü hayat olan çocuğu öldürmekle her halde her şeyden önce sosyeteye karşı bir suç işlenmiş olur. Bizim gibi az zaman içinde çoğalmağa muhtaç olan millet ve memleketler için bu tarzda hareket ise Türk dünyasına karşı açık bir ihanettir !

İBNİSİNA

HASAN FEHMİ TURGAL

EBU Alinin babası Sina oğlu Abdullahtır. Belh'de hükûmet memuru idi. Saman oğullarından Nuh'un zamanında Buharaya gitti. Nuh kendisini Buhara yakınlarında bulunan Efşene kasabasına vergi memuru olarak gönderdi. Abdullah bu kasabacıkta Sitare adında bir hanımla evlendi. Bir rivayete göre Ebu Ali 373 hicret yılının saferinde dünyaya geldi. Beş yaşında iken babası Buharaya gitti, ailesi de birlikte idi. Çocuğu bir muallime ısmarladı. Beş yıl içinde okuyup yazmayı arap dili kaidelerini istenildiği gibi öğrenmiş bulunuyordu. Bundan sonra hesaptaki vukufile meşhur Mahmud Messahın dükkânına devama başladı, Hindi hesabı bundan öğrendi. O sırada büyük filozoflardan sayılan Bahilli Ebu Abdullah Buharaya geldi. Babası bu âlimi evine alarak ağırladı. Oğlunun bundan sonraki tahsilini ona bırakıyordu. Bu âlimden Ebu Ali; mantık, oklidis, ve mıcıstıyı okudu[*]. İsmail Zahitten de fıkıh okudu. Bundan sonra tabiiyat ve ilâhiyat ilimlerile uğraşmağa başladı. Tıbba merakverdi. Az zaman içinde tıbda da en yüksek dereceyi buldu. Gecesini gündüzünü okumakla geçiriyordu. Hayatı kâğıtlar, kitaplar arasında geçiyordu. Tahsilinde mantık usullerile hareket ederdi. Geceleri uyku basar, vücuduna bir ağırlık gelise bir sagrak şarap alırdı. Bütün tarihlerin söz birliğile tanıklık verdiğine göre Ebu Ali on sekiz yaşında iken bütün o zamanın fen ve ilimlerini bitirmiş, zamanı âlimlerinin elinden yarış topunu kapmış bulunuyordu [**].

Güvenilecek değerli kitaplarda görüldüğüne göre o günlerde Saman oğlu Nuh sarp bir hastalığa tutuldu. Bütün hekimler bu hastalığın tedavisinden âciz kaldılar. Ebu Aliye de gösterilen hasta biraz zaman sonra sağaldı. İşte bundan sonradır ki Ebu Ali serbest olarak Saman oğulları sarayına devama başladı. Saray kütüphanesinde eskilerin yenilerin bütün eserleri toplanmıştı. Nuhun müsaadesile Ebu Ali kütüphaneye daldı. Bütün mevcudu gözden ve elden geçirdi. Rivayete göre ve pek kötü

[*] *Oklidis yunanca bir riyaziye kitabıdır. müteaddit kereler arapçaya terceme edilmiştir.*

Mıcıstı: Batlakyozun eseridir. Bu da terceme edilmiş Tusi gibi zevat tarafından şerh ve ıslah edilmiştir.

[**] *Polo oyunundaki muvaffakıyeti her muvaffakıyetin son timsali sayarlardı. Bir adam bir işte ön geldi mi topu aldı derlerdi. Çöven ve savlıcan oyunu..*

bir tesadüf olarak kütüphaneye bir gün ateş düştü, büsbütün yandı. Kütüphanenin Ebu Ali tarafından yakıldığını söyleyenler oldu. Gûya bütün ruhunu ezberlediği kitapların başkaları tarafından okunmaması arzusundan bu cinayeti yapmış oluyordu. Dünyada tek bir eşi bulunmıyan büyük filozofa bunu sürmek, ancak hasud ve müfterilerin havsalasına sığacak bir şeydi.

Ebu Ali artık eser yazmağa başladı. Yirmi yaşında iken babasını kaybetti. Saman oğlu devleti de yıkılmak üzere idi. Bunun üzerine Ebu Ali Harezim sahibi Memun oğlu Ali'nin yanına gitti. Harezimşah kendisine bir konak tahsis eyledi. Bu günlerde Ebu Sehil Mesihi, Ebu Reyhan Biruni, Ebu Nasır Iarrak, Ebulhayır Hammar Harezim'de toplaşmışlardı. Harezim şah hepsine de hürmetlerde bulunuyordu.

Gazneli Mahmudun talii, suru yükselmişti, onun büyük sesi cihanın her tarafında duyulmağa başlamıştı. Bir takım müfsitler Ebu Alinin sapıklığından kendisine bahsetmişlerdi. Bundan dolayı Ebu Ali için bir kin taşırdı. Mikâil oğlu Hasanı Havarizme yollayarak yanında biriken eşsiz büyük şahsiyetlerin kendi orununa da şeref vermeleri için Gazeneye gönderilmelerini istedi. Havarizşah Gazneli Mahmudun kötü maksadını bildiği için elçi ile görüşmezden önce âlimleri yanına çağırdı: « Sizi sultan Mahmudun yanına gitmeğe icbar edemem, vasıta da olamam, eğer siz arzu ederseniz gidersiniz, etmezseniz başınızın çaresine bakarsınız. » dedi. Ebu Reyhan ile Ebulhayır koşup Mahmudun yanına gittiler.

Ebu Ali ve Ebu Sehil firar yolunu tuttular. Ebiverd ile Harezim arasındaki çöle düştüler. Pek çok güçlüklerle karşılaştılar. Ebu Sehil Mesihi çölden kurtulamıyarak öldü. Ebu Ali hasta hasta Ebiverde ulaştı. Oradan Cürcana gitti. Bir otelde yerleşti. Hekimlik yapıyordu. Başarımı pek çabuk bütün şehire yayıldı. O sırada Veşemgir oğlu Kabusun[3] kız kardeşi oğlu hastalanmıştı. Kabus Cürcan tacının sahibi bulunuyordu. Hastanın başı ucundan ayrılmıyordu[4]. Bütün hekimler, otacılar ne biçim hastalık olduğunu anlayamamışlardı. Ebu Alinin sehre yayılan ünü Kabusa'da geldi. Çarçabuk kendisini hastanın başı ucuna getirdiler. Ebu Ali hastayı dinledi. Belli başlı bir hastalık bulamadı. Gencin aık hastası olduğunu ve bunu açıklamaktan çekindiğini sezdi, bunun üzerine şehrin bütün mahalle adlarını bilen bir adamın yanına getirilmesini istedi. Nökreler çarçabuk ases başıyı getirdiler. Ebu Ali hastanın atan damarına parmağını koydu. asesbaşıya şehrin bütün mahalle adlarını sıralamasını buyurdu. Herif mahalle adlarını söylemeğe başladı. Hasta sevgilisinin mahallesi adını duyunca nabzında bir karışıklık oldu. Mahallesini bulmuş oluyordu.

---

[3] Kabus kendisi âlim olmakla beraber, âlimlere hürmeti çoktu. Biruni âsarı bakiye adındaki eserini ona ithaf eylemiştir.

[4] Bu vak'a Mesnevi'nin birinci hikâyesini teşkil eder.

Bundan sonra o mahallenin sokaklarını saydırmak için bir adam istedi, buldular, sokak adları sıralandı. Gencin sevgilisine ait sokağın adı işidilince nabız bu kez bir daha hopladı. Sokağı da bulunmuş oluyordu. Şimdi kızın bulunduğu ailenin oturduğu eve sıra gelmişti. Yine bu sokak içinde oturan ailelerin adları sayılmağa başlandı, sevgilisinin evine sıra gelince zavallı gencin nabzında büyük bir karışıklık sezildi. Ebu Ali bunun üzerine Kabusa kız kardeşi oğlunun falan mahallede, falan sokakta, falan evde oturan aile içinde sevgilis olduğunu bildirdi. Hasta artık saklayamadı, hastalık bütün açıklığiyle tanınmış oldu.

Kabus İbnisina'nın başarımından donakaldı. Kendisine son derece büyük ikramlarda bulundu. Havarizme Gaznelinin yolladığı ilçi geri dönmüş, olup biteni anlatmıştır. Sultan Mahmud Ebu Ali'nin resmini tahtalara, kâğıtlara yaptırarak bütün ülkesine, buyruğu dinleyen ülkelere gönderdi. Bu resmin sahibi nerede tanınacak olursa hemen yakalanıp Gazneye getirilecekti. Bu resimlerden brisi de Kabusa gelmişti. Ebu Alinin resmi olduğunu bildiler. Ken disinehiçbir şey söylemediler. Saygılarını arttırdılar. Ancak Ebu Ali memleketin başına bir belâ gelir korkusiyle kendi kendisine kalkıp Reye geldi. Orada Mecdüddevle ile buluştu. Büyük ikramlar gösterdiler. Mecdüddevle'nin uğradığı melânkolik hastalığının sagaltılmasında şaşılacak bir başarı gösterdi. Gazneli sultan Mahmudun Irak, yürelerini elde etmek üzere yola çıktığını duyan Ebu Ali Rey'den kalkarak Kazovine geldi. Kazovinden acele Hemdana koştu. Buraya geldiği günlerde Hemdan sahibi Fahrüddevle oğlu Şemsüddevle kulunçtan yatıyordu[5]. Ebu Ali kendisini sağalttı. Bundan sonradır ki kendisini Şemsüddevle'nin vezirliğinde görüyoruz. Biraz zaman sonra Deylemliler arasında fitne koptu. Ordunun bir kısmı üstadın sarayına saldırarak yağmaladılar. kendisini öldürmek de istedilerse de kaçtı. Şeyh Ebu Saidin evinde kırk gün kapandı, gizlendi. Bugünlerde Şemsüddevle'nin hastalığı yeniden tepmişti. Güçlükle üstadı arayıp buldular, özürler dileyerek alıp hastnın yanına getirdiler. Hasta ikinci kez sagaltıldı, yine vezirlik orununa oturttular. Bir zaman fıkıh Ebu Ubeyd kendisinden Aristo'nun kitaplarını şerh etmeyi diledi. Üstad, benim bu işe gücüm yetmez cevabında bulundu. Eğer isterseniz münazaraya dair bildiklerimden bir kitap yazayım, dedi. Buna razı olduar.

Üstad, şifa adındaki eserinin tabiiyat kısmını bu sıralarda yazdı. Kanunun birinci cildini de burada bitrdi. Hemdan'da vezirlik yaptıkları sıralarda gündüz devlet işlerine bakar, geceleri bir takım bilginler, bir takım İrdemenler evine toplanırlardı.

---

[5] *Kulunç halk arasındaki romatizme değildir. At üzerinde ömür geçirenlerde ve çok polo oynıyanlarda olurdu. Kolon bağırsağında bir iltihaptır. İbnisina'nın bu hastalık hakkında özel eseri olduğu gibi kanunda da özel faslı vardır.*

Gecenin ilk kısmında derslerini yapar, bundan sonra saz başlar, içkiler içilir, eğlenceler yapılırdı. Bu dirlik böylecesürüp giderken Şemsüddevle ile Behadüddevle'nin araları açıldı. Şemsüddevle bunun üzerine Bağdada gitmek için yola çıktı. Kendisine iyi bakamadığından kulunç hastalığı gene başladı. Askerler kendisini gerisin geri Hemdana getiriyorlardı, yolda öldü. Halk yerine oğlunu geçirdiler. Oğlu da babası gibi vezirliği kabul etmesi için üstada haber yolladıise de razı olmadı.

Attar oğlu Ebu Alinin evine çekildi. İşte bu yalnızlanma arasında Şifasının tabiiyat ve ilâhiyat kısımlarını bitirdi. Mantık kısmını yazmağa başladı. Bu aralık devlet adamlarından Tacülmülk Isfahan sahibi-Alâüddevle Kâkvelh ile gizli dostluğu vardır diyerek üstadı kalelerden birisinde hapsettirdi.

Üstad mantıkını işte bu zindanda bütünledi. Bir zaman Alâüddevle Isfahan'dan askerile çıkarak Hemdana yürüdü. Şemsüddevle'nin oğlu ile Tacülmülk başa çıkamıyacaklarını anlayarak üstadın kapalı bulunduğu kaleye sığındılar. İbnikâkveyh Hemdandan dönerken üstadı da alarak birlikte Hemdana götürdü. Kendisini güzel ve yüksek bir köşkte konakladı. Üstad « Edviyei kalbiye » adındaki eserini burada yazdı. Yine bu sıralarda idi üstadın kardeşi Mahmud ile dostu fakıh Ebu Ubeyd yanlarında iki köleleri olduğu halde derviş kıyafetinde olarak Isfahana yöneldikleri haberi geldi. Yaklaştıkları sırada Alâüddevle'nin adamları kendilerini soy atlar ve yüksek hılatlarla karşılayıp törenle şehre getirdiler. Bu konuklarda iyi bir yerde konuklandılar. Cuma geceleri üstad; Alâüddevle'nin sarayına geliyor, birçok bilginler de çağırılıyordu. Üstadın takrirlerini, yüksek sohbetlerini dinleyerek faydalanıyorlardı. Şifasının büsbütün bitirilmesi bugünlerde oldu.

Bu dirlik böylece 424 yılına değin daha doğrusu Gazeneli Mahmudla oğlu Mesudun Irak ülkesine gelmelerine değin böylece sürdü. Alâüddevle ve üstad Gaznelilerin ilerlemesinden ürkerek çekildiler. Sultan Mahmud buralarda oğlu Mesudu bırakıp kendisi Gazneye dönünce Alâüddevle oğlunu bir takım ağır sunularla Mesuda gönderdi. Mesud bundan hoşlanarak İsfehanı yeniden kendisine verdi. Alâüddevle İsfehanda sultan Mesudun bir valisi gibi davranıyordu. Biraz sonra erkinlik sevdasına düştüğü anlaşılınca Mesud İsfehana yürüdü. Alâüddevle kaçabilmiş ise de kızkardeşi Mesudun eline düştü. Alâüddevleye karşı bir namus felâketi kopmasından korkan üstad İbnisina sultan Mesuda şöyle bir mektup gönderdi :

« Alâüddevle'nin kız kardeşi sizin tam denginizdir. Dilerseniz onunla evlenir ve Isfahanı yeniden kendilerine verirsiniz. » Mesud bu önergeyi içten bir arzu sanarak öylece yaptı. Ancak biraz sonra Alâüddevle'nin el altından boğuşmağa yeltendiğini öğrenince kızarak kendisine, kız kardeşinizi askerimin ayak takımına vereceğim, diye haber yolladı. Bunun üzerine de üstad İbnisina şu karşılığı gönderdi : « Eğer hatun sizin

gerçekten nigâhlı karınız ise boşarsınız, sizin boşamanız bir kadın olur. Karıların namusu kardeşlerinin değil kocalarınındır.» dedi. Bu mektup Mesud üzerinde sert bir etgi yaptı. Kadını onursal bir surette kardaşının yanına gönderdi. Babası sultan Mahmudun ölümü üzerine oğlu Mesud Gazneye döndü. Ebusehli Hamduniyi Irak valisi olarak bıraktı. Alâüddevle ile Ebusehil arasında boğuşma oldu. Alâüddevle bozuldu. Ebusehil İsfehana girdi. Bütün tansuh nesneler gibi üstadın kitaplarını da yağmalattı. Birkaç gün sonra Alâüddevle İsfehana dönerek yerine oturdu.

(Sonu var)

ANADOLU

MİRAÇ

TARİHİN her devrinde hemen herkes kendi yurdu ile övünmüştür. Bize ait olan şeylere, bizim oldukları için, bir kıymet vermek insan ruhiyatının bir zafıdır. Bize ait olan şeylerin ise, hiç şüphesiz, en değerlisi yurd olduğundan bu husustaki tefahürlerin hakiki kıymetini takdir etmek pek güç olur. Benim de Anadolu'nun öz bir oğlu olmak itibarile intihap ettiğim mevzula, yurdumun methiyesini yapacağım zannedilmesin. Esasen ne ben methtmekten hoşlanan bir adamım, nede aziz Anadolu methiyeye muhtaçtır. Ben burada yalnız bu geniş ve emektar ülkenin tarihin büyük devirlerinde oynamış olduğu rolleri gözden geçirerek mütevazi bir hüküm vermek emelindeyim.

Anadolu Asya ile Avrupa'nın birleştiği bir sahada şarki Akdenizin en hakim bir yerinde bulunduğu için daima hariçten gelen tazyiklere karşı mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bazen bu tazyikleri defetmek için kendisi mütecaviz vaziyete geçmiştir. Ona Emperyalist diyenler işte bu haklı aksülâmeline bir mana vermek istemişlerdir. Fakat ne denirse denilsin Anadolu daima bir devlet kurmuş, daima istiklâlin zevkini bol bol tadmıştır. Bu suretle etraftaki ülkeler Anadolu'nun hakimiyetini asırlarca kabul etmek mecburiyetinde kalmıştır.

I

İlk çağlarda Eti medeniyetinin bütün askerî ve siyasî mücadeleleri daima cenuba müteveccihdi. Samiler ve Hamiler'le çarpışmak şimalin âdeta yaşamak yolunda sarfetmek mecburiyetinde kaldığı mukaddes bir emekdi. Denilebilir ki ilk çağ küçük Asya'da cenuptan gelen hamlelere karşı daimi bir teyakkuz kaydetmiştir. Bu teyakkuz âdeta aşağı Dicle ve Fıratta Samilerle Turanilerin çarpışmasının bir temadisi idi. Bütün bu kanlı mücadelelerde yurdun hayat ve hakimiyetini kurtarmak için Anadolu'nun her bucağından delikanlılar Torosların ardına koşmuş ve orada, biz bugün yaşayalım diye, kanlarını akıtmışlardı. Daha millî vahdet mefhumunun hiçbir vazıh manası bulunmadığı ilk çağda bile böyle bir vahdete tesadüf etmek yalnız Anadoluya mahsus bir meziyettir.

II

Orta çağda Bizans imparatorluğu sefahet ve haksızlık içinde çökerken hayatını kurtarmak için yine Anadoluya müracaat etmişti. İmparatorluğun Akdenizin her sahilinde elinden çıkmış olan ülkelerini Anadolu

askeri geri aldı. Bu suretle o zamanın biricik medeniyeti addedilen Bizansı Barbarlardan Anadolu kurtardı Halbuki Bizans haddizatında Anadolu medeniyeti demekti. Asker, kuvvet ve fikir bakımından bu muazzam imparatorluğu sonuna kadar besleyen Anadolu olmuştur. Anadolulular Bizans sarayını istilâ etmişler devlet işlerine karışmışlar ve en büyük kumandanlıkları ellerine almışlardı. Byylece Bizans Anadolu'nun hükûmet merkezi vazifesini gördüğü güne kadar yaşadı. Daha doğrusu Anadolu onu bunun için asırlarca yaşattı. Fakat Bizans bu vazifeyi görmemeye başladığı günden itibaren Anadolu onu öldürdü.

Orta çağın Anadolu bakımından diğer mühim bir hâdisesi de Arap tevessüüdür. Anadolu'nun yanı başında olan Arap âlemi imparatorluğunu kurarken Fransaya kadar birçok uzak ülkelere girebildiği halde Torosları bir türlü geçememiş, Anadoluya girememişti. Muhtelif halifeler muhtelif zamanlarında denizden ve karadan Anadoluyu istilâya teşebbüs ettikleri halde daima mağlûp olarak geri dönmüşlerdir. Bilâhare arabın dinini asırlarca yaşatacak olan Anadolu işte bidayette onu böyle tepelemişti. Orta çağ işte böyle Anadolunun Bizansa ve Samilere karşı büyük zaferile kapanmış ve yeni çağ Türk elile sayfalarını tarihe açmıştı.

III

Yeni çağda Osmanlı imparatorluğu Anadolu'nun yine işe başlaması demektir. Anadolu bu suretle tevessü etmiş Samiliğin çökmesine karşıTürklüğün kalkınmasını, Balkanın ebedi anarşisine karşı ecdadımızın hareket etmesini temin etmiştir. Bu hareket o kadar âni ve şiddetli olmuştur ki birkaç belli başlı savaşta Türk dinini benimsediği arabı yenmiş, müessesclerini yeniden tanzim ettiği Bizansı yıkarak Balkanları baştan başa istilâ etmişti. Artık imparatorluk tamamen Türkün malıydı. Anadolu bu imparatorluğu asırlarca güciyle ve hayatiyle besledi. İnhitat devri gelince, Bizansa karşı yaptığı gibi, bu imparatorluğu da kendisine münasip görmediği için kahramanca dövüşerek yıktı ve tarihe karıştırdı. Bu suretle ilk çağlardan buğüne kadar mütemadiyen sınırları dışına taşan Anadolu durulmuş ve kendi yurduna dönmüştür. Anadolu'nun bu Anadoluya dönüşü hâdisesi Türklüğün en bahtiyar tarih sayfasıdır. Artık Anadolumuzda her şeyimiz Türktür.

Bize bu hakimiyeti veren Anadolu'nun bitmez tükenmez enerji kaynağı gitgide çoğalan bir inandır. Tarih daha birçok asırları sayfa sayfa çevirecek, hayat yine ebediyete doğru akup gidecektir. Dünyanın birçok köşelerinde birçok medeniyetler yıkılacak, birçok ülkeler kaybolup gidecektir. Tarihte bunları daima gördük ve görmekteyiz. Fakat her şeye ve herkese rağmen Anadolu her zamankinden daha çok kuvvetli olarak hayattaki yoluna devam edecektir. En bedbin ve kıskanç beyinler bile onun mütemadiyen yaratacağı medeniyetler önünde şaşıracaklardır. Çünkü bu dünyada hiçbir şey Anadolu kadar yaratıcı ve Anadolu kadar ebedi olamaz.

ANTROPOLOJİ'NİN TARİFİ VE PROGRAMI HAKKINDA (1)

Prof. Dr. ŞEVKET AZİZ KANSU
Ankara Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesinde Antropoloji Profesörü

ANTROPOLOJİ kelimesi ne anlatmak ister ? Kelimenin kendisi antropolojinin insan bilgisi demek olduğunu söyliyor. Antropoloji'nin hakikî ve genel bir insan bilgisi olduğunu kavramak için bu bilginin ilimlerin mantıkı serisinde tuttuğu yeri tesbit eylemek, kıymetini aydınlatmak ve kollarının nisbî önemini tayin etmek gerektir.

Biliyoruz ki Auguste Comte, « Cours de philosophie positive » nin başına konmuş olan meşhur tasnif tablosunda bilgileri mevzularının azalan jeneraliteleri ve büyüyen Complexité'lerine göre sıralamıştı. Bu sırtle riyazî bilgiler serinin başında, sosyoloji yahut fizik sosyal da serinin tâ sonunda bulunuyordu.

Auguste Comte ilimleri daha baştan iki soya ayırmıştı :

Hâdiseler bilgileri : (Les Sciences des phénomènes) · *Au. Comte* yalnız bu bilgileri tasnif etmek istemiştir. Çünkü bunları genel ve mücerred karakterlerinden ötürü temelli sanıyordu.

Varlıklar bilgileri : Les Sciences des étres : Müşahas ve partikülyer bilgiler. Comte, metereoloji, zooloji, ve Botanik gibi Astronomo'yi bu ikinci soy arasına sokmuştu.

Profesör *L. Manouvrier*, « *İlimlerin tabiî tasnifi - Antropolojinin yeri ve programı - classification naturelle des Sciencs: Position et programme de l'antropologie* » adlı kıymetli bir etüdünde bize diğer taraftan varlıklar bilgilerinde istenildiği kadar mahdut kategoriler nazarı itibara alınabileceğine işaret etmiştir : Zooloji'nin bir kolu olan Mammaloji de ikinci kollara ayrılabilir. Meselâ insan bilgisi olan Antropoloji, at bilgisi olan *Hippoloji* ve köpek bilgisi olan *Cynoloji* gibi. O halde birinci nokta olarak Antropolojinin varlıklar bilgileri içinde yer tutan bir bilgi olduğunu çok açık olarak görüyoruz. Yalnız birinci soy bilgiler ile ikinci soy bilgiler arasındaki bağlar üzerinde şu noktayı da işaret etmek gerektir:

« Şayet fenomenolojik seriyi yapan malûmat grupları (genel, mücerred hâdiseler bilgileri) malûmat grupmanları olduklarından dolayı ilmi teşkil eden (*Global*) izaha yardım eden kısmı izahlar vücuda getirirlerse de vaziyet (kısmı, müşahas varlıklar bilgileri) dediğimiz Ontolojik malûmat grupmanlarında hiçbir vakit böyle değildir. Bu grup-

(1) 16. 1. 1936 da verilen ders.

manlardan her birisi unsurlarını, fenomenolojik seri grupmanlarından alır. Anlaşılıyor ki Ontolojik serinin her bir haddi alanında formüle edilen izahlar, hakikatte, terekküp eylediği fenomenolojik serinin hadlarına aittirler. Bundan ötürü bilgi *(Science)* kelimesi fenomenolojik serinin termlerini ifade için malûmat grupmanı, groupements de Connaissances ifadesi yerine geçebildiği halde, aynı kelime Ontolojik serinin termlerini ifade için uygun düşmez. Çünkü bunlar hakikatta *Monografi* lerdir. Ve bunların topu çoktanberi tabiî tarih - Histoire naturelle adı altında söylenen grupu kurmuşlardır. Burada bilgi yerine disiplin kelimesini kullanmak çok daha yerindedir.» (R. Anthony). Diğer taraftan ontolojik seri dediğimiz varlıklar bilgilerinde bir had (terme)in kendisinden evelki hadlara bağlılığı, fenomenolojik seri hadları arasında mevcut olan bağlılık kadar zihnimizde canlanmaz. Meselâ Ornitoloji malûmatı (kuşlara dair) Erpetoloji malûmatına (Surungenlere dair) ihtiyaç gösterirse de bu ihtiyaç Bioloji malûmatının fizik ve Şimi malûmatına karşı gösterdiği kuvvetli ve şiddetli ihtiyaç derecesinde değildir.

Hâdiseler arasında münasebetler görmek insan ruhunun temelli şekillerinden biridir. Bu hal zekânın ispontane bir hareketidir. *Varlıklar arasında* münasebetler görmek ise hususî bir meşgalenin zihni bir ifadesidir ki (meselâ tekâmül - évolution gibi) bir cehd ve méditation'dan doğabilir.

Antropoloji, insan her şeyden evvel bir hayvan, canlı bir varlık olduğuna göre, hareket eden, kımıldanan canlı varlıkları inceleyen Zooloji'nin içinde bu hayvanlardan yalnız memelileri inceleyen (Mammalogie) nin bir kolunu vücude getirmektedir. Madamki insan da memeli bir hayvardır, o halde bu Mammaloji faslında amacı sırf insani etüd olan bir disiplin kabul etmemek kabil değildir. İşte bu disiplin *Antropoloji*'dir.

Bilgilerin mantıki serisinde Antropolojinin tuttuğu yeri anlatmak için verdiğimiz bu ilk tarif biraz sonra göreceğimiz daha geniş bir tarifin temelini yapmış oluyor. Daha geniş bir tarif, Antropolojinin programı, kolları meselesi demektir : *İnsanı bağlı olduğu büyük hayvan serisinden ayırd eden şey bilhassa Anatomi'si ve fisioloji'sidir.*

Antropoloji disiplini anlaşılıyor ki, her şeyden evvel, Anatomo - fisiolojik malûmata dayanır. (Burada anlaşılan Anatomi ve fisioloji kelimenin mutad anlamından çok daha geniş olarak ele alınan Anatomi ve fisioloji'dir.)

Biz, antropoloğlar, bir çoklukla, Biolojik insanı, sosyolojik insandan ayırmıyoruz. Niçin diyeceksiniz ?

Çünkü :

1 — Madamki sosyeteleri teşkil edenler canlı varlıklardır. O halde Bioloji'nin dışında ona müsavi ve ona müvazi mücerred ve genel bir malûmat grupmanı vücuda getiren bir sosyoloji tasavvur ve kabul etmek güçtür.

2 — Mücerred hâdiseler bilgileri katgorisinde sosyoloji'yi de Bioloji önceminde bir Subdivision yapmak,

işi böyle kabul etmek, cemiyetlerin kendilerine mahsus kanunlara boyun eğdiklerini kabul eylemektir. Halbuki sosyal kanunların Biolojik kanunlara irca olundukları pekâlâ görülmektedir.

Ameublement, Costume, mesken, dil ve saire gibi.. Beşer cemiyetlerinin tekâmülü gayet aşikâr olarak beşer psikolojisinin tekâmülünden doğmaktadır. Ve böyle olunca en son inceleme ve tahlilde beşer dimağının Anatomo - fisiolojik tekâmülünden doğmiyor mu ?

3 — Cemiyet halinde hayat diğer hayat tarzı gibi bir hayat tarzıdır. Bunun da etüdu yani sosyolijik adamın etüdu olarak *Etholoji'* nin hakkıdır.

Şimdi diyebiliriz ki sosyoloji, bize göre' fisiyolojik antropolojinin yahut daha açık olarak etolojik antropolojinin bir koludur.

Anatomik soydan malûmat bir tarafa bırakıldığı takdirde Antropoloji'nin diğer bütün kollarının programının fisilojik antropolojiye bağlandıklarını göstermek güç birşey değildir. Adetlerin (Coutume ve usage) etüdü olan Etnografya beşeri sosyoloji gibi Etolojik antropolojinin bir koludur. Bu şubenin genişliği onun birçok alanlara ayrılmasına sebep olmuştur: Elbiselerin, meskenlerin, muhtelif aletlerin (teknoloji), dillerin etüdü v.s..

Tarihten evelki çağlar yahut prehistorik antrolojik de Etnografya'nın bir kısmıdır : İptidaî, ilk insanlığın teknik ve artistik tezahürlerinin etüdüdür. Bu bir bakımdan Paleontolojik etnografya'dır. Buna mukabil beşer paleontoloji'si Anatomik antropoloji'nin bir kısmıdır. Nasıl ki genel anlamda Paleontoloji anatomi'nin ayrılmaz bir parçası ise. Mücerret görüşle bakılırsa demografi nüfus hareketlerini inceler. Ve bu halde Etoloji'nin bir kısmıdır. Beşer kütlelerinin hareketlerini mütalea mevzuu yaptığı anda demografi Etolojik antropolojnin bir kolu olur. Cografik antropoloji beşer ırklarının mıntakalara göre yayılışlarını tayine çalışır. Bunu çok defa Etnoloji ile karıştırıyorlar. Bu Etnoloji'nin tatbikatıdır. Sonra, tıbbî yahut patolojik antropoloji fisolojik antropolojinin bir koludur. Nasıl ki Patoloji fisoloji'nin bir koludur.

Antropolojik disiplinler içinde önemli yer tutan bir *disiplin* de *Etnoloji'*dir.

Etnoloji çok defa ya etnografya ile yahutta cografik antropoloji ile karıştırılmaktadır.

Etnoloji umumî görüşten bakılırsa, *bir espes yapan ırkların ve onların münasebetlerinin etüdü* demektir.

Binaenaleyh beşer etnolojisi Antropoloji'nin Systematik'idir. Diğer bütün Sistematik'ler gibi o da anatomik malum lara dayanır. Yalnız artık görüyoruz ki bugüne kadar yapıldığı gibi Systematiktede yalnız morfolojik malûmler değil yavaş yavaş fisyolojik malûmlar da rol oynayacaktır. Irkların anatomileri yanında, ırkların Serolojileri de bugün göz önüne alınıyor. (*Irklarkan grupları, ırklar - kansr* meseleleri v.s. gibi..).

Antropolojinin programında beşer

faaliyetinin tezahürleri pek büyük bir yer tutmaktadır.

O halde görüyoruz ki antropoloji de bir taraftan *ilmi vakıalar* diğer taraftan da *edebi vakıları* etüd ediliyor. Ve bundan dolayıdır ki antropoloji içinde hem edebi ve hem de ilmi kollar taşıyan tek, disiplin'dir.

Burada müsaadenizle bizce çok önemli olan bir noktaya dokunacağım: *Edebi vakıalar* ve *ilmi vakıalar* diyoruz. Bununla ne anlatmak istiyoruz:

Edebi vakıalar — Faits littéraire: Tamamen ispesifik bir faaliyet (action) gibi anlaşılan beşeri faaliyetten doğan vakıalardar. Yani muayyen bir zihniyet (*intellectualité*) *şekli vadisinde ispsialize olmuş hayvanlar gibi hareket eden insanlardan doğan vakıalar*. Bundan anlaşılıyor ki edebî vakıalar *beşer dimağından doğan vakıalardır.*

İlmi vakıalar - faits scientifique : Böyle bir faaliyet ile alâkadar değildirler, müstakildirler. Matematik, mekanik, fisik, Şimik olan her vakıa aşikârdır ki beşer dimağının tesir ve faaliyetinden uzaktır.

Şüphesiz bu muhtelif alanlarda tecrübe ile uğraşan biri bazı vakıalar meydana çıkarabilir. Meselâ yeni Şimik imaizaçları tahakkuk ettirebilir. Evelce etmemiş olan bazı cisimleri de kompoze edebilir. Istıfa ile bazı nebati ve hayvani şekilleri değiştirebilir. Fakat insanın tecrübelerinden veyahut endüstri'sinden doğuyor gibi görünen vakıalar, hakikatte böyle değildir. Her ne kadar bunlar bu mücerribin müdahalesinden evvel ve hiçbir kimse için mevcut değil iseler de bununla beraber kimya veya Bioloji'nin evelce teessüs etmiş bütün vakıalarına bağlı olarak kudret halinde (en puissance) edilir.

Mücerrib bunları keşfederken onları müşahede eylemeketen başka bir şey yapmağa kadır değildir. Şayet kendisinden başka bir diğeri bunları keşfetseydi onları mutlak olarak benzer keşfedecekti.

Nihayet insan tesirinden başka her hangi bir tesir bunları ortaya çıkarabilecek ve insanlar, ancak bunlara müşahede edebileceklerdir. Bu da pek âlâ anlaşılır bir şeydir. Böyle vakıalarda beşer dimağının tesir ve faaliyetinin hasılası hiçbir vakit bizzat vakıalar değil, fakat bu vakıaların bilinmesi ve anlaşılmasıdır.

Edebi vakıalar : Bilâkis *beşeri ispesifik tesir ve faaliyetten doğar. Eğer insanlar olmasaydı bu vakıalarda olmazlardı. Eğer insanlar olmasaydı beşeri sosyoloji, beşeri etnografya, beşeri tarih ve beşeri edebiyat ve saire mevcut olmazdı.*

Ve antropoloji ilmi vakıaların yanında edebî vakıaları da toplayan tek disiplin olarak kalmıyor, fakat mümkün ve tasavvuru kabil bütün edebi vakıalar da onun sahasına giriyor. Bu çok aşikâr olmakla beraber bütün tarih ve edebiyatın antropolojinin programı içinde bulunmalarını istemek kabil değildir. Ve lâzım da değildir.

Yalnız dikkat ediniz : Eğer bütün edebiyatın antropolojinin parçası gibi nazarı itibara alınmasını istemek mümkün değil ise bu, ne edebiyatın programının büyüklüğünden ve ne de beşer ruhunun mahsullerinin bizce fevkalâde mühim olduklarından

ötürü bunların etüdlerini haklı olarak hususî bir alanda yapmaktan ileri gelmiyor. *Bunun sebebi şudur :*

Edebiyatın yani edebî vakıaların etüd ve tefsirinin hususî metodları vardır. Beşeri ruhun mahsullerini muhayyele ve duygu müdahalesi olmadan anlamağı tecrübe ve anlatmağa imkân yoktur. O muhayyele ve duygu ki beşeri ruhun mahsullerinin doğuşunda, oluşunda daima çok bir pay sahibi olmuşlardır.

Ve bilâkis ilim ise, biliyoruz ki, bunlara kapı ve pencerelerini sımsıkı kapamağa mecburdur. Bu da şundan ileri geliyor : İlmî vakıalar beşeri tesir ve faaliyetten müstakildirler. İlmî vakıalar muhayyelemizden, duygumuzdan müstakildirler. İlmî vakıalar mütalea edilirken bunları işe karıştırmak ilmî vakıaların anlaşılmasından ziyade, bozulmalarına müncer olur.

O halde sorabiliriz ki, edebî vakıalara dayanan edebî malûmatın bazı şubeleri antropoloji alanında nasıl oluyor da daha duruyorlar ?

Çünkü beşer zekâsının mahsulleri evelâ ilmî metodlarla mütalea edilmek zaruretindedir. Burada ilmî metodlarla mütaleanın rolü, bunları çok daha ince ve çok daha nâzik olan edebî metodların ileriki tesirine hazırlamak içindir. Bu da gösteriyor ki yukarıdaki ilk tarifi hatırlarsanız, antropolojinin edebî kolları, etnografya, etnoloji ve saire... Tabiatiyle antropolojinin ilmî kollarına merbut ve tâbidirler. Birinciler ikincinin me tollarile mütalea edilmeğe mecburdurlar. Şimdi :

Antropolojiyi A) fizik antropoloji diye antropolojinin ilmî kollarını ihtiva eden temelli bir kısım ile B) kültürel antropoloji diye diğer bir kısma ayırabiliriz. Fisik antropoloji insan bilgisinin ilmî vakıalarını, kültürel antropoloji de insan bilgisinin edebî vakıalarını incelerler.

Bütün bu geniş programı, antropolojinin, profesör Manouvrier tarafından verilen şu tarifi ile de, hulâsa edebiliriz :

« Şayet anatomi insan ilminin temeli ise de insan ilmi anatomi demek değildir. İnsan ilmi çok daha mürekkep olan bir ilmin yani antropolojinin mevzuudur. Antropoloji Zoolojinin bir parçasıdır. Bir sınıf varlıkları hakkında tam ve hususî malûmat kazanmak amacında olan bütün ilimler gibi antropolojinin de mevzuu beşeri varlıkların tam tetkikidir. Bundan dolayı antropoloji bu varlıkları anatomik, Fisio-Psikolojik ve sosyolojik üç görüşten mütaleaya mecburdur. Bu, tam bir malûmat kazanmak için gerek şarttır. Ve bu tam malûmatta antropolojinin vücudunun sebebidir. »

Profesör *P. Rivet de :* « Beşer kavîmlerini tetkik parçalanamaz, bir kavim ancak fisik, kültürel ve dil karakterlerinin genel heyetiyle tarif edilebilir. Ve antropolojik bir nazariyeye, topu birden insan ilmini (Sciece de l'homme) yapan ve birbirlerinden ayrılamaz bir halde olan bu üç temelli disiplin'den alınmış delil ve misallere dayandığı takdirde kat'î olarak kurulmuş gözile bakılabilir. » dediği vakit bize aynı tarifi başka bir tarzda söylemiş oluyor.

Beşer zümrelerini tetkik eden antropolojinin tarif ve programından pratik bir alana gidecek önemli bir yolun da önümüze açıldığını görüyoruz : Bu alan en genel anlamda *Antropotekni ve Eugenik'dir.*

« İlim ve malûmtımız, insaniyetin hayat mücadelesindeki ehemmiyetli ihtiyaçlarını teskin ve bu cidaldeki kudretini çoğaltmak için yarattığı vasıtalardır.

Beşeri faaliyetin kudretini arttırmağa yarayan zinde beşer zümreleri teşkil etmek gibi insaniyetin ihtiyaçlarının belki en esaslısını tatmin Antropolojiye düşüyor.

(G. Papilloult) Beşeriyet, fil - hakika zümrelere ırklara, kütle ve devletlere ayrılmaktadır. Bu beşerî kütlelerin umumî refahları bu kütleleri teşkil eden fertlere de tesir eder. Fakat bir cemiyette umumî refah dediğimiz şeyde birçok âmil lerin ahtı tesirinde vücût bulan bir muhassalardan ibarettir. İşte bu âmilleri de bize Antropoloji ve anketleri ifşa edebilir. Bu beşer zümrelerinin menşe ve tekâmülleri, faaliyetleri, maşeri hayatın fertler ve fertlerin maşeri (kollektif) hayata tesisleri, beşer zümrelerinin terakki veya tedennileri. Beşer zümrelerine tatbik edilecek vaki içtimaî bir hıfzıssıha ve şafî bir tedavi. İşte böle muazzam ve ağır davaların halli görülüyor. ki insaniyetin kollektif ihtiyaçlarını cidden alâkadar emektedir. Bu problemlerin sistematik bir surette mütaalâsı antropolojinin kendisine hâs sahasını teşkil etmektedir. Binaenaleyh, antropoloji insan zümrelerinin bünyelerini, faaliyetlerini ve ihtiyaçlarını hakkile anlamak için hedefleri kollektif hâdiselerin mütaleası olan ilimlerden istifade eder.

Antropoloji ilminin: Antomofisiolojik, Ekonomik, Sosyolojik, Etolojik antropolojik gibi şubeleri bir beşer zümresinin hüviyetini çizen âmillierden bir tanesini mütalea tasnif ve mukayese ederler. Biz biliyoruz ki, beşeriyete muhtelif ırkları meydana getirmiştir.

İktisadi hareketlerin de tenevvuleri bir o kadar gruplar hasıl ediyor. Bir ırkı anlamak için evvelâ fisik veya somatik (bedenî) antropolojiye müracaat ve bu sayede o zümrenin fârık haraketlerini elde eder ve bu zümrenin fizik târifini yaparız. Fakat, bu kadarcık bir tarif bu ırkveya zümre hakkında bize lâzımgelen malûmatı ita etmez, bu ırkın veya zümrenin kıymet ve kabiliyetlerini keşif için iktısadî, içtimaî, lisanî bedii v. s. bütün tezahürlerinde müşahedeye mecburuz. » (G. Papillault).

Binaenaleyh, antropolojik bir terkip yaparken bir beşer zümresinin yalnız hayvanî kudretini (Puissance zoologique) değil, aynı zamanda içtimaî kudretini (puissance sociale) de nazarı itibara alacağız.

O halde antropoloji bu kudretleri teferrüatına kadar ve kendi görüşlerile mütalea ve tetkik eden ilimlerin neticelerini de göz önünde bulunduracak ve onların vesikalarından istifade edecektir. Meslâ, muayyen bir zümreyi tetkikde soyolojiyi dinleriz. Lâkin bu zümerenin fisik karakter ve kabiliyetlerinin tekikini ihmal et-

mek yahut tabiî ve içtimaî istifanın (selleksion) bu zümre üzerinde yapabileceği tesirleri nazarı itibara almamak, tevellüdatını, çocuklarının kuvvetini, iktisadî refahını ve etolojik ahvalini mütalea etmemek bu zümrenin hakikî kıymetini hiçbir vakit anlamamak demektir. Ancak bu bir silsile teşkil eden tetkikat sayesinde bu muayyen beşer zümresi hakkında pratik ve felsefî bir görüş elde etmek imkânı vardır.

Beşer hakkında en hür manasile kavranan müsbet telâkki ve malûmatı Türk memleketine bereketli bir fikir tohumu olarak atmtk lâzımdır. Orijinal memleketimizin yine en hür anlamda aldığımız beşerî - içtimaî kudret hazineleri birer birer tetkik edilmelidir. Bir cemiyetin müsbet tetkiki (fizik sosyal) dediğimiz bir determinisma dairesi içinde kabildir. Memleketimizde antropolojinin tetkikatı, tedris ve intişarı kendi büyemizin bio sosyolojik teşrihi ve morfolojisi demektir.

Bu malûmat bize ırkî ve ulusal kabiliyet ve istidatlarımızın hayattar sahalara akıtılmasını söyliyecek *«kahraman irade»* nin memleketinde onun taşan ve aşan hayat kudretine lâyık bir ideal yaratacaktır.

BİR DİL ATLASI HAKKINDA

ŞAKİR

UMUMİ dil faaliyetleri arasında, bizim için, yapılması gerekli işlerden biri de Türkiyenin bir halk dil atlasını meydana getirmek olmalıdır. Dil atlâscılığı henüz genç bir çağda bulunmasına rağmen, bugün Avrupada bir çok uluslar bu önemli ulusal işi tamamile başarmış bulunuyorlar. Nitekim Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusyanın bu alanda mükemmel dil atlasları mevcud olduğu gibi son yıllarda Romanya da kendi dil atlasını hazırlamağa uğraşmaktadır.

Türk dil kurumunun iki yıl (1934) kadar önce çıkarmış olduğu "Tarama dergisi„ nasıl ki Osmanlıca bir sözün türlü kaynaklardaki Türkçe karşılıklarını bir yere toplamış ve bu alanda çalışanlara çok faydalı, tek ve degerli bir kaynak olmuş ise, meselâ bir Anadolu dil atlasıda halk arasında yaşayan Türkçe bir sözün gerek cografi uzanış, ve yayılış alanını türlü şekillcriyle bilmeğe ve gcrek en çok yaygın olan bir kelimeyi, kezalik türlü kullanış şekilleriyle, haritalar üzerinde görüp izlemeğe yarıyan bir klavuz olur. Bu yolda yapılacak bir atlas, aynı zamanda, hem umumî surette dil tarihi, hem de memleketin sıyasal, ekonomik ve dinsel tarihi hakkında bize bir çok önemli şeyler öğretir.

Yapılması pekde güç olmıyan yalnız ciddî ve sürekli bir emek vermeği gerekleştiren böyle bir dil atlasının düzeminde göz önünde bulundurulacak bazı umumî esaslar vardır. İşte biz bu betgemizle, batı ulusları arasında yapılmış olan dil atlaslarının neler olduğunu değil, daha ziyade bir dil atlasının meydana getirilmesindeki esasları kısa bir şekilde anlatmış ve buna bir kaç bibliyografya bilgisi de ulamış olacağız.

Bir dil atlasının düzeminde yapılacak olan ilk iş "Soru fişleri„ ni hazırlamaktır. Bu sorular ya umumî veya yersel olmak üzere düzemlenir. Dil bakımından henüz gereği kadar araştırılmamış olan bir memlekette anket soruları umumî bir şekilde ve mümkün olduğu kadar çabuk yapılır. Atlas soruları, biribirine eş kelimeleri yaklaştıran esaslar üzerinde bilgiler edinmeğe yol açacak bir şekilde düzemlenirse o nisbette dolgun verimli olur. Bu soru fişlerinde sözlerin söylenişi, yeri, manası, başka söylenişi, manaca eşi, yaygınlık derecesi ile o kelimenin cümle arasında kullanış şekli bilhassa işaret edilir. Kelime, ağzından işitilip derlenen adamın ayrıca doğum yerini göstermek de herhangi bir yanlışlığa meydan vermemesi itibarile önemi haizdir.

Bu şekil, sözlerin umumî vasıflarını ve bu arada patuva sınırlarını ayırdetmeğe yarar. Gelen soru fişlerine göre, ikinci bir soru çoğrafi uzanışları tamamlamak için faydalı olur.

Meselâ «azık, bacı, evecen, ödek, mal, aş, güney, kuzey,, gibi tam halkın olan bir çok sözleri kalmış yerlerden tekrar sormak atlamalara meydan vermez. Bu suretle yabancı dilden geçme bir kelimenin yerini tutabilecek bir sözün gözümüzün önünde bir çizginin teressümünü görürüz, ve o zaman cenup yerine « güney » acul yerine "evecen" ve cin yerine de "ödek" sözleri kolayca konulmuş ve ötekilerde dilden atılmış olur. Bu şeklin bir kaç bin Türkçe söz üzerinde tatbiki mümkündür. İşte, bu soru şekilleriyle hem esaslı bir Türkiye dil atlasının gövdesi meydana getirilmiş hem de tek bir konuşma tarzı bilinen bir alanın iyiden iyiye tetkiki yolunda bir iş yapılmış olur.

Dil atlasında ikinci iş, anketi açmaktır. Fakat, bunun için de göz önüne alınması gerekli esaslar vardır. Anket, ya memleketin bütün münevverleri bu işte ilgilenmek suretiyle yahut istenilen vasıfları taşıyan bir veya birkaç derleyici vasıtasiyle yer yer yapılır. Bu şekillerden birincisi, Yani « Yazışma » metodu Türkiye ve Almanyada, ikincisi de bilhassa Fransada tatbik edilmiştir. Türk dil kurumu ilk metodu tatbik suretiyle binlerce halk sözü toplamıştır. Ekserisi kamuslarımıza geçmemiş olan bu sözlerden umumî bir "Türkiye halk dili sözlüğü,, meydana getirilmek istenmektedir. Böyle bir sözlük bizde ilk olarak ortaya konmuş bulunacaktır.

Açılan ankette önemli noktalardan biri de, anketin sınırını kesin olarak tesbit etmek, plânlı yürümektir. Meselâ, bir Anadolu dil atlası yapılırken Azeri, Kırım, Kazan gibi türk lehçelerinden, yalnız bu iş için, faydalanmağı istemek doğru değildir. Anadoluda, dağınık bir şekilde, buralardan gelip yurd tutmuş göçmenler vardır. Bunlardan kelime alınmamalıdır. İkincisi, anket alanını muayyen bölgelere ayırmak gerektir. Bu şeklin de ayrıca sentaksik faydaları vardır.

Bu işte en önemli nokta anketçi, derleyicinin seçimidir. Anketci memleketi, dili tanımalı, tecrübî fonetiğin metodlarına ısınmış bulunmalı, sorguya çektiği konuşanın fonetik inceliklerini iyiden iyiye sezmeli ve yazabilmelidir. Hülâsa, bu alanda iyi yetişmiş veya yetiştirilmiş olmalıdır. Nitekim, Romanyada son zamanlardaki tecrübelerden yerli dil ve patovalara hâkim ve bilgili derleyicilerin her tarafta bulunabilmesinin güçlüğü yüzünden işin istenilen sonucu verememekte olduğu anlaşılmıştır. Bizde de, Anadoluda halk arasında yaşıyan ve hattâ az çok yaygın olan bir süzük, bu işlerle pek de uğraşmamış fakat umumi ankete karışmış olanlar tarafından, tuhaf kılıklara sokulduğu bir çok örnekleriyle görülmüştür. Bu da açık olarak gösterir ki, yapılacak araştırmalarda en önemli nokta anketcinin veya anketçilerin seçimi meselesidir. Ben, bu işlerde tek veya iki üç anketçinin kullanılması taraftarıyım. Fransada, Roman konuşmalarının araştırılması işi CH. Edmont tarafından tek başına yapılmış, bu adam dört yıl içinde bin kadar yerde derleme yapmıştır. Bizde, bu alanda öğretmenlerden faydalanma işi de göz önünde tutulabilir. Fakat, bunların önce yetiştirilmiş olmaları gereklidir.

Bütün bu esaslarla beraber anket mümkün olduğu kadar tez yürütülmeli, yersel şartlar değişmeden sonuna vardırılmış bulunmalıdır. Bir Türkiye dil atlasının iki üç yıllık bir araştırma ile meydana getirilebilmesi mümkündür.

Derleme işleri bittikten sonra, haritaların düzemine geçilir. Bu iş, anketçiden başka biri tarafından meydana getirilir. Anketci, anket yerlerine göre gruplanmış maddeleri hazırlar. Öte taraftan da sorular kadar kart yapılır. Yer adlarını, soru fişlerini numaralamak ve bu numaralar haritalar üzerinde sıralamak suretiyle yer adlarının yerini tutmak esası görülür. Bu sözün bir hartası yapılır ve bu haritalar soru fişlerinin kısa ifadelerini taşır. Çizilen bu haritalar üzerinde bir sözün yayılışı, türlü değişmeleri görülür. Gilliéron Fransa için böyle iki bine yakın harita yapmıştır. İşte, böylelikle bir kaç yıl içinde Türkiyenin mükemmel bir halk dili atlası da doğmuş olur.

Hartaların düzemile basımından sonra, tefsiri işi gelir. Bu iş, kollektif bir çalışmayı gerekleştirir. haritaların tefsiri ayrı bir çalışma ile daha ziyade dil uzmanları tarafından yapılır Bu tefsirlerden, dilin patova ve hattâ gramer, sentaksik özgülükleri meydana konulur, türlü dil hadiselerinin münasebetleri meydana çıkar.

Buraya kadar verilen izahların bir dil atlasının düzemindeki belli başlı esasları göstermiş olacağını sanıyoruz. Fakat, bu kısa bilğiler bizim için, bir dil atlasını düzemlemede yeter sayılamaz. Dil coğrafyacılığı işi başlamadan önce Avrupanın bu yolda çalışan ve çalışmış olan müesseseleri ile bir tanışma tesis etmek, bu alanda tam bir Avrupa metodu ile hareket eylemek gerektir. Bundan başka bu yolda yazılmış eserleri birer birer gözden geçirmek, tatbik edilen usulleri en ince noktalarına kadar tetkik ederek en elverişli olanını esas olarak kabul etmek de şarttır. Biz, okuyucularımıza bu alanda yazılmış bir kaç Avrupa eserini, betkemizin sonuna almak suretiyle, tanıtmak istedik.

Bu eserler şunlardır:

A. Dauzat. «La Géographie Linguistique = Dil coğrafyası" Paris, 1922.

J. Gillieron et. ch. Edmont. "Atlas Linguistique de la France = Fransanın dil atlası» Paris, 1900-1912

J. Gilliéron « Genéalogie des mots qui ont désigné l'abeille = Arı manasına gelen spzlerin kütüğü" Paris, 1918.

Instructions d' enquête Linguistique = Dil anketi hakkında alûmat » Paris Üniversitesi Etnoloji Enstitüsü yayınlarından. Paris, 1928.

A. Duazat. "Les patois = Lehçeler" Paris, 1927.

Sever Pop. «Buts et méthodes des enquêtes dialectales = Lehçe anketlerinin gaye ve metodları" Paris, 1927.

M.M. Jaberg, Jud. " Der Sprachatlas als Forschungsinstrument = Araştırmalara yarıyan dil atlası » Halle, 1928.

KORKUNUN ANASI CEHALETTİR

HİLMİ MALİK EVRENOL

GIDADAN sonra insanların hayatında hüküm süren kuvvet korku olur. Küçük çocuklarda ilk korku eseri her türlü yüksek ve tiz sedalardan ileri gelir. Bir aylık çocuğun başında bir çıngırak çalınız, çocuğun ürktüğünü görürsünüz. Bu ilk korkuya vücut veren ikinci âmil (düşmek) korkusu çocuğun birinci ile ikinci ayları arasında zuhur eder, ve ekseriyetle birkaç haftadan fazla sürmez. Ondan sonra çocuğun hayatında ikinci bir düşmek korkusu girer ki, o da tecrübe neticesi vucut bulan korkudur. Yani çocuk bir yere düşüp kendisini incittikten sonra ki korkudur.

Korku ekseriyetle şu hallerde müşahede edilir : Koşmakta, gizlenmekte, ses çıkarmamakta, yüzün rengi değişmesinde, titremekte, bağırmakta, imdat isteyici ses çıkarmakta ve sairede...

Her türlü ani, tiz ve canhiraş seslerle ayrı ayrı korkuducu vaziyetler ve haller korku doğurur ve uzvu gayri tabii hale kor. Ani ve tiz sesler korku boyunu (insiyakını) göze hoş görünmeyen manzaralardan daha çabuk faaliyete getirir.

Biliyoruz ki yavru hayvanlar, onları doğuran hayvanların yaptıklarını yaparlar. Ana hayvanların beraber olmadığı zaman atmaca veya ona benzer bir hayvanın geldiğini his eden piliçler hemen bir yere sinerler veyahut kümeslerine koşarlar ve gizlenirler. Sinmeleri veya koşmaları yanlarındaki ana hayvanları takliden vukubulan bir şeydir ve yahut o türlü hayvanı ilk defa gördüklerindendir.

Öyle hayvanlar vardır ki, çocuklardan bazıları onları hiç görmedikleri halde sırf isimlerinin zikri kendilerini korkudur. Meselâ, bir veya iki ve hattâ on yaşındaki bazı çocuklar yılanı, akrebi, ejderhayı fili ve saireyi görmedikleri halde adları anılınca korkudan yüzlerinin rengi değişir.

Çocuklardaki bu türlü korknun menbaını ve sebebini, işittikleri masallarda ve hikâyelerde aramalıyız. Bu gibi hayvanların üzerinde söylenilen hikâyeler ve masallar o kadar çoktur ki, çocuk hayatında öyle bir hayvana tesadüf etmediği halde, söz arasında hayvan isminin geçmesi yavruyu müthiş korkutur. Çocuğun yılandan korkması, büyüklerden işittiği müthiş hikâyelerden ileri gelir.

Korkuların bir kısmı tabiî olur ve bir kısmı da terbiye neticesi vucut bulur. Tehlike altında tasnif edilen düşmek ve hastalanmak korkusu, ana ve babanın ve başkaların telkinatı ile vukubulur. Karanlık korkusu da sonradan zuhur eden bir şeydir. Demek isteniyor ki, çocuğun esas tabi-

atında karanlığa mahsus bir hali yoktur. Çocuk tabiaten bu kısmile doğmaz.

Bilinmeyen çevreler, tanınmamış ve esrar dolu yerler, insanlarda daima korku ve heyecan doğurur. Bunun için karanlık, bilhassa koyu zifiri karanlık ile çevrilmiş bir yer veya birşey insanlarca bilinmediği ve meçhul kaldığı için korkucudur. Dini yerlerden bir kısmının insanlarda korku hissini oyandırmalarındaki yegâne sebep yukarıda söylenilen doğrulukta aranmalıdır.

Çocukların karanlıktan korkmalarındaki sebep, hakikatta mevcut olmayıp ve fakat hayali kuvvetlerile birçok eşyaya ve hayvanlara vucut verdikleri içindir. Bazı küçük çocukların tahayyül insiyakları henüz tekâmüle başladığı zamana kadar karanlıktan korkmadıkları çok vakidir. Ancak tahayyül etmeğe başladıkları anda, karanlık onlara bir nevi korku hissi verir. Bu zamanda, çocuk gördüğü ve duyduğu korkunç vakaları hayalinde isteyerek veya istemiyerek canlandırır. Bu zaman içinde çocuğa bakmak ve emek vermek gerektir; yoksa asabileşir ve çok zaman hastalanır. Bir çok ana babanın dikkatsizliği sonucu, çocuklarının sinir hastalıklarına tutulmalarına ve hattâ ölümlerine sebebiyet verdikleri muhakkaktır.

Çocuklara - küçük kasabalarımızda ve köylerimizde çok bulunur - geceleri ve bilhassa kış geceleri ocak başında şunun ve bunun söyledikleri o korkunç cin, peri ve cadı hikâyelerini tasavvur ediniz ! Bu gibi hikâyeleri ilk işiden çocuk o gece odadan dışarıya valnız çıkıp su dökmeğe bile korkar.. ve annesini rahatsız etmekten korkan çocuklar su dökmeden yataklarına girerler ve uyku esnasında yataklarını ıslatmak gibi pek fena huylar edinirler. Ve bu fena itiyat çocuğun dirimini harap edebilir.

İşte bu sebeplerle geceleri yataklarını ıslatmak itiyadına ve hastalığına düşen ve tutulan çocukların ana babalarından yedikleri dayak ta göz önüne alınırsa, ruhları ezilir, hırpalanır ve ruhlarının ezilmesi ve hırpalanmasiyle hayal kuvvetleri bozulur ve çok kere gelecekleri körleşir. Dünyada sağlam bir beden ile sağlığı yerinde bir insan olarak yaşamaya hakkı olan çocuk yaşı ilerledikçe, hele sağlığına bakılmazsa, zaifleşir, hastalanır ve böylece cemiyetine ve ulusuna yardımı dokunacağına ona yük olur ve zararı olur.

Önceleri karanlıkta kalmış bir çocuğun kalbine korku girerse, ondan sonra da karanlıkta kaldıkça korkacağı şüphesizdir. Korkunun ve kendi tahayyül kuvvetinin derecesine göre hayalinde birçok eşyaları ve hayvanları canlandırır ve canlandıracaktır. Hayalinde canlandıracağı tablolar berrak degil ise, korkunun daha fazla olması ihtimali çoktur. Çünkü korkunun bir kısmı herhangi bir şeyin meçhul kalmasından ve temas edilecek bir halde bulunmadığından doğar. Degmesi ve görülmesi kabil olan eşyanın doğuracağı korkuyu bertaraf etmek için karanlık yere ışık getirmek yeter. Halbuki değmesi ve görülmesi kabil olmıyan eşya ile iş değişir. Bunun için bu yere getirile-

cek ışık korkuyu küçülteceğine büyütür.

Bu son korkuyu doğuran kuvvetlerin veya sebeplerin yaşı ilerlemiş fakat başı tekâmül etmemiş kimselerde hüküm sürmelerine başlıca sebep sayılabilir.

Çocukların bazıları karanlıkta yalnız bırakıldıkları anda ve yahut uykudan uyanıp ta karanlık odada kendilerinden başkasının olmadığını görünce ağlamaya ve bağırmaya başlarlar. Bu bağırmak ve ağlamak, odaya ışık veya birisi gelinceye kadar devam eder. Düşüncesizlik sonucu çocuklara öyle hikâyeler söylenir ki, gece onlar için yalnız kalmak şöyle dursun; kafalarını yorgandan dışarı çıkarmayı ve gözlerini açup bakmaya bile cesaret edemezler.

Bu halde bulunan küçük bir çocuğa sordum: Neden gece yatağına yattıktan sonra kafanı yorganla örtüyorsun ? Çocuk, ilk evvel utanır gibi oldu ve sebebini söylemek istemedi. Neden sonra : Kafamı dışarı çıkarınca korkarım, dedi. Neden korkarsın, dedim. Onun üzerine, şeytanlardan, hırsızlardan, perilerden, cinlerden ..-. dedi. Eyi ama, bu saydıkların nedir ? ve neden onlardan korkuyorsun ? Yedi yaşında bulunan yavru, son sorguma cevap olarak şunu dedi : « Çünkü onlar çarpar. »

Şüphe yoktur ki, bu yavrucuk bunları ne görmüş ve ne de onlarla temas etmiştir. Onun bu müthiş korkusuna sebep anası, babası ve çevresidir. Bu garip ve aslı olmayan hikâyeleri onlardan işitmiştir ve başını bütün gece yorgan altında saklayacak kadar benliğinde müthiş korkuyu doğurmuştur.

Burada göze çarpan başka bir nokta vardır: Gündüz gibi gece de temiz havaya muhtaç olan bizler, yatağa yattıktan sonra başlarımızı yorganların altına sokup sekiz saat için pis havayı içimize çekmek huyu yukarıda bahsedilen korku sonucu değil mi ? Bana kalırsa, ondan başka sebep göremiyorum. Daha başka sebepler olabilir, ancak bu sebep başlıca sebeplerden birisini teşkil eder.

Üç ve dört yaşında bulunan çocukların korktukları şeylerin sayısı çoktur. Ankara'da, Keçiören'de ana kucağında üç dört ve beş yaşlarında bulunan çocukların üzerinde yaptığım bir incelemede bu işin doğru olduğunu gördüm. Önüme dizilmiş on beşten yirmiye yakın çocuk vardı, onlara : « Nelerden korkuyorsunuz ? » sorguma : « Biz her şeyden korkuyoruz. » diye cevap verdiler. İçlerinden biri : « Ben hayvanlardan keçiden, attan ve kediden korkarım » deyince, diğerleri de : Biz de hayvanlardan, keçiden, kediden korkarız. » diye bağırmaya başladılar.

Bu gösteriyor ki, bu yaştaki çocuklar birçok şeylerden korktukları halde, bu yaşta korku insiyakı kuvvetli dağildir; yani bir veya birkaç şeyin üzerinde toplanmış değildir. Bu yaştaki çocuklarda, korku dağınık ve genel bir haldedir. Bu devredeki çocuğun duygusu ve şuuru tekâmül etmediği için korktuğu şeylerin manasını göstermekten ve ifadeden acizdir. O, yalnız, bundan veya şundan korktuğunu bilir ve biraz da duyar. Bunun için ananın ödevi

çocuğunun korktuğu şeyleri bilmesi ve sempatik davranarak çocuğuna ona göre muamelede bulunmasıdır. Yoksa, çocuğun duyguları beklenmedik bir hal alır ve daima o korkuların ezici etkisi altında kalır.

Bedence ve başkaca sağlam üç, dört ve beş yaşlarındaki çocukların hayalleri geniş olduğu kadar işleyendir. Bu yaştaki çocukların hayallerine hudut olmadığı için, müthiş hayali sıkıntılara düşerler. Bir kısım çocuklarda da geniş hayalin olmaması, onları dirimin ilk hayali facialarından ve tabiatile sonrakilerinden de kurtarır.

Tek bir korkudan dolayı fena halde korkmuş bir çocuk, bütün diriminde korkak ve çekingen olur. Korku zamanla ve anlayışla ilk kuvvetini kapbederse de etkisi daimidir. Çocuk büyüdükçe ve dimağen tekâmül ettikçe, çevresinde olan biteni daha iyi anlamaya başlayarak ilk korku azalır. Ve şu doğrudur ki bilginin çoğalması ve medeniyetin ilerlemesile insanlara karanlık kalan bazı şeylerin manaları daha iyi anlaşılır ve idrak edilir. Ve hattâ yer yüzünde gördüğümüz ve çok kere tapındığımız bazı kuvvetlerin ve hâdiselerin bile bilgimiz içindeki kanunlarla idare edildiklerini öğrendiğimiz zaman korkumuz azalır ve yahut hiç kalmaz. Melâikelerin ve şeytanların havada uçuştuklarını ve insanlara çarptıklarını, ölülerin ve cadıların mezarlardan çıkıp evleri taşladıkları evliyaların ve daha başka ilâhi vucutların geceleri yürüdükleri, rüyalara girdikleri gibi batıl inanışların hep cehaletten, üzerinde yaşadığımız bu dünyayı (evreni) idare eden ve sevkeden kuvvetleri ve kanunları bilmediğimizdendir.

Korkunun lüzumsuzluğundan bahsetmek istediğim anlaşılmasın. Çünkü bir türlü korkunun olması vucudu gerektir. Aklı ve düşüncesi dar, muhakemesi tekâmül etmemiş çocuğun pislikten, hastalıktan, ateş içine atılmak ve yağmurun altında kalmaktan korkması gerektir. « Ateşe gitme, ateşi tutma » sözünü ve emrini dinlemeyip ellerini ateşe sokan çocuğun hakkı cezadır. Aynı korku metodunu, cemiyetin, ulusun asayişini temin hususunda kullanmak doğrudur.

Bu gibi haller karşısında kaldıkça ihtiyatlı ve tedbirli davranmak gerektir. Ancak bunun da bir derecesi vardır. İfrata varmış bir korku, çocuğu felce uğratır. Bedenini, ruhunu harap eder. Ahlakını bozar, kısası dirimini her hususta tehlikeye kor. Bu dereceyi bulmuş korkuları bilgili bir yolda ortadan kaldırmağa çalışmak çok hayırlıdır.

İhtiyat ve tedbir için kullanılan bazı korkulara çocukların eğitimine yer verse de, ifrat derecesini bulduklarr zaman eğitim ve kültür prensiplerini tatbik etmeğe uğraşanların dirimlerini yoklamak çok faydalı bir şey olur.

SAĞLIK BAHTİYARLIKTIR

Dr. REMZİ GÖNENÇ

ESKİDEN söylendiği gibi [*Olmıya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi*] insanlar için sağlıktan büyük bahtiyarlık yoktur. Bu sağlık bahtiyarlığı ancak insanların kendi çalışması ve dikkati ile kazanılır. Sağlık insanların ekonomi çevrede kazanmasını iyi yaşamasını, kültürel yükselmesini, uzun ve sağlam ve iyi şartlar içinde ömrü olmasını, güler yüzlü bahtiyar olmasını, çevresindekilere iyilik yaparak iyi kimseler olmasını temin eder.

Sağlığı iyi olmıyanlar, daima hastaı zebun ömrü oldukça arkasında bir kanbur ve engel ile vakitlerini geçirirler. Enerjisi kaybolur, firağı ve cesareti azalır, masrafi çogalır, ömrü azalır hatta ölüm denilen korkunç sonuca kadar varır.

Sağlıksızlık bazen insanın kendinden olmaz, vaktinde ana ve babasının kusuru ve bakımsızlığı kendisine miras kalır.

Irsen geçen hastalıklar sonradan dünyaya gelen kimsenin kabahatı olmadığı vakitte ana baba ve büyük ana ve babasının yaptığı dikkatsizliğin neticesi baş belâsı olur.

Bunun gibi başka sebepler de sağlık üzerine tesir edebilir. İktısadî buhran ve vaziyetler, iklim, cografî vaziyet, zaman icabi fazla meşguliyet ve yorgunluklar, teşkilâtı sıhhıye noksanlığı, dispanser ve hastanelerin uzaklığı ve yoksuzluğu, etrafındakilerin sağlık öğütlerine ve yollarına dikkatsizliği, ve sağlık bilgilerinin de azlığı kendi sağlığımıza tesiri olabilir..

Toplu olarak yaşayan sosyal ve medenî hayata girişmiş olan milletler toplu olarak sağlıklarının korunması için münferit ve tek olarak her kesin sağlığı korumasını bilmesi ve sağlık yollarına ve öğütlerine kulak asarak, çalışması ile kabil olabilir.

Tek tek insanların gerekse toplu olarak ulusların sağlığının ölçüsü yoktur. Sağlık için kıymet ve paha biçilemez. Çünkü her şeyin başı sağlıktır. Sağlıklı olmıyan bir kimse bir ulus hiçbir şey yapamaz ve başaramaz.

Bir çok uluslar yıllarca evvel sağlığın ve hıfzıssıhhanın kıymet ve düzgünuüğünü takdir ettikleri için bugünkü ilerlemeye muvaffak olmuşlardır. ı

Doktorlukta 50 seneden beri görülen ilelemeye ve göze çarpma, ulusların bu uğurda fazla çalışmaları ve hıfzıssıhha şartlarına çok dikkat etmeleri ile olmuştur.

Buna da en güzel örnek birçok medenî ve ilerilemiş memleketlerde tutulan istatistiklerle ölüm nisbetinin azaldığı ve vasatî ömrün uzadığıdır. Yurdumuzda henüz istatistik tutulmasına başlıyalı çok olmalığı

ve ancak Cumuriyet devrinde olduğu için birçok yıl evelki ölüm nisbetini bilmemekte mazuruz. Fakat bugün elimizde ölçüye vurulacak 1927 ve 1935 yıllarındaki genel nüfus sayımına göz atarsak nüfusumuzun çoğaldığına ölüm nisbetinin azaldığına bizde de sağlık yollarına ve iyi yaşama usullerine önem verildiğine güzel bir örnektir.

Bir çok hastalıkların verdiği zayiat ve telefat hakkile tefrik edilemez.

Yalnız kanunen bulaşık hastalıkların haber verilmesi mecburi olduğu için ancak bu hastalıkların sayısı ile ölüm sayısını ve nisbetini tesbit edebiliriz.

Diğer taraftan vücudlerimizin hangi hastalıklara dayanabileceğini gösterecek henüz elimizde vasıta olmadığı için ancak hastalıklar meydana çıktıktan sonra uğraşmağa ve tedaviye koyulabiliyoruz. Bazılarına çare bulabiliyoruz bazılarına henüz çare bulamıyoruz.

Fakat herkes bugünkü sağlık bilgilerine göre mümkün olduğu kadar gelecek hastalıklardan bahusus gulaşık ve salgın hastalıklardan korunma çarelerini öğrenmeğe gayret ederse hem kendisini hem de etrafındakileri kurarmış olur. Ayni zamanda cemiyet halinde yaşadığı ulusun ölüm nisbetini azaltmış ve vasati ömrü uzatmış olur.

Sonunda da devletin gelirini ve vergilerini çoğaltmış olur.

Bu da ancak herkesin sağlığın iyiliğini ve menfaatini takdir etmesile kabildir.

Bazı kimseler vardır ki sağlığın iyiliğini ve sağlık öğütlerini bildiği halde dikkatsizlikleri ihmalleri yüzünden yapamazlar, tatbik edemezler. Halbuki gerçekten sağlığıniyiliğini öğrenmiş bir kimse hiçbir zaman ihmal etmez ve dikkatli olur. Bugünkü hale göre eski zamanları kıyas edersek sağlık ve umumi sıhhatımızda iyilik ve düzenlik vardır. Bu olmakla beraber daha iyisini yapmamakta geregimiz daha dürgün daha iyi sağlığımız olmasına hepimizin elbirliği ile çalışması lâzımdır.

Kolera, veba gibi hastalıkların yalnız isimlerini işidiyoruz. Devlet sağlık teşkilâtının fazla çalışması ve oyanık olması, gerekli olan genel tedbirleri yapması sayesinde yurdumuzda bu gibi hastalıklarlan bir tehlike kalmamıştır.

Çiçek hastalığ da hemen görünmez bir hale gelmiştir. Bu da hükûmetin çiçek aşısı yapılmasına kanunî mecburiyet konması ve sağlık işyarlarının fazla çalışması iledir. Halkta bunun menfaatini, küçük bir çizgi ile hayatnı tehlikeye koyacak hastalığın önüne geçilmesini anladığı içindir ki çoluk çocuğunu vakti zamanile aşılatmakta ve hastalıktan korumaktadır.

Yurdumuzda Cumuriyet kurulduktan sonra sağlık kurum ve müessseselerinin önemli çalışması sayesinde eskiden büyük öletler yapan ocaklar söndüren hatta bir köyü, bir kasabayı yokeden salgın ve bulaşık hastalıkları göremez olduk.

Diğer bazı bulaşık hasalıklar arasıra baş gösteriyorsa de sağlık teşkilâtının kuvvetli ve oyanık olması ve yurdun her tarafına mümkün olduğu kadar yetişebilmesi sayesinde

kısa bir zamanda söndürülerek etrafa yayılmasına meydan verilmemektedir.

Fakat bazı bulaşık ve salgın hastalıkların yayılıp bulaşmamasını belediyenin mahalli idarenin büdçeleri yettiği kadar ferdlerin yapamıyacağı sağlık eksikliklerini yapması ile mümkündür.

Hele köylerimizin içme sularını ıslah, genel yıkanma ve çamaşır yerlerini yapmak, abdestaneleri sıhhî şartlara uygun olarak yapmak ile hem kendilerini hem de çevresindekileri korkutan bulakık hastalıklardan korumuş olurlar. Kara humma [tifo] hastalığı bulaşık kuyulardan ırmak sularından geçtiği gibi insan gübresile gübrelenen sebze bahçelerinden de geçer.

Kasaba ve köy cemiyet halinde genel su kuyularını ve su kaynaklarını kanun ve sağlık yollarına göre düzeltirken herkes ayrı ayrı bulaşık bahçelerin veyahut nereden geldiği belli olmıyan yaş sebze ve meyvaların temizlenmesini bildiği ve hastlıktan korunma için aşılanmayı öğrendiği zamandır ki daha birçok bulaşık hastalıkların yalnız ismini işidip kendisini görmiyeceksiniz.

Devletin resmi sağlık teşkilâtı ancak kanunlara ve buyuruklara aykırı olan eksiklikleri düzeltir ve yaptırır. Halbuki ferdlerin yapacakları ve vicdanının emretiği birçok temizlik ve saireyi göremez karışamaz.

Bunları ancak şahıslar alacakları sıhhî terbiye ve bilgi ile yapar.

Bir memleketin sağlığının düzgünlüğü ölüm nisbetinin çokluğu ve azlığı ile ölçülür demiştik.

Ölüm nisbetinin azalmasına karşı devlet sağlık teşkilâtı kendisine düşen vazifeyi yaparken halkın ve şahısların da kendi uhdelerine düşen sağlık işlerini yapması lâzımdır ki başarılabilinsin..

Yoksa yaunız bir taraflı çalışmadan ümid edilen fayda ve sonuç alınamaz.

Genel şekilde ölümlerin nisbeti 1000 kişiye göre hesap edilir 1000 nüfusa . . . . . . şu kadar ölüm düşer diye hesaplanır .

Hususî hastalıklardan olan ölümlerin nisbeti de 100,000 kişi üzerinden hesaplanır.

Meselâ verem kanserin ölüm nisbeleri hususi olarak 100.000 kişi üzerinden hesaplanır.

Çocuk ölümleri de bir yaşına kadar doğan ve yaşayan çocukların 1000 sayısına göre hesaplanır.

Yurdumuzda Cumuluk devrinden sonra genel nüfus sayısı ile cinsi, yaş iibarile sayımız belli olduğu için ölüm nisbetleri de buna göre hesaplanarak azaltılmağa çalışılmaktadır.

Herkes genel sayımız ile ölüm sayımızı göz önünde bulundurarak uhdesine düşen sağlık korunmasını yaparsa ulusal ve yurdseverlik ödevini hakkile yapmış olur.

Yurdumuzun bazı çevresinde yapılan denemelerle çocuk ölüm nisbetinin azalması sağlık yöndeminden ilerilediğimize ve evelkisine nisbeten ferd ve ailelerin de devlet sıhhî teşkilâtına yardımcı olarak ehemmiyet verdiğine güzel bir örnektir.

Kültürel ilerileyişimiz sağlık öğüt ve görgülerile bilgisinin çoğalması

modern çocuk bakımına ehemmiyet verimesi sayesinde az zamanda çocuk ölümünü azaltmağa muvaggakıyetimiz yurdun istikbali yöndemin. den çok önemlidir.

Her tarafta açılan sıtma, frengi savaşlarına yeniden eklenerek ve eklenecek diğer sosyal hastalıklar savaşına görgülü ve bilgili halkımızın da şahsan ilgili olması lâzımdır ki istenildiği gibi başarılsın. Yoksa sağlık yollarını bilmiyerek yalnız çalışmayı ve savaşı devletten beklemek istenilen faydayı temin edemez. Avrupa ve Amerika'da bu yolda çalışmalar sayesinde vasati ömür uzatılmıştır.

Amerika'da 1900 yılında çocuk ölüm nisbeti 1000 doğuşta 160 iken bugün 69 a indirilmiştir. Yurda ulusun ve halkın devlet kadar sağlık işlerine önem vermesi ile başarılmıştır.

Bizde kuşpalazı, kızıl, kızamak, boğmaca, çiçek, karahumma ve daha diğer bulaşık hastalıklardan korunma, ve hastalanmama çarelerini öğrenir sağlık teşkilât ve işyarlarının gösterdiği yollara ve öğüdlere dikkatli olursak, bilmediğimiz sağlık yollarını öğrenmeğe çalışırsak bu gibi hastalıkların ve dolayısile ölüm nisbetinin azalacağı muhakkaktır.

Bir yurdda hastalıkların azalması demek ekonomi durumun düzgünlüğü ve kazancın çokluğu, binnetice bahtiyarlığı demektir.

Yurdumuzda para kazanma çağını 18 yaş kabul ederek vasati herkesin kazancını günde bir lira hesaplarsak senelik kazanç 365 lira olur. Bu hesaba göre yurda ne kadar kazanç olacağı belli olur.

Bundan da devletin alacağı vergi hesaplanırsa zincirleme şahıslar, aileler, ve devlet kazancı çoğalır.

Asker olarak hastalanan veyahut çalışamıyacak kadar zaif ve cılız olan bir kimse bu parayı kazanamıyacağı gibi ya ailesinin büdçesine yahut devletin hastane ve müessesetına baş vurarak yük olur.

Hele hastlıklardan sonra kör, sağır kütürüm, akıl ve ruh hastalıklarına tutulursa aile ve millete olan yükünü hesaplarsak sağlığımıza dikkatsizlik seye mal olduğunu anlarız.

Verem hastalığının günden güne çoğalmasını göz önünde bulundurarak vereme karşı korunma çarelerini öğrenmemiz ve bilmemiz lâzımdır.

Zührevî hastalıkların vücude ve deme yaptığı zararları göz önünde bulundurarak tutulmamak ve tedavi edilmesi yollarını bilmek ve yapmak lâzımdır. Velhasıl her türlü hastalıklara karşı korunma ve genel sağlık yollarını bilmekle saadet ve bahtiyarlığımızı temis edebiliriz.

Bu saadet ve bahtiyarlığımızı temin için bir taraftan ferdî sağlığımıza dikkat etmekle beraber köy, kasaba ve şehirlerdeki sağlığımızı bozan ve tehdit eden araçları da ortadan kaldırmağa baş vurmak ve çalışmak gerektir.

Göğüs kabartarak söyliyebiliriz ki Cumuriyetten önce hiçbir şehirde sıhhî ve fennî içecek su yokken bugün birçok şehir ve kasaba hatta köylerimiz su işini başarmağa başlamışlardır.

Bu da yurdun sağlığı için güzel bir işaret ve nişan değil midir ?

KÖYÜN GÜCÜ

BAHADIR R. DÜLGER

TÜRK inkılâbının ortaya attığı en büyük meselelerden bir tanesi, belki başlıcası köycülük meselesidir. Münevverin inkılâpla hızlanan gidişine köylerin ve köylünün ayağını uydurmak, münevver muhitlerde hazmedilmiş olan devrim fikirlerini köy ve köylü muhitine götürmek ve nihayet köylüyü - yani umum Türkiye nüfusunu dörtte üçünü geçen geniş bir kütleyi - refaha irdirmek, okutmak, ilerletmek bugünün çocuklarının kafasında en çok yer tutan bir savaş mevzuudur. Memleketini seven hiçbir delikanlı, hiç bir devrim çocuğu, benliğini bu mücadeleye vakfetmemek lezzetinden kendisini kurtaramaz.

Vücudunu, işleyen kafasını, bu memlekete hasretmiş olan Türk çocukları düşüncelerini bu mevzuun sayısız suallerinden sıyıramazlar. Ve biraz bu mevzu üzerinde düşünürlerse görürler ki sayısız siyasî, içtimaî sistemler içinde hiçbir tanesini bu, milletlerin varlığı için çok ehemmiyetli olan davaya bir hal çaresi bulmağı, onunla uğraşmağı, onu deşip yaymağı düşünmemiştir. Ve bu büyük dava bugüne kadar hiçbir müteferkkir kafayı işgal etmeden, her geçen buhranlı sene içinde bir parça daha büyüyerek, iktısadî, içtimaî bir çok hâdiselerin tesirlerile herân bir parça daha karışık ve girift bir hale gelerek bugüne ulaşmıştır.

Bugün köy ve köycülük davasile karşılaşan bizim gibi memleketler bu dava ile uğraşmanın millî hayatın intizamla devamı için, bir mecburiyet olduğunu çok yakından hissetmişler ve içtimaî hayat içinde artık bu derde bir çare bulmak için bütün gayretlerini sarfetmeğe başlamışlardır. Şimdiye kadar ne bizim memleketimizde ne de başka memleketlerde işlenmemiş, bakir kalmış olan bu mevzu bugün bütün zenginliğile bizim ellerimize düşüyor. Onu işlemek ve ilerinin geniş köycülük ilmini kurmak bizim vazifemizdir.

Bu vazifayi başarmak için iki yoldan çalışmak icabediyor :

1 — Mevzuu mümkün olduğu kadar çabuk kavramağa çalışmak,

2 — Bu çalışma esnasında, inandan kaybetmemek için ruhan kuvvetli bulunmak.

Birinci nokta, kısa bir zaman içinde memleket hesabına bu meseleyi haletmek için mühimdir. İkinci nokta bizatihi davanın kurtarılması, kurulacak ilim zemininin hazırlanabilmesi için mühimdir. Binaenaleyh ikisi de ihmal edilmiyecek beraber götürülecek, beraber yürütülecek ve birbirlerine tekadim edilemiyecek olan iki mevzudur. Memleketimizde

köy mevzuu etrafında düşünenler başlıca ikiye ayrılırlar :

I — Köyü ağaçlar içinde çağlayan bir dereye yaslanmış ufak evlerden mürekkep, köylüyü hayatından memnun, uzun ömürlü, sağlam vücutlu farzedenler zümresi,

II — Köyü tahammül edilemiyecek bir muhit, köylüyü üzerinde işlenilmesi mümkün olmıyacak kadar kabiliyetsiz, ruhsuz ve anlayışsız farzedenler zümresi.

Bizim memlekette ne köy ne de köylü bu iki zümrenin tasavvur ettiği şekilde değildir. Bu sebeple evelden birinci veya ikinci nevinden bir fikire sahip olarak köycülük mücadelesine atılanlar bu mücadele saflarında henüz muvaffakıyet adımını bile atamadan kuvvetlerini kaybediyorlar.

Birinci fikre sahip olanlar realite olan köyle karşılaştıkları zaman tamir edilmesi kabil olmıyacak kadar büyük bir sukutu hayale uğruyorlar. Maneviyetleri, heyecanları ve inanları sarsılıyor. Artık bu mevzuda çalışamıyacak bir hale geliyorlar. İkinci fikre sahip olanlar ise köyü tetkik etmeyi köy ve köylü mevzuu üzerinde düşünmeği esasından faydasız buluyorlar. Hakikati öğrenmek için uğraşmağa bile lüzum görmeden bir duman gibi beyinlerini kaplayan prejüjelerinin tesirile kendilerini daima bu mücadelenin safları haricinde tutmağı bir vazife sayıyorlar. Köycülük fikri için bu iki varlık ta kayb oluyor. Ve bu iki tehlikeli fikir yüzünden mücadele safına girmek isteyenler azalıyor, adeden zaifliyor. Bu yüzden mevzuun işlenmesi gecikiyor.

Halbuki köy ne bir hayal ülkesi ne de yaşanmasına tahammül edilmez bir cehennem parçasıdır. Köy bu iki hassayı kucağında toplayan bir varlıktır.

Köy dışı dikenli, fakat içi çok lezzetli bir meyva gibidir. Ona dışardan bakanlar bir cehennem meyvası gördüklerini zannederek aldanırlar. Ya sukutu hayale uğrayıp çekilirler, ya bu mevzu üzerinde düşünmeği faydasız bularak kıllarını bile kıpırdatmak lüzumunu hisetmezler.

Hakikatte köyü cennet yapan içidir. Bu iç karlı dağların eteklerine sığınan bir bahar kadar güzeldir, bu iç insana yaşamanın lezzetini tattıran masum bir çocuk kahkahası kadar temiz ve ümit vericidir. Yalnız bu içi sezmek, orada bu temizliği bu ümidi bulmak lâzımdır.

Hâdiseye sade köylü ve şehirli münasebetini göz önünde tutarak bakarsak ümitlerimizin genişlemesi şöyle dursun, hattâ onların yaşamalarına imkân vermiyen vakıalarla karşılaşırız. Görürüz ki köylü itimatsızdır, köylü sokulgan değildir. Köylü şehirliyi sömürmeğe gelmiş bir tufeyli sayar. Bu şartlar dahilinde köy ve köylü mevzuları üzerinde çalışmak mümkün değildir. Fakat bunların yanında büyük bir ümit, büyük bir heyecan, büyük bir zevkle sezeceğimiz bir nokta vardır : Köylümüz hayatiyetini kaybetmemiştir.

Çetin asırların yükünü bir başına omuzlayan, sayılamıyacak kadar çok, ölçülemiyecek kadar büyük ıztarapları göğüsleyen köylerimiz bir heyecan menbaı, bir hayat kaynağıdır. Bunu en çok son defa aptığım ufak bir

köy gezisinde sezdim. Ankaraya yakın bir köyde geçirdiğim bir bayram gecesinin hatırasını bugün kafamda bütün canlılığıyle, neşesile ve heyecanile yaşar buluyorum. O gece mek tebin bir sınıfında toplanan genç, ihtiyar yüzü mütecaviz köylüyü saatlarca raksettiren bir delikanlının çaldığı kavaldı. Ve bu, hayatı yalnız acılarndan tadan insanları, saatlarca gülmekten kıvrandıran, üç dört köy delikanlısının oynadıkları; bir sanat eseri değil, bir çocuk tekerlemesi bile denemiyecek kadar basit bir tulûat piyesiydi. Dekorları insanlardan kıyafeti ters giyilmiş ceketlerden, taklidi kekelemekten ibaret olan bu basit orta oyununun köy muhitinde yarattığı heyecan, şehrin pek nadir hâdiselerde duyduğu heyecandan daha büyüktü. O gece acılarla dolu asırların bile yıkamadığı Türk ruhuna bir kere daha hayran oldum. Ve bir kere daha inandım ki içinde çetin bir mücadeleye girebilmek için lüzumlu olan sebat ve inadı, heyecan ve ateşi bulan Türk çocukları için kaybedilmiş birşey yoktur. Köy fakirdir, bahtsızdır, muztariptir, bakımsızdır, her şeydir. Fakat ölü değildir. Canlıdır ve heyecanlıdır.

Köyün içinde sakladığı cennet işte budur. Bunu sezmek mücadeleyi köy lehine yarı yarıya kazanmaktır bence.

KÖY

BEHÇET GÜNAY

(KÖYLÜMÜZÜN genlik düzeyinin yükselmesi tedbirlerine daha geniş ölçüde özenle devam edeceğiz.) aytası, nüfusumuzun çokluk çüzü olan köylüye verilmesi gerekli büyük öneme pek yerinde bir işarettir. Kamutayın 1 ikinci teşrin 935 yılı açılığında Atatürk'ün buyurduğu bu özsöz belkemiğimiz olan köylü için dirim olduğu kadar yurdun yüceliş etkesidir.

Cumuriyette zorbaların oyuncağı olmaktan çıkan köy, kendi benliği ile yaşamak yoluna girmiştir : Bu gün geliri bağınsız ve işlerinin çeviriminde başlı başına bir varlıktır. Tarımsal, kültürel ve ekonomik alanları devlet tedbirleri ile gelişdikçe tükelliye erişeceği gibi yakında yeter toprağa da sahib olunca geçimgenlik ve hürriyetine de büyük ölçekte kavuşacaktır. Bu ulusal ulusseverliklere yardım için Halkevlerince önem ve düzen verilecek küçük köy işleri de yok değildir. İşte burada bu yönden aklıma gelenleri izah ile köycülük kollarının gözümsemelerini dileyeceğim :

Köy her ihtiyacını özü sağlamalıdır. Bunlar, (*zanaat-sıhhat-tarım*) yönlerinden üçe bölünebilir :

ZANAAT — Köyde sağde şekilde:

1 — Bir berber,

2 — Kadın ve erkek urbalarını diken, kaba dokumaları dokuyan ve ören bir terzi,

3 — Saraçlığı da bilen bir kunduracı,

4 Nalbantlık, tenekecilik sobacılık ve camcılıktan da anlayan bir demirci,

5 — Araba ve bir yapının tahta işlerini de yapabilecek bir doğramacı,

6 — Dıvar ve sıva yapmasını ve tuğla ile kiremit pişirmesini bilen bir yapıcı bulunmalı ve en iyisi bunlar ustalar yanlarına çıraklıkla verilecek köy çocuklarından yetiştirilmelidir.

7 — İçinde herşey bulunan bir bakkal veya ihtiyar kurulları gözetinde bir kooperatifi olmalıdır..

42,000 i bulan her köyümüz için zanaatcileri yetiştirmek güçtür; Fakat ilk önce İl, İlçe ve Kamun başkentlerine bir gündüzde gelip dönülebilecek kadar yakın olanlar bırakılır; uzak köyler için aynı şart altında merkez köyleri hattâ bu da çok görülürse bir kaç örnek köyleri seçilir, ve dediklerim şimdilik yalnız oralarda uygutlanırsa köy sayısı pek azalacağından ve görülecek iş de (Başköylerin ve unsurların seçilmesi, zanaatcılar varsa düzen altına alınması, başkentlerdeki ustaların saptanması ve çırakların dağıtılması

gibi) basit şeyler olduğundan başarmak güçlüğü kalmaz . Zanaatcılara köy sandıklarından kapital olarak küçük ölçüde üremsiz, uzun günlü borç da verilebilir.

Bu halde köylü küçük bir işi için uzun yollar yürümekten, hanlardan kurtulur ve işlerini rahat görür; para köyde kalır, köylü yaşatığını köyünden ve köylüsünden alacağı için ekitsizlerin, tefecilerin ellerine düşmez.

Bu faydaları gören öbür köyler de kendiliklerinden ayni yolu tutarlar ve Halkevlerinin girişmeleri ile meydana gelecek baş veya örnek köyler bunlara kılavuzluk ederek köy kanunu da yürütülmüş olur

SAĞLİK ve EKİM — Köylerde bu iki özün kıymeti pek belirgindir. Bunun için de kamun başkentlerinde (Ebe, Hekim, Baytar, ve tarım uzman) larının bulunması lüzumludur. Bugün sağlık ve sosyal yardım Bakanlığınca kamunlara da ebe gönderilmekte olmasına ve köylerin çoğundaki yerli ebelerin doğum evlerinde ve diplomalı ebelerin yanlarında bilgilerinin bir dereceye kadar fennileştirilmesi de olabileceğine göre ebe işi gün meselesidir.

Hekim, Baytar ve tarımcılar bu günkü şekillenmeğe göre ancak ilçelerde bulunabileceğinden bunların yerini yine bunların gözetinde ucuz ve yeni örğütlerle doldurmak faydalı olur ki bunlara sağlıkcılar diyebiliriz.

1 — Küçük sağlık işyarlarının pratik bilgisini taşıyan,

2 — Çift, çekme, süt ve kümes hayvanlarının ahırları, kümesleri, bakımları, genel hastalıklarını bilen,

3— Dikime elverişli tohumların seçilmesini ve çalkama eleğinden geçirilerek arıtırılmasını, toprağa ekilecek tohum çeşidinin belgirtmesini, tarlaların fenniğ sürülmesini, biçme ve harman işlerini, ağaçların korumu ve aşılanmasını ve kurtların öldürülmesini öğrenen ve bağcılık, meyvacılık, sebzecilik anlayan,

4 — Tarımsal endüstri (inekcilik, koyunculuk, tavukculuk, arıcılık ve yalılar için balıkcılık gibi) hakkında öz bilgi olanı

Bu dört unsur, hatta işi daha küçültmek için birinci ile ikinci ve üçüncü ile dördüncü birleştirilerek (can sağlıkcısı)) ve (ekim sağlıkcısı) adları ile yalnız iki sağlıkcı kanuna bağlı köylerin sıhhî ve tarımsâl ihtiyaçlarını sağlayabilirler; elverir ki ilk tahsilini bitiren çalışkan köylü çocukları bu yönden ve pratik olarak küçük sağlık ve baytar okullarında ve çiftliklerde yetiştirilip kamun merkezlerinde kullanılsınlar.

İşte Halkevlerinin fırsat düştükçe yersel yönetimler katlarında derece derece çalışabilecekleri geniş bir konu.

Her kamun merkezine böyle iki işyarın atanması da para ve yetiştirme bakımından yersel yönetimlerce imkânsız görülürse bunların gezici olarak yalnız İlçelerde, hatta İllerde olsun bulunmaları ve köyleri nöbete sokarak her yıl sıra ile çalışmaları bile bir kazançtır.

Bu işlerin olabildiği kadar benimsenmesi ile beraber Halkevleri öğreneğinin 12 inci maddesi gereğince köylülere orta malı radyoları ile dersler vermek faydalıdır.

Yukardan beri yazdıklarım Parti programının ulusal eğitim kısmındaki 41 inci maddenin (c) bölgesi içindekilerinin basit taptama şeklidir.

Orada der ki : (Ertik ve zanaat okulları ile, zanaat gece okulları memleketin ihtiyacına yetişecek kadar arttırılacak ve lüzumlu kurslar açılacaktır.)

KÖYÜMDE GÖRDÜKLERİM

HİLMİ

İNSAN iyi tanıdığı bir muhite, uzun bir ayrılıktan sonra tekrar kavuştuğu zaman, arada vukua gelen yenilik ve değişmeler, daha canlı olarak göze çarpıyor. Mersin'in üç saat doğusundaki yeşil yamaçlar üzerinde bulunan köyüme, on beş senelik bir ayrılıktan sonra bu defa tekrar kavuştuğumda köyümü o kadar değişmiş buldum ki, eski yaşayış ve oluşlara ait hatıralarımı bugünkü durumlarla karşılaştırdıkça kendimi âdeta yabancı bir muhitte sanıyorum. İtiyat ve inanmalarda, terbiye ve ahlâk telâkkilerinde, topluluk münasebetlerinde, çalışma tarzlarında hulâsa her alanda bir yenilik, bir uyanış..

Yaptığım birkaç günlük incelemeler sonucunda Cumurluk devrinin köyümde yaratmış olduğu uyanışın yüksek verimlerini gördükçe Türk köylüsünün kurunlardan beri durgun ve uyuşuk geçen hayatına daha çok acıyorum. Büyük ulusal devrimlerimiz Türk köylüsünün yüksek hamle kabiliyetlerine meğer ne mutlu bir alan açmış, bu alanda yürümesini iyi başaran ve kabiliyetlerini müsbet gollarda kullanmasını iyi bilen « Yampar » lıların uyanışı, ulusal varlığımızın temel taşını teşkil eden Türk köylüsünün uyanışı bakımından dikkate değer orijinler göstermektedir. Yampardaki değişme ve yenilikleri tebarüz ettirebilmek için Cumuriyetten evvelki durumu aydınlatmak gerektir.

Cumuriyetten evvel yampar, bir takım ağaların hüküm ve nufuzu altında ve o zamanın âdet ve ananelerine göre idare edilirdi. Köyün umumi işlerinde ağanın şahsî iradesi hâkimdir. Ağa halkın, evlenme, boşanma, veraset, vesayet, mülkiyet gibi hususi işlerini kendi menfaat ve isteklerine uygun olarak halleder. Halkın hükûmetce olan işlerine tavassut etmek ister, hile ve tehdit yollarıyla emlâk ve akarını genişletmiye çalışır. Hususî ihtilâflarda hak kazanmak ve himaye edilmek için ağaya dehalet etmek kâfidir; hakkı elde etmek için bir taraftan ağanın müdahalesi diğer taraftan o zamanın adaletine itimatsızlık yüzünden kanun yollarına baş vurmak çok defa halkın hatırından bile geçmezdi. Eski gidiş ve alışkanlıklara bağlılık, yenilik düşünceleri karşısında taassup, sakin ve gürültüsüz yaşamak arzusu o zamanki Yapmarlıların başlıca karakteri idi.

Umumî harb ve Millî savaş sona erripte sağ kalanlar köye döndükleri zaman köyün ağası beklemediği bir durumla karşılaştı : Harbın binbir gürültüsü arasında ve askerliğin disiplin ve inzibatı altında sinirleri gerginleşen ve vatan müdafaasında aldığı mevki dolayısile benliğini

kavrayan bu yeni unsurda babalarındaki tevekkül ve itaat görülmüyordu. Onlar ağadan köy işlerine ait hesap soruyorlar, köyün idaresinde ağanın şahsî iradesinin değil, köy halkının birlikte istek ve iradesinin hâkim olmasını istiyorlardı. Durumun ciddiyetini anlayan ağa köy işlerinden tamamile elini çekti.

Harp senelerinin şiddetli disiplini ve ağanın sıkıcı otoritesi altından çıkan halk lüzumundan fazla hür ve müstakil yaşamak yolunu tutmuş topluluk otoritesine de bağlanmak istememişti.

Bu sırada koza ve buğdaydan halkın eline bol para geçiyor, Ziraat Bankası ve murabahacılardan da istediği kadar ödünç para alabiliyordu. Büyük bir darlıktan geniş bir bolluğa kavuşan ve ihtiyatlı davranmak lüzumunu kavrayamayan halk, bu paralarla alabildiğine israf ve sefahete koyulmuştu. Köyde kumar ve içki salgın halini almış, at ve elbise merakı geniş bir masraf kapısı açmış, sık sık şehre gidip eğlence mahallerine baş vurmak âdet haline gelmişti. Fakat bu gidişin gebe olduğu âkibet yavaş yavaş kendini göstermiye başladı. Sefahet yüzünden bir çok kimseler servetini kaybetti. Diğer taraftan seneler kurak gittiği için mahsul alınmıyor, satış fiatları gittikçe düşüyor, istihsal masrafları bir sene evelki fiatlara göre yapıldığı ve gelecek sene ise mahsul daha ziyade ucuzladığı için satış tutarı maliyet fiatlarını korumuyordu. Halk bütün gayrı menkullerini terhin etmiş, istihsal ve yapılan borcu ödeme kabiliyetleri çok gerilemişti. Geçim o kadar zorlaşmış ve iztırap ruhları o mertebe sarmıştı ki halk bolluk senelerindeki hatalarını anlamış, tez elden kati tedbirler almak, bütün güclükleri elbirliğiyle yenmek, dirlik düzenlik temini ve müşterek menfaatların korunması için topluluk otoritesine bağlanmak zaruretini duymuştu. Bundan sonraki dört beş sene içerisinde yamparlılar çok önemli ileri adımlar ve enerjik bir çalışma ile sarsıntıdan kurtulmuşlardır. İlk yapılan iş, elbirliğiyle sefahete nihayet vermek olmuştur. Köyde içki ve kumar katî olarak yasak edildi. Çarşı kumaşları terkedilerek el tezgâhlarında dokunan kumaşlar giyilmeğe başlandı. Hulâsa zaruri olmayan masraflar ya tamam kaldırılmış veya asgarî hadde indirilmişti.

Bu zamanlarda ki beş sene evvel köyüme bir daha gelmiştim. O zaman köylülerimle dertleşirken, kuraklığa, tabii afetlere, fiat kararsızlıklarına karşı türlü ziraat esaslarını köyün tabiî ve ekonomik şartlarına göre incelemiş bağcılık ve sebzeciliğe, hayvanların ıslahına ve sulama işlerine önem verilmesini, satış işlerinde görülen güçlükleri yenmek için satış ve kredi işinin yoluna girmesi için de kredi kooperatifi açılmasını tavsiye etmiştim.

Bugün Yamparlılar'ın ekonomik işleri yüzde seksen rasyonalize edilmiş bulunmaktadır. Eski patika yollar otomobil ve arabaların işlemesine elverişli bil hale gelmiştir. Develer ve semerli hayvanlarla iptidaî bir şekilde yapılan nakliyat köylünün menfaatlarına en uygun olduğu an-

laşılan manda arabalarıyla temin edilmektedir. Bu arabaları çekmek için beslenen bir taraftan da çift sürme işinde kullanılan mandalar öküzden daha kuvvetli olduklarından öküzle çekilen hafif pulluklar kaldırılmış, son sistem ve daha ağır pulluklar kullanılmaya başlanmıştır. Bu yeni pulluklar tarlayı iyi imar etmekte ve daha az masraflı olduklarından motörler de tarladan uzaklaştırmıştır.

Sığır hayvanlarının ıslahı ve yerli çift hayvanları yetiştirebilmeleri için köye iyi cinsten bir buğa getirilmiş ise de buğadan daha evvel düşünülmesi icabeden gıda ve bakım hakkında yeni hiçbir tedbir alınmamış olduğundan umulan sonuç tamamen elde edilememiştir.

Son senelerde fiatlarda istikrar görülmeğe başladığından amele yevmiyesi diğer masraflara göre indirilmiş ve istihsal masraflarıyla satış tutarı arasında çifçi lehine bir müvazene hasıl olmuştur.

Yamparlılar, tarlanın imarına da önem vermişler aktarma, gübreleme, dinlendirme gibi hususlarda ziraat tamiminin ve denemelerin gösterdiği yoldan gitmeğe başlamışlardır. Tohumların cinslerini ıslah etmiş olduklarından mahsulün randmanı artmış ve mahsul hastalıklarının önü alınmıştır. Köye bir saat mesafede bulunan çaydan üç bin lira sarfedilerek su getirilmiş ve bu su ile köyün ziraatı kuraklığa karşı sigortalanmış tarlaların verimi yüzde elli nisbetinde artmış, sulanan koza tarlalarında daha az ot yetiştiğinden çapa masrafları yarıya inmiş ve sulanarak geç vakit ekilenler de yetişmekte olduğundan daha çok ziraat yapmak mümkün olmuş, sebze ve bahçecilik için halk büyük bir fırsat elde etmiştir. Bu su işi Yamparlılara iki sene şu mühim faydaları temin etmiş ve büyük umutlar doğurmuş olmakla beraber biraz sonra bahsedeceğimiz particilik yüzünden suya düşmüş bulunuyor.

Son beş altı senedenberi köyde bağcılık alabildiğine ilerilemektedir. Köyün etrafındaki evelce çalı ve ormanlarla kapalı bulunan ve hiç bir işe yaramıyan yamaçlar bugün bir servet ve sıhhat kaynağı haline gelmiştir. Yaz aylarında bağlıktaki kulübelerine taşınan halk temiz hava ve su, bol meyva ve sebze içerisinde çok şen ve safalı bir hayat geçirmiye başlamıştır. Bağcılık köyün sıhhat ve neşesi üzerinde iyi tesir yapmakla kalmamış çok önemli ekonomik faydalar da temin etmiştir. En darlık ve istihsal için gerekli bir zamanda üzümden para almakta olan halk murabahacıların esaretinden ve tarladaki mahsulünü yok bahasına satış etmekten kurtulmuştur.

Yamparlıların başardıkları işlerden biri de kooperatifciliktir. Komşu köylerle birlikte kurulan ve başlıca elemanları Yamparlılardan olan satış ve kredi kooperatiflerinde köyün bütün çifçileri ortaktır. Çifçilerin, bu kooperatiflerden, buhran ve kuraklık senelerinde çok faydalanmış ve hayatiyetlerini bu sayede koruyabilmiş olduklarında şüphe yoktur. Ancak, bu kooperatiflerden umulan faydaların tamamen elde edilebilmesi ve bundan sonraki şartlar içerisinde

yaşayabilmeleri için ekonomik şartların biraz daha dikkatla gözetilmesi icabetmektedir. Yapılan incelemelerden anlaşılmıştır ki, memleketimizde bir kısım kooperatiflerin muvaffak olamıyarak dağılmalarının en mühim sebebi, mihaniki olarak hareket edilmiş olmasıdır. Ziraat kooperatiflerinde, nazari ve tatbiki ekonomi kaidelerinin gözetilmiş olması gereklidir. Meselâ satış kooperatifinde çifçiye bir takım madrabazların türlü oyunlarından ve suiistimallerinden kurtarmak ve mahsulün en iyi bir fiatla satılmasını temin etmek esas gayedir. Halbuki ortaklar, kooperatife verdikleri mallarının hariçte satılanlardan beher kiloda sekiz on kuruş aşağısına satılmış olduğunu iddia etmektedirler. Üstelik bir sürü idare masrafları da caba. Satış işinde iç ve dış pazarlarda fiat üzerine tesir yapan âmiller, devletin ziraat ve sanayi siyasası ve satışı alâkadar eden istatistikler gözetilmiş olsaydı bu hata belki de yapılmış olmazdı. Çifçiye gerekli parayı temin ederek mahsulü bekletmek, satış standardize etmek, çifçiye ciddiyetle rehberlik edilerek mahsulün rekoltesini yükseltmekte bu işle uğraşanların başlıca vazifelerindendir.

Yamparlıların, ekonomi alanında atmış oldukları ileri adımların başlıcalarını hulâsa ettim. Onların manevi varlıkları da dikkati çeker bazı inhinalarla ilerilemiş ve ilerilemektedir. Vilâyet mıntakasında ilk defa Yampar köyünde ilk okul açılmıştır. Bugün Yamparlılar orta ve yüksek diplomalı birçok genç yetiştirmiş olmakla öğünürler ki bu neticeyi köyün ilk okuluna gösterdikleri rağbetle elde etmişlerdir. Yamparda okur yazar, erkeklerde yüzde yüzdür. Köye hergün birkaç gazete gelir. Tavla ve kâğıt gibi eğlence oyunları da yasak olduğundan halk boş zamanlarını gazete okumakla geçirmeyi âdet edinmiştir.

Yamparlıların, harp senelerinden sonra lüzumundan fazla hür yaşamak istemelerinden, bolluk senelerinde sefahet ve israfa koyulmuş olmalarından, buhran ve kuraklık yüzünden düştükleri ıztırap ve sefaletten kurtulmak için elbirliğiyle çalışmak ve topluluk otoritesine bağlanmak yolunu tutmuş ve böylece birçok işleri başarmış ve güçlükleri yenmiş olduklarını izah ettim. Fakat bu elbirliği ve topluluk düzeni iki senedir particilik yüzünden kuvvetli bir sarsıntı geçirmiştir. Köyde elbirliğinin ve topluluk düzeninin doğmasına sebep, bir taraftan hayati zaruretler olmuştu. Bu zaruretler az çok kalkınca şahısların ihtiras ve menfaat duyguları çarpışmağa başlamıştır. Birleşmenin diğer bir sebebi ağalık rejiminin kaldırılması idi. Ağalık aleyhine yapılan kalkınma ve propağandalar halkta yanlış ve bozguncu bir zihniyet doğurmuştur. Hukukca müsaviliğini iddia eden halk bunu temin edince çalışma, yaşama hususlarında da müsaviliğini iddiaya ve en cılız düşüncelerinin de üstünlüğünü temine koyulmuştur. Evelce işini kendi eliyle görenler başkalarını çalıştırmaya başlamışlar ve particilik hummasiyle işlerini ve istirahatlarını unutmuşlardır. Eğer bu birlik köy kanunu çerçeve-

sinde yapılmış olsaydı onu doğuran âmiller kalkınca birdenbire bozulmazdı. Fakat yakın zamanlara kadar halkımız köy kanununu anlamış ve onun buyuruklarına alışmış değildi. Böylece baş gösteren particilik yüzünden Yamparlılar iki sene, bir durgunluk ve hattâ gerileme devresi geçirmiştir. Particilik köyde ihtiyar heyetinin çalışmasını büsbütün felce uğratmışı köy kanunu tatbik ve köy işlerini görmek imkânsız bir hale gelmiştir. Üç bin lira ve birçok emek sarfedilerek yaptırılan ve köy için hayatî ehemmiyeti olan su tesisatı bu yüzden terkedilmiş ve harap olmuştur. Particilikten doğan bir çok sebeplerle mahkemelere düşen halk tamir edilemiyecek derecede maddî ve manevî zararlara uğramıştır. Düğün ve bayramlarda biribirinin sevincine, ölüm ve felâketlerde elemine ortak olmamağa başlamışlardır. Particilikten ileri gelen şiddetli zihin yorgunlukları ve uykusuzluk bununla uğraşanların sıhhatlarını bozmuş ve halkın ahlâkı üzerinde de fena tesirler yapmaya başlamıştır.

Bazı partici köylerde parti şeflerinin, taraftarlarını himaye, diğer partiden adam elde etmek kaygularıyla meşru olmıyan vaitler, haksızlığı himaye, iftira, yalancı şahitlik ve tehdit gibi çarelere baş vurduklarına ve halkı ahlâki bozgunluğa sevkettiklerine tesadüf edilmektedir. Fakat Yamparlılar particiliğin kendilerini tehlikeli bir uçuruma sürüklemekte olduğunu anlamışlar ve umumiyetle birleşme temayülünü göstermiye başlamışlardı. Ancak, karşılaşan menfaatların, düşünce ve görüş ayrılıklarının uzlaştırılması, zenginliğin doğurduğu üstünlük sevki tabiisiyle, fakirlerde buna karşı uyanan aksülâmel ve beraberlik arzusunun makul bir noktada birleştirilmesi için halka pratik ve emniyetli bir usul göstermek gerekli idi. Halka verdiğim bir konferansta, bir taraftan, köylünün topluluk yaşayışını, dirlik düzenini, özel ve birlikte menfaatların korunmak için meydana getirilen köy kanununa sevgi ve saygı ile bağlanmalarını ve onun buyuruklarını her türlü duygu ve düşüncelerinin üstünde tutmalarını, diğer taraftan doğruluk ve iyilik yollarının bulunması ve insanların daha uyanık ve hareketli olabilmeleri için tenkit ve münakaşanın lüzumunu ancak, bu tenkit ve münakaşaların birbirlerini lekelemek ve çalışmalarını durdurmak ve gerilemek için olmayıp gerçeği bulmak için ve dostca yapılmasını; hoş görmeklik ve iyilik düşüncesiyle karşılanmasını tavsiye ettim.

Bu tavsiyelerimin halkı tatmin ettiğini görerek yaptığım birleştirme teşebbüsü araya giren bayramların ve bazı hâdiselerin de yardımıyla müsbet son verdi. Bu birleşme üzerine Yamparlılar hemen birkaç dernek toplantısı yaparak, kuraklık, buhran ve particilik yüzünden geri kalan müşterek işlerini görüşmiye başlamışlardır. İlk iş olarak köyün üç sınıflı ilk okulunu beş sınıflı yatı okulu haline getirmeye karar vermişler ve bir mazbata ile İlbaylığa müracaat etmişlerdir. Bir köy odası, bir okuma salonu yaptırmak, bir istihlâk kooperatifi kurmak ve su işi-

ni bir kuruma bağlamak için de incelemeler yapılmaktadır. Particilik engelinin de kalkmasıyla, çalışmanın meyvelendirilmesi ve umumî refahın artması için gerekli olan bilgi, sıhhat sermaye, dirlik düzen, ahlak ve elbirliği unsurlarının da daha normal bir inkişaf yoluna girmiş olduğu şüphesizdir.

Yampar köyüne ait köycülük bakımından tipik mahiyetteki oluşları burada olduğu gibi tesbite çalıştım. Köycülük alanında uğraşanlarımızın zihninde yeni sualler doğurabildimse ne mutlu...

EKİN BİÇME YARIŞI

Nakili : **HAMİT DERELİ**

BÜYÜK bir inat ve azimle beş yüz yıldır istiklâl ve hürriyetini kazanmağa savaşan, her şeye rağmen yine dikilip hak isteyen küçük fakat kahraman İrlandayı pek az tanıyoruz. Halbuki İngiliz kültürünün ve imparatorluğunun genişlemesinde ve büyümesinde en büyük âmil İrlandalılar olmuştur.

Nihayet son asır İngiliz edebiyatının en büyük iki şahsiyeti Wilde ve Shaw İrlandalıdır. Aşağıdaki hikâyede çifçi ve köylü olan İrlandadaki içtimai şartların ve âdetlerin bizimkilere ne kadar benzediğini göreceksiniz :

Daha gün doğmadan orakçılar çavdar tarlasına gelmiştiler. Burası eski mühendis Dara oğlunun büyük uzunduruk tarlası idi. Tarla bir dağın yamacından başlıyor, tatlı bir inişle kumlu gölcük yoluna doğru kayıyordu. Alçak taş bir dıvarla çevrilmişti. Çavdar saplarının sarı başakları yığın yığın dıvarın üstünden taşıyor, kuru bir çağıltı ile esen sabah rüzgârının altında birbirlerini kakıp itiyorlardı.

Ak saçlı, kalın, boz caketli bir ihtiyar olan Dara oğlunun kendisi ise gölcük yolundaki dıvarın dışında duruyor, değeneğini sallayarak daha o erken saatta bile gelip toplanmış olan birkaç kişi ile konuşuyordu. Kiremit kırmızısı yüzü bütün heyecan kesilmişti. Yüksek bir sesle etrafındakilerle konuşuyor, durmadan kürgen değeneğini sallıyordu :

— « Dün tamı tamına ölçtüm. » diyordu. « Namusum hakkiçin bu parça ile öteki parça arasında bir santim bile fark yok. Bakın, tarlanın boylu boyunca çizgiler çektim. Yanılmalarına ihtimal yok. Gelin göstereyim size ! »

Sonra onları bir ucdan bir uca götürdü. Tarlayı nasıl ölçerek üç müsavi parçaya böldüğünü, ve her bölümü nasıl yere çektiği çizgilerle ayırdığını gösterdi. Sonra ihtiyar adam bir mektep çocuğu şevk ve neşesile ilâve etti :

— « Eh, bundan daha haklı olamaz. Ben tabancamı ateş eder etmez hep birden başlayacaklar. Parçasını ilk bitirene benden beş lira.. »

Köylüler başlarını salladılar. İhtiyar mühendise hiç seslenmeden bakıyorlardı. Ama her biri içinden onun iki lira ile biçilecek bir tarlaya beş lira harcamasını delilik sayıyorlardı. Fakat kendileri de ondan fazla heyecan içinde idiler. Çünkü INVERARA'nın en iyi üç orakçısı yarışa girmişlerdi. Şimdi orakçılar tarlanın yukarısında tepenin eteğinde başlamaya hazır bekliyorlardı. Her birinin yanında kesilen demetleri bağlamak, yeyecek içecek getirmek için karıları bulunuyordu.

Dara oğlunun şapkasından üç yaprak seçerek parçalar için aralarında kura çektiler. Şimdi parçalarının başında yerlerini tutmuşlar, işareti bekliyorlardı.

Güneş ortalığı daha eyice ısıtmamıştı. Gölden soğuk bir rüzgâr esiyordu. Fakat orakçılar soyunmuşlar, yalnız gömleklerile kalmışlardı. Gömleklerinin göğsü açıktı. Kolları dirseklerinin yukarısına kadar sıvalı idi. Üzerlerinde boz yünden yelekler vardı. Bellerine ise alacalı, safi yünden dokuma uzun kuşaklar sarmışlardı. Kuşakların aşağısında ak nevrek donlar giyiyorlardı Bunların paçalarını yukarıları işlemeli yün çoraplarının içine sokmuşlardı. Ayaklarında çarıklar vardı, ve hepsinin başı çıplaktı. Kadınlar kırmızı donlar giymişler, başlarını yazmalarla bağlamışlardı.

Solda Mikâil ile karısı duruyorlardı. Mikâil ince uzun boylu bir adamdı. Sarı saçı alnının üzerine dökülmüş, başının bütün çevresi tâ kemiklerine kadar sıfır makina ile kırkılmıştı. Burnu bir çengeli andırıyordu, kemikli çenesi ise hiç durmadan bir ileri bir geri oynayıp duruyordu. Ufak mavi gözleri yere çakılmış, ak uzun kirpikleri hemen hemen elmacık kemiklerine değecek gibi idi.

O bu halile uyumuş gibi görünüyordu. Sağ elinde orağı, sol eli kuşağında hiç kımıldamadan duruyor, arasıra kirpiklerini kaldırıyor, başlama işaretini bekliyordu. Karısı da kendisi gibi uzun boylu idi. Fakat tombul, kızıl yanakları vardı. Orada sessizce dinliyor, o da anasile bıraktığı sekiz aylık oğlunu düşünüyordu.

Ortada kollarını kavuşturmuş, bacaklarını açmış olduğu halde Conni Bodkin duruyor, ağır yavaş bir sesle karısile konuşuyordu. Bodkin kalın enseli etli ve kacaklı, alnının üstü kelleşmiş kara saçlı bir adamdı. Alnı çok ak, yanakları çok kırmızı idi. Kara kaşları hep çatık bulunurdu. Karısı Mari kısa boylu, zaif soluk yüzlü idi. Üst dişleri alt dudaklarından biraz dışarı çıkıyordu.

Sağda Pat konsidin ile karısı Keyt vardı. Keyt iri yarı kocaman bir kadındı, yüzü kırlangıç çillerile, üst dudakları çok belli bir bıyıkla kaplı idi. Başındaki kum renkli kıvırcık saç yığını arasıra çözülüp ardına dökülüveriyordu. Kocasile yüksek neşeli kaba bir erkek sesile konuşuyordu. Kocası ise ufak tefek bir adamdı. Küçük, cılız, yaşı kırka basmamışsa da yüzü buruşmağa başlamıştı. Rengi bir zaman kiremit kırmızısı idi. Fakat şimdi sararıyordu. Ön dişlerinin çoğu dökülmüştü. Kendini gevşek bir halde tutuyor, Dara oğluna sırıtıyor, ufak, gevşek cılız vücudunun altında büyük bir kuvvet saklıyordu.

Sonra Dara oğlu değeneğini salladı, kolunu kaldırdı, bir tabanca patlaması duyuldu. Biçme yarışı başladı. Birden üç adam geçid resminde tüfek talimi yapan askerler gibi sağ dizlerinin üzerinde kayboldular. Sol elleri aynı anda bir demet çavdar saplarını kavradı. Eğri oraklar havada dalgalandı. Sonra aç ineklerin baharda uzun taze çayırları yerken çıkardıkları sese benzer bir ses, bir çatırdı duyuldu. Biraz sonra üç kü-

çük, ince çavdar tutamı dıvarın dibinde çiğli çayırın üstünde dümdüz yatıyordu ve her biçicinin bükülmüş sol bacağı ardında bir tutam vardı. Üç kadın korku dolu bir sessizlik içinde ilk demeti bekliyorlardı. Bu onların kazanış veya yenilişlerinin bir alâmeti olacaktı. Bir, iki, üç, dört tutam.. Conni Bodkin azgın bir at gibi soluyarak hemen hemen hiç aralık vermeksizin tutamlarını düşürüyordu. Birden yüksek sesle bir nâra atarak orağını havaya kaldırdı. Üstüste tükürdükten sonra : « ilk demet ! » diye bağırdı.

Karısı her iki elile demete atıldı. Küçük bir tutam ayırarak başına doladı. Sonra şaşılacak bir çabuklukla bağladı. İnce uzun parmakları çorap iğneleri gibi hareket ediyordu. Öteki orakçılarla karıları durup bakmamışlardı. Her üç orakçı da ilk demetlerini biçmiştiler. Karıları dizlernin üstünde onları bağlıyorladı. Başladığı aynı azgın hızla çalışan Bodkin biraz sonra öteki rakiplerini geçmişti. Demetlerini karma karışık bir surette biçiyor, duruşlarının intizamsızlığından dolayı ardında yerde küçük yığınlar bırakıyordu. Lâkin çabukluk ve kuvveti şaşılacaktı. Büyük ellerile orağı kaldırıyor, sapları ağır, ağır kavrıyor, koca gövdesi ormanlar içinde koşan bir filin vücudu gibi her önüne geleni kırıp geçiriyordu. Fakat kollarının ve bacaklarının hiç bitmeyen hareketlerindeki ahenk hiç te güzelliksiz değildi. Ardında karısı sert çehresi, çok mühim bir karar vermek üzere olan birinin yüzü gibi, çatılmış olduğu halde durmadan demetleri bağlayor, bağlayordu.

Konsidin ile karısı ikinci geliyordu. Konsidin işlemeğe başlar başlamaz, şaşırtıcı bir kuvvet, keçi gibi bir çeviklik göstermeğe başlamıştı. Zaif, uzun kemikli kolları çavdar saplarını biçerken, bir takım karışık, akıl ermez yaylara basılıyormuş gibi, eğili arkasının üstünde adeleler inip çıkıyordu. Sırasının bir ucundan öbür ucuna giderken sağ dizinin üstünde her hoplayışına boğazda yarı kalmış bir iniltiye benzer bir ses çıkarıyordu. Karısı şimdiden bolca terliyor, hemen topuklarının dibinde çalışırken, durmadan onu teşvik ediyor, her zamanki gür, kalın erkek sesile gülerek şakalaşıyordu..

En arkada Mikâil ile karısı geliyordu. Mikâil aşağı tazyikle sürülen bir makinenin yavaş, metodik hareketlerile biçmeğe başlamıştı. Aynı çabuklukta, hiç değişmeden, rakiplerinin nerede olduklarına hiç bakmadan devam ediyordu. Uzun kemikli elleri hiç gürültüsüzce işliyor, yalnız orağının sarı çavdar sapları arasındaki keskin çatırdılı saldırışı duyulabiliyordu. Uzun, uyumuş gibi duran göz kapaklarını orağının kesmekte olduğu noktadan biran ayırmıyor, biran, dönüp bir diğerine başlamadan önce bir demetlik biçip biçmediğine bakmıyordu. Bütün hareketlerinde önceden hesaplanmış, durgun, muttarit, şaşmaz, bir doğruluk vardı. Soluması bile derin bir uykuda olan bir adamın soluması gibi muntazamdı. Karısı ardında aynı surele işliyor, her demeti gü-

zelce telaş göstermeden bağlıyordu.

Gün ilerledikçe orakçıları seyre gelenler de çoğalmıştı. Güneş yükselmiş, yakıcı bir sıcaklık ortalığı kavurmağa başlamıştı. Hiç esmiyordu, çavdar sapları artık kımıldamıyor, hiç sessiz duruyorlardı. Başaklar akımsı, saplar altun bir renkte görünüyordu. Çavdar tarlasında şimdiden geniş gayrı muntazam, gittikçe büyüyen bir açıklık vardı. Çavdarla birlikte ekilen yoncacıklarla kaplı olan bu yeşil açıklık şimdiden kavurucu güneşin altında beyazlaşan demetlerle beneklenmişti. Konuşanların vızıltısı arasında orakların ritmik çatırdısı duyuluyordu.

Öğleden biraz evvel Bodkin parçasının yarısını bitirmişti. Tam yarıyı gösteren çizginin ortasına bir taş konulmuştu. Bodkin taşa yetişir yetişmez elinde taşla ayağa kalkarak haykırdı : « İşte, görün Conni Bodkinin üstüne Inverara'da bir gelir diyenin alnını karışlarım. » Dıvarın üstündeki kalabalık « yaşa ! » sesleriIe cevap verdi. Fakat Konsidnin kocaman karısı başının üstünde bir tutam ot sallayarak alaylı kaba bir erkek sesile « gün daha genç, kaba etli Bodkin » diye bağırdı. Kalabalıktan bir kahkaha koptu. Bodkin kızdı, yutkundu, ama birşey diyemedi. Kafası pek çabuk işlemiyordu. Mikâil ile karısı aldırmadılar, biçmeden gözlerini hiç kaldırmadılar.

Öğle yemeği getirmeğe ilk giden Bodkinin karısı oldu. Soğuk çay dolu bir el bakracı, ak undan yapılmış bütün bir « bazırma » getirdi. Onu büyük parçalara kesti. Üstlerine bol tere yağı sürdü. Dörtte katı pişmiş yumurta getirmişti. Bodkinle karısı çocukları olmadığından iyi, hiç olmazsa öteki köylülerden çok daha iyi yaşayabiliyorlardı. Bodkin orağını elinden bırakıyordu. Yumurtalardan üçünü birer lukmada somudur. Karısı, onunkinden daha az olmıyan bir açlıkla dördüncüyü yedi. Sonra Bodkin çavdar biçtiği aynı süratle, yağlı ekmeğini yemeğe, ayranını içmeğe başladı. Bütün bu yiyecek ve içeceği karısiyle ikisi tam iki dakika kırk beş saniyede bitirdiler. Gölcük yolundaki seyirciler arasında bulunan Inverara doktoru Gallager merakla dakika ve saniyeleri saydı.

Yemeklerini bitirir bitirmez yine aynı azgınlıkla işe başladılar. Konsidin şimdi Bodkinin hizasına yetişmişti. Bir mola verip yemeklerini yiyecekleri yerde Konsidinle karısı Inverara köylüleri arasında bu gibi yarışlarda eskiden âdet olduğu tarzda yemek yidiler. Keyt hem demetlerini bağlıyor, hem çalışan kocasına yağlı arpa ekmeği yetiştiriyordu. Arasıra soğuk çay bakracını veriyor, o da içmek için bir parça duruyordu. Bu suretle yemeğini bitirdiği zaman hâlâ Bodkinle bir hizada idiler. Seyirciler Konsidinin bu hırsından eyice heyecanlanmışlar, bazıları onun kazanacağını bile söylemeğe başlamışlardı.

Hiç kimse Mikâil ile karısını umurlamıyordu. Fakat onlar yemek için durmamışlar, yavaş yavaş rakiplerine yaklaşmışlardı. Hâlâ biraz arkada idiler. Lâkin hiç yorulmamış görünüyorlardı. Halbuki Bodkinin ağır yemeğin tesiri altında kesil-

mekte olduğu görülüyor. Konsidinin ise bütün ihtiyat güçlerini kullanıp tükettiği belli oluyordu. Yarıdaki taşa yetişince Mikâil yavaşca orağını yere koydu. Karısına yiyeceklerini getirmesini söyledi. Suzan dıvardan yağ sürülmüş bir arpa ekmeği, bir bakraç yeni sütle bakracın altında ıslanmış bir bazırma getirdi. Yavaş yavaş yediler, biraz dinlendiler. Dinlendiklerini gören halk onlarla alay etmeğe başladı. Fakat onlar hiç aldırmadılar. Yirmi dakika kadar sonra yine işe başlamak için ayağa kalktılar, kalabalıktan alaylı bir kahkaha yükseldi. Bir ihtiyar « yüzümü kara çıkardın, Mikâil ! » diye bağırdı. Mikâil « dur bakalım babacığım, yarış bitmedi daha » dedi. Sonra avucunun içine tükürdü; bir kere daha orağı ele aldı.

O zaman heyecan son perdesine ulaştı. Çünkü Mikâil ile karısı büyük bir süratle işlerine başladılar. Hareketleri yine bir makinenin hareketi gibi muntazamdı. Fakat hemen hemen iki misli daha çabuk işleyorlardı. Ahali bağırmağa, zenginler bahse tutuşmağa başlalılar. Şimdiye kadar heyecan pek şiddetli olmamıştı. Çünkü ötekilerden çok ilerlemiş olan Bodkinin kazanacağı yüzde yüz belli idi. Lâkin şimdi onun kazanacağı şüphelenmişti. Mikâilden hâlâ çok ilerdeydi. Fakat yorulduğu açıkça görünüyordu. Arasıra orağı yanlışlıklar yapıyor, ucuyla toprağa saplanıp kalıyordu. Bodkin baştan ayağa kadar ter içinde idi. Şimdi halkın bağırışmalarına kızıyor, yaklaşmakta olan Mikâile bakmağa başlıyordu.

Saat dörtten biraz önce Konsidin ansızın büsbütün bitkin bir halde bayılıverdi, dıvarın dışına taşıdılar. Etrafında bir kalabalık toplandı. Papas Robertson alnına ıslak mendilini koyduktan biraz sonra ayıldı. Yine işine başlamak için kalkındı. Fakat eyice gücü kesilmişti. Kızgın karısı « dur burda ! » diye bağırdı. « Senin işin bitti gayrı. Ben kendim biçerim. » Etli kollarını daha yukarılara kadar sıvayarak geri döndü. Orağı kavradı, bir nâra atarak çıldırmış gibi biçmeğe başladı. Dara oğlu-doktorun omuzuna vurarak « yaşa be ! » diye bağırdı. « Gallarger, bu karıya ayrı bir mükâfat vereceğim. Ne de olsa Irlanda soyu.. Biliyorsun ne demek istediğimi.. Diri, canlı insanlar yani... »

Fakat şimdi herkes gözlerini Bodkinle Mikâilin savaşına çevirmişti. Hiddetten kudurmuş olan Bodkin son bir gayret göstermiş, bir kere daha ilerilemeğe başlamıştı. Biçtiği sıranın bir ucundan öbür ucuna sağa sola gidip gelen kocaman gövdesi uzun sarı çavdar saplarını yutuyormuş gibi görünüyordu. Saplar önünde okadar çabuk kayboluyordu. Demet tam olunca zaif karısı kavralayor, çabucak bağlıyordu. Fakat saat beşe doğru Beker durup arkasına bir baktığı zaman Mikâilin korkunç bir intizamla gelmekte olduğunu gördü. Birdenbire günün bütün yorgunlugunun üstüne çöktüğünü duydu.

Bu onda ilk defa şiddetli bir susuzluk halinde belirdi. Karısını dıvarın üstünde duran öteki soğuk çay bakracını getirmeğe yolladı. Gelince içmeğe başladı, içtikçe daha

susadı. Seyirci kalabalığı içindeki arkadaşları « içme » diye bağırdılar. Fakat susuzluk onu delirtti. İçti, durdu. Gölcük yolu ve zafer şimdi çok yakına gelmişti. Orağı sallarken bulanık bulanık oraya doğru bakup duruyordu. Durmadan da içiyordu. Sonra duyguları sağırlaşmağa başladı, üzerine uyku bastı. Hareketleri hemen hemen şuursuzlaştı. Yalnız dıvarı görüyor, oraya doğru saldırıyordu. Kendi kendile konuşmağa başladı. Parçasının sonunda dıvara yetişti. Şimdi yalnız öbür uca kadar yarım sırası kalıyordu, üç demet daha, sonra... Ataların üstüne gelir olmıyan adamı.. Beş liralık bankonot. Fakat tam o sırada da kulağına bir bağırışma yetişti. Bir ses haykırıyordu : « Mikâil kazandı. » Bodkin bir inilti ile yere çöküverdi ....

AYIN POLİTİKASI

Yurd İçi: Halkevi Yıldönümü, Parti Konferansları
Yurd Dışı: Paris Konuşmaları Tuna Meselesi, Avusturyanın İstiklâli, Bulgaristan, Fransız Sovyet Paktı İtalyan Meselesi, İhtilâller.

KEMAL ÜNAL

Yurd İçi:

Halkevleri yıl dönümü :

ÜLKÜ'nün ilk sayfalarını okuyanlar, şubatın 23 ünde Halkevlerimizin üçüncü yılını ne kadar geniş bir heyecan içinde kutladığımızı göreceklerdir. Üç yıldır, şubatın sonuna yaklaşan bir tatil gününde yurtdaşlar, Halkevlerini doldurarak, özel bir toplantı halinde, geçen yılın çalışmalarını gözden geçirirler, yurd için faydalı konuşmalar yaparlar, güzel sanat eserlerini dinler veyahut görürler... Bu kutlama günleri, Halkevlerinin, bütün yıl halk için yaptıkları işleri güzel bir demet halinde toplayıp yine halka sundukları bir bayramdır. Herkes bu toplanmadan ayrılırken yüreğinde yalnız yurd sevgisinin değil, yurd için çalışma heyecanının da arttığını duyar. Halkevlerinin bu gününde yurtdaşlar, yalnız kendi çevrelerindekini öğrenmek ve onunla övünmekle kalmazlar. Ogün yeni açılan birçok Halkevlerini de selâmlar onlara başarı diler. Bu dilekte tek ülküye, tek yoldan koşan bütün Halkevlilerle halk arasındaki sevişme ve dayanışma duygusu vardır.

Bu şubatın 23 ünde 103 Halkevimize 33 daha katıldı. Halkevleri; yurd bağrında, ısıtıcı ve aydınlatıcı birer kaynak halinde arttıkça, memleket havası; iyilik, güzellik ve yenilik yaratmağa daha elverişli bir sıcaklık kazanıyor. Bu hal, yurdu en ileriye götürecek istikameti ve hızı almıştır, yürüyor.

Parti konferansları :

1936 şubatı yurdda yepyeni bir hamlenin ilk ayı olmuştur. C. H. Partisinin çok geniş ölçüde tertip ettiği konferanslar, şubatın ortasında başladı, hızla devam ediyor.

103 Halkevi için konferansçıları Parti Genyönkurulu seçmiştir. Halkevi bulunmıyan kaza ve nahiyeler için konferansçılar seçmek vazifesi de vilâyet Parti kurullarına verilmiştir. Bu tertiple bu yıl verilecek konferans sayısı 2 bini aşacaktır. Hemen her yerde konferansların sürekli bir alâka ile takip edildiğini ve dinleyiciler sayısının salonları taşan bir mikyasta olduğunu öğreniyoruz.

Bu yıl için konferansların mevzuu : İnkılâp ve İstiklâl'dir. Konferansçılar; « yer yüzünün arılık ve baylık bakımından üstün bir ulusu olan Türkleri; yüksek bir hızla, yokluktan varlığa, düşkünlükten onura ve üstünlüğe götüren büyük evrensel hâdiseyi, « T ü r k i n k ı l â b ı n ı » anlatıyor.

İstiklâlsiz inkılâp olamıyacağını

isbat ediyorlar, ve istiklâl mevzuuna geçerek iç ve dış siyasada, orduda, adliyede, kültürde, maliyede, ekonomide istiklâlin şartlarını veriyorlar. Bütün bu meseleler üzerindeki geniş izahtan sonra istiklâli korumak vazifesi üzerinde heyecanla konuşarak Ulu Önder'in Türk gençliğine emanet ettiği iki büyük mefhumun « inkılâp ve istiklâl » in asil Türk kanında yaşadığını ve ileriki nesillerde de daima yaşayacağını hatırlatıyorlar.

Yurd Dışı:

Paris konuşmaları :

Londra'da kıral beşinci Jorj'un tabutunu saygı ve sükûn içinde takip eden, devlet reisleri ve diplomatlar; memleketlerine dönerlerken, Fransaya uğradılar. Londra'daki sükût yerine Paris'de hummalî bir siyasî konuşma başladı.

Bunların hepsi de Fransız Başvekili ve Hariciye vekili ile görüştüler ve kendi aralarında da birçok temaslar yaptılar.

Romanya kıralı Carol'un beraberinde Hariciye vekili Titulesko vardı. Bulgar kıralı Boris yanına siyasî şahsiyetler almamıştı. Yugoslavya kıral naibi Paul'un temaslarında sefir Pouritch'de bulunmuştu. Avusturya için Prens Stahremberg konuşmuştu. Hariciye Vekilimiz Tevfik Rüştü Aras ile Sovyet Rusya Hariciye komiseri Litvinof ve Mareşal Toukhachesky'de bu konuşmaların içinde bulundular. En son olarak konuşmalara katılan Çekoslovak Başvekili Milan Hodza'dır. O, doğruca Prag'dan gelmiştir.

Bütün bu siyasa adamlarının Paris-de ayrı ayrı konuştukları şeylerin en şümullü olanları üç esasa irca olunabilir :

1 — Tuna meselesi
2 — Avusturya istiklâli
3 Sovyet - Fransız münasebetinin genişliği.

Tuna meselesi :

Bu mesele Küçük antant ile Avusturya ve Macaristan'ın ekonomik mahiyette anlaşmaları ve karşılıklı mübadele hayatına girmeleridir. Ancak, son iki devlet, bunun zımnında Küçük antant hududları için tashih iddiasında (röviziyonculuktan) vazgeçmeleri manasını bulmaktadırlar. Avusturya artık bu fikirde olmadığını sarahaten söylüyorsa da Macaristan henüz böyle düşünmemektedir. Kaldı ki bu iki devlet, Küçük anlaşmaya aykırı bir istikamette İtalyaya bağlanmış bulunmaktadırlar. İtalya'nın Habeşistan'da meşgul olması, Tuna meselesini halletmeğe yarar gibi göründü ise de Paris konuşmaları İtalya iştirak etmeden Tuna meselesinin henüz halledilmekten uzak olduğunu göstermiştir.

Küçük anlaşma; henüz Tuna anlaşması fikrinden vaz geçmiş değildir. Çekoslovak Başvekili M. Hodza Paris'den sonra Belgrada geldi. Yugoslav Başvekili Staydinoviçle konuştu. Verilen resmî tebliğlere göre Tuna havzasındaki diger devletlerle sıkı surette bir iktısadî teşrik mesaiye çalışılacağı kararındadırlar.

Avusturya istiklâli :

Bu memleket kendini, nasyonal sosyalist Almanya'nın tehdidi altında görmektedir. Şimdiye kadar en

yakın ve en kuvvetli olarak İtalyanın müdafaasına göveniyordu. Habeşistan harbının uzaması ve petrol ambargosunun tazyiki ile Almanya ve İtaya'nın anlaşmaları ihtimali, Avusturya diplomatlarını şubat başında, hayli endişeye düşürdü. Praga yaklaştılar, Paris konuşmalarına girdiler. Habsborglar gelirse içeride kuvvetli olacaklarını söylediler, dış politikada Tuna birliğine meyillerini, revizyon fikirlerinden tamamen vaz geçmiş olduklarını bildirdiler.

Küçük anlaşma adına Belgradda devam eden konuşmalarda göstermiştir ki Çekoslovakya, Almanya'nın Orta Avrupaya sarkmasına Habsburg hanedanının bir sed teşkil edeceğine kani olmakla beraber bilhassa Yugoslavya'nın şiddetli muhalefeti üzerine Küçük anlaşma bu hanedanın Avusturyaya avdetini şimdilik kat'î surette geri bırakmıştır. Şimdi Avusturya; Rom a protokollarının kendisini Küçük anlaşma ile birleşmekten menettiğini hatırlatan İtalyaya vaziyeti izaha çalışmaktadır.

Bulgaristan :

Tuna ve Avusturya meseleleri arasında Bulgaristan vaziyetine de kısaca temas yerinde olur. Küçük anlaşma ile Balkan anlaşmasının arasında olan Bulgaristan, Avusturya Macaristan kadar bu anlaşmadan uzak ve ayrı yaşamakla beraber, onlar gibi Romaya sıkıca bağlanmış değildir. Bu hal, Paris görüşmelerinde, kıral Borisi, Bulgaristan'ın Balkan anlaşmasına girmesi teklifi karşısında bırakmıştır. Kıral, Sofyaya dönüşünde Bel gradda hususî ve samimî birkaç gün geçirdi. Balkan anlaşması konseyi reisi Hariciye vekilimiz Tevfik Rüştü Aras, Sofya istasyonunda Bulgar gazetelerine, Bulgaristan'ın Balkan anlaşmasına girmesi lehinde çok sarih beyanatta bulundu.

Küçük anlaşmanın Belgraddaki son kararları da Tuna meselesi içinde Bulgaristana da yakınlık gösterilmesi merkezindedir. Bütün bu yaklaşmalar, Bulgaristana bugünkü sınırları içinde, iyi bir iktısadî durum bağışlayacaktır. Ancak Bunun değeri üzerinde henüz Bulgarlar birleşmiş değillerdir.

Fransız - Sovyet paktı :

Flandin'in son nutkuna göre 1932 de Uluslar Sosyetesinin tavsiyesile başlayan Fransız - Sovyet yakınlığı üzerinde, Briyan'dan beri bütün Fransız Hariciye nazırları çalışmışlardır. 1935 mayısının ikisinde Laval'ın imzaladığı paktı şimdi mecliste Filanden müdafaa etmektedir. Fransız iç siyasasında sağlar, Komünizmin memlekette yayılacağını ve Almanya'nın artık tamamen Fransadan uzaklaşacağını ileri sürerek paktın aleyhinde dirler. Meclis ekseriyetini ve bugünkü hükûmeti teşkil eden sol fırkalar ise şiddetle lehindedirler. Siyasî bir anlaşmanın rejimlere müessir olmayacağı üzerinde misaller veriyorlar, Avrupada kollektif bir emniyet kurmak için Uluslar Sosyetesi çerçivesinde paktların artırılması kanaatını yayıyorlar.

Paktın dış siyasadaki tesiri daha kuvvetlidir. Almanya, Fransız - Sovyet paktı ile bir çember içine alındığını ileri sürüyor, paktın Almanyayı Lokarno anlaşmasındaki teahhütlerin

den variste kılacağı ve Ren kıyılarının tahkimine yol açacağı Berlin haberleri arasındadır. Almanya'nın pakt aleyhinde Romayı da tahrik ettiği sanılmaktadır. Ancak Fransız - Sovyet anlaşması, içerde ve dışardaki şiddetli muhalefetlere rağmen, hududunu daha genişletmektedir. Paris konuşmalarında bir Çekoslovakya - Sovyet paktı kararlaştı. Basarabyayı geri almak fikrinden tamamen vaz geçerek, Sovyetlerin Romanya ile de bir pakt yapmaları yakın görülüyor. Şarkî Avrupa siyasasındaki rolü aşikâr olan Türkiye ise Sovyetlerin eski ve samimî bir müttefikidir.

İtalyan meselesi :

Şubat sonlarına doğru İtalyan ordusu şimalde ve cenupta bazı zaferler kazandı. Gerçi bu, Habeş otoritesini sulh istemeğe götürecek kuvvette değildir. Ancak son harbelerin, büyük Habeş cüzütamları üzerinde dağıtıcı bir tesir yaptığı sanılmaktadır. Ve bu hal son günlerde sulh haberlerinin yayılmasına da âmil olmuş ise de henüz sarih birşey yoktur.

İtalya, zecri tedbirlerden müteessirdir. Petrol ambargosu 2 martta toplanacak on sekizler komitesinde konuşulacak şimdiden İtalya politik temaslarla bunu önlemek istiyor. Uluslar Sosyetesinden çekileceği. Fransızlarla Laval anlaşmasını bozacağı nihayet Almanya ile anlaşacağı üzerinde dolaşan şayialar meseleyi bulutlu bir tehdit havası içine almıştır.

İngiliz Hariciye nazırı, son nutkunda harp edenler arasında bir uzlaşma olursa Uluslar Sosyetesi çevresinde iyi karşılayacağını ancak Sosyetenin harbı durdurmak için vereceği kararlara İngiltere'nin de katılacağını söylemiştir. Roma; Paris ve Londra'da kesif bir siyasi gayret sarfettiği gibi Almanya ile de bariz ve manalı temaslar yapmaktadır.

İhtilâller :

Mısır'da aylardan beri süren ihtilâl hareketleri, İngilizlerle bu memleket arasında yeni bir görüşmeye yol açtı. Müzakere heyetinin kuruluşu şimdilik millî ihtilâlcilerin zaferini gösteriyor, ancak zaferin meyvaları üzerinde nikbin olmağa yarar bir emare yoktur.

Suriye de şubatı millî bir hareket ve heyecan içinde geçirdi.Bunun Tunus ve Cezayir gibi Fransız idaresi altındaki diğer yerlere de sirayet edeceği söylenmektedir. Şimdilik Suriye'de bir kabine değişikliği ile hareket yatıştırılmak istenilmektedir.

Şubatın son günlerinde daha geniş bir ihtilâlin Japonya'da başladığını öğrendik. Ordudan bir kısım ayaklanarak Başvekil ile birkaç vekili öldürdü. Militarist bir zümrenin bu hareketi daha inkişaf etmemiş ise de asıl dünya efkârını uğraştıran ihtilâldeki maksadın, siyasî mahiyetidir. Japonya'nın normal bir seyir ile iktısadî ve siyasî inkişafı yerine harpla ve derhal genişlemesini isteyen parti, zorla idareyi eline almak istemiştir. Bunun muvaffak olması ile Uzak şarkta geniş bir istilâ harbının başlıyacağından endişe edilmektedir.

HALKEVLERİ

KÂMURAN BOZKIR

Anadolu, inan Anadolu,
Kafamızı adadık bu inkılâba !
Tuttuk, seni -
Bir sonrasız
Bir aydınlık
Bir ölümsüz âleme götüren yolu
Aydınlık bahçeler gibi -
Toprağın üstünde Halkevleri ..
Çocuklarına sonsuzluğu emziriyor :
Bize güneş kokusu
Su kokusu
Taze toprak kokusu veriyor -
Alevleri !
Çocuklar, güneşe vurgunuz..
Bu evlerden güneşe bakıyoruz..
İlk türkün tapındığı güneşe mutlaka varacağız,
Mademki Atatürk çocuğuyuz !
Yüreğimizdeki alev
« Promete » nin gökten çaldığı alev değil,
İlk türkün taptığı güneşten
İçimize düşen
İlk ananın ilk damla südünden sıçrayan
İlk alevidir...
Bu ev,
Ne dört dıvar içinde dört mindere bağdaşıp
Bakla falı açanların,
Ne kafasını peri masalile yoranların,
Ne kellesi satılık olanların evidir..
Burda, ne bir « Promete » çığlığı ulaşmadadır bize,
Ne bir Hindiçini aşan efsâne kahramanı..
Ne bir « Mefisto » gibi dolaşmadayız cihanı..
Toprağın çocuğuyuz..
İlk tarlanın başındaki bahtiyar türk gibiyiz !
Severiz, taptaze bir toprağın
Tertemiz bir suyun kokusunu..

İlk güneşin aleviyiz
Denizlerin diliyiz !.
Hartamızı donattık baştan başa evlerimizle,
ATATÜRK CENNETİ'nin kapılarını açtık..
Havaları yarmadayız gövdelerimizle..
Toplayın halatları, demir alın çocuklar -
Biraz daha.. -
Ulaştık !..

Köylerden, şehirlerden
Bu evlere gelen -
Yüz binlerce halkın -
Yüreğine, kafasına aydınlık
Koluna güç veriyoruz çocuklar
Bu evlere zevk için değil,
Dava için, bilgi için, bilenmekçin giriyoruz çocuklar !
Kısır toprak, sağır mesafelere vedâ !
Elektriklenen havaları içiyoruz,
Dev gibi yükseliyoruz şahikalara -
Elektrikleniyoruz çocuklar !..
Bu evlerde taşı bir kumaş gibi dokuyacağız..
Bu evlerde hep bir ağızdan şarkılar okuyacağız..
Bu evlerde kuracağız, boyaların, seslerin, kokuların cennetini..
Çocuklar, bir yaratıcı,
Bir tanrısel kaynak yapacağız
Atatürk memleketini !...
Bugün o kadar güzel..
Yarın o kadar sıcak ki çocuklar..
Bu evler öyle bir kucak ki çocuklar..
Burda tatmak bugünü,
Burda koklamak yarını -
Anlatır, toprağın en son, en mükemmel cenneti olan
ATATÜRK DİYARINI!
Sanmayın mevhum bir varlıktır burda el açtığımız..
Çankaya'dır, hergün biraz daha yükselip
Biraz daha yaklaştığımız !..
Anadolu, inan Anadolu,
Tuttuk, seni -
Bir sonrasız,
Bir aydınlık,
Bir ölümsüz âleme götüren yolu !...

23. 2. 936 Ankara Halkevi

YIL DÖNÜMLERİ ...

K. BOZKIR

MASAMIN üstünde bir yığın gazete ve dergi var.. Nerelerine baksam, nerelerini okusam bir Halkevi haberile, faaliyetile, resmile karşılaşıyorum. Birgün yok ki, davaları yolunda attıkları adımlara sağır geçsin..

23 şubat yıl dönümleriydi onların.. Dört yaşına bastılar.. Bu ilerleyişi bir tekâmül, birbiri üzerine yılların bir yığılışı sanmayın; her yıl onlar için bir sıçrayışın başlangıcıdır. Halkevlerinin dört yıl önce açılışı senelerce sonraya bir sıçrayıştı.. Bu açılışın üzerinden geçen her yıl ise, her zaman iyiye, güzele doğru yepyeni sıçrayışların çocuğu olacaktır.

Bu, Önderin sonsuz dehâsı önünde ışıklanan ve bize hergün yüz yıllarca sonrasını verebilen aydınlık sıçrayışları, büyük başarıları yalnız bir tekâmül olarak kabul edemeyiz.

Atatürk diyarındaki her başarı, her yenilik, eskiden herhangi bir şeyi tamamlayan bir tekâmül değil, kendi orijinalitesini, karakterini bulması için devrimin bir sıçrayışıdır..

Tıpkı sarmaşıklar gibi ...

Halkevleri davamızın evleridir. Dokuz kolunun dokuzu da ayrı, ayrı bir boşluğu doldurmadadır.. Bizde Ar hayatı, bizde tiyatro, bizde müzik yok diyenler, gözlerini birazacık bu inkılâbın Evlerine çevirsinler, bu Pesimist'ler ne kadar yok yere yerindiklerini göreceklerdir.. Halkevleri kendi yüreğinden, kafasından, kolunun gücünden yarattığı elemanlarla onlara cevap vermektedir.

Büyük Türk kültürünün yarınını Halkevlerinden beklemek hakkımız kuvvetlenmiş bulunuyor.. Bu yıl yeni açılan 33 Halkevinin sevinçlerini, dolu dizgin koşmada olan öbür kardeşlerine selâmlarını önümdeki Kupür'lerde okuyorum, bu yıl dönümünden ötürü yarattıkları eserlerin sayısı yoktur.

Ankara Halkevinde baştan başa Halkevi elemanlarile yapılmış bir dokümanter çalışmalar filmi, çiçekler gibi harikulâde bir ront, yalnız Halkevi ressamlarımızın yarattığı mükemmel, realist tablolarla dolu bir resim sergisi gördük. Halk duygusunu garp tekniği içinde yoğurmuş bir koru dinledik.. İnandık ki, Türk arını, fikir ve dava hareketlerini Halkevlerinden bekleyebileceğiz.

Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker (2.000.000) vatandaşın, bir yıl içinde kafa birliği, gönül birliği, göz birliği, inkılâp yolunda döyüş birliğ yaratan Halkevlerinn çatısı altında toplanmış olduğunu işaretledi. Yarın 17 milyonda 17 milyonun Halkevlerinden faydalanabileceklerini umabiliriz !

Anadolu'nun bütün Halkevlerinde çalışan dava arkadaşlarımızı, başkanlarını ve bilhassa Ankaramızın Halkevi Başkanı Ferid Celâl Güven'i ve arkadaşlarını candan kutlarız.

Yazımı Halkevlerine verilen parola ile bitiriyorum:

« Dağılan çöker, daima bir, daima toplu.. »

HALKEVLERİ DERGİLERİNE AYLIK BAKIŞ

HÜSEYİN NAMIK ORKUN

19 Mayıs; Samsun Halkevinin aylık dergisi, sayı 3.

SAMSUN Halkevi bu güzel dergisi ile çalışmalarını çok iyi bir tarzda aksettirmektedir. Öyle zannediyoruz ki Samsun'daki arkadaşlar dergileri ni ayda bir çıkarmakla yapabilecekleri işi üzerlerine almışlardır. Haftada, hattâ on beş günde bir dergi çıkarmanın ne kadar güç ve daimî takib ile olacağını, dergi işlerile yakından alâkalı olan herkes takdir eder. Böyle bir işe insan kendisini tamamiyle veremez ise o vakit yazı bulmak ihtiyacı en mühim aksaklığı tevlid eder. Neticede dergiyi doldurmak için - her ne olursa olsun - her yazıyı koymak zarureti hasıl olur ve bu suretle de derginin nivosu tamamiyle düşer.

Samsun Halkevi dergisinin bu sayısında bizi yakından alâkadar eden birkaç mühim makale vardır. Bu makalelerden bahsetmeden önce bütün dergi çıkaran Halkevi arkadaşlarımıza bir nokta üzerindeki fikrimizi tekrarlamak istiyoruz :

Halkevleri dergileri vasıtasiyle halka direktifler vermeğe çalışmalıdır. Bu işin partice yapılan neşriyat ile başarılmakta olduğu malûmdur. Binaenaleyh biz dergi çıkaran Halkevleri dergilerimizde mahallî tetkikler çıkararak bulunduğumuz yeri tanıyacak, öğrenecek, araştıracak ve seveceğiz. Aynı zamanda da başka yurddaşlara memleketimizi tanıtmış olacağız. Dergilerimizin birinci amacı işte bu nokta olması gerektir.

Samsun Halkevi arkadaşlarımızın bu güzel dergisinde bizi alâkadar eden yazılardan birincisi Samsun tarihi hakkında yazılan bir yazıdır. Bu değerli arkadaşımızın daha iyi araştırmasını ve katiyen müstakil mütalealara sapmamasını kendisinden rica edeceğiz. Becenek'ler katiyen Uygur Türklerinden değildir. Bengü sözü Becenek ve Harzem dilinde Tanrı demek olduğu da bir sehiv olsa gerektir. Bengü Türk dilinde ebedî demektir. Muharririn yazdığı Becenek dilinin yadigârları elimizde mevcud değildir; ki bu sözün bu lehçelerde bu manada olduğu anlaşılsın. Bengü ebedî manasından dolayı da Tanrıya alem olmuştur. Fakat söylediğimiz gibi muharririn yazdığı dillerde olduğu şüphelidir. Bu çalışkan arkadaştan bu gibi terkibler yerine Samsun'dan bahseden eski vesikaları bir araya toplıyarak neşretmesini rica ederiz.

N. Aymen'de dergide maniler neşretmektedir. Bunlar herhalde Samsun manileridir zannediyoruz. Fakat bunu biraz daha metodik bir şekilde toplamalarını rica edeceğiz. Maniler kimlerden toplanmış, yaşını, oranın yerlisi olup olmadığını ve evelce Kunoş'dan itibaren bunlar hakkındaki yazıları gözden geçirmesini bu değerli arkadaştan bekleriz.

Derginin en güzel yazılarından birisi de Kadamut köyünde evlenme ve düğün töreni başlığını taşıyor. Bu arkadaşı tebrik eder ve bu sahada çalışmalarına devam etmesini bekleriz.

Haberler kısmında da faydalı haberlere tesadüf etmekteyiz. Burada da Halkevinin çalışmalarını anlatan satırlara birinci derecede yer vermelerinin daha faydalı olacağı kanaatini ızhar ile dergiyi çıkaran arkadaşları candan kutlarız.

Yeni Türk; İstanbul Eminönü Halkevi dergisi, sayı: 38.

Yeni Türk yeni bir kisve ile ve yeni elemanlarla çıkmaktadır. Değerli arkadaşımız Agâh Sırrı Levent'in gençlik hakkındaki güzel bir yazısından sonra Salih Münir Çorlu'nun güzel bir araştırması geliyor. Eskiden beri bu mecmuada değerli yazısını okuduğumuz Salih Münir'in Makedonya meselesi hakkında bu etüdü her münevveri alâkadar eden kıymetli bir yazıdır.

Bundan sonra Malche'ın eski bir konferansı ve daha sonra da Naci Kum'un Şair Abdi'nin şiirlerini çıkardığını görmekteyiz.

Bu mecmua baştan nihayete kadar her münevveri alâkadar edecek ve bir etüd mahsulü olan yazılarla doludur. Binaenaleyh arkadaşları candan kutlar ve muvaffakıyetler dileriz.

Taşpınar Afyon Halkevi dergisi, sayı: 38.

Bu dergide bizi yakından alâkadar eden en güzel ve en değerli yazı şüphesiz ki Afyonlu büyük ozan Abdürrahman başlığını taşıyor. Bu değerli arkadaşı tebrik eder ve bu nevi yazılara devam etmesini bekleriz.

Doğuş; Kars Halkevi dergisi, sayı: 27.

Evelce de söylemiştik: Halkevleri dergileri asla birkaç arkadaşın şiirlerini, hikâyelerini, tercümelerini, fikirlerini neşretmek için çıkmamalıdır. Dergilerimiz muayyen bir ülkünün etrafında belli amaçlara doğru yürüyen bir küldür. Binaenaleyh Kars'taki arkadaşlarımızdan da bunu beklemek ve Kars hakkında etüdler çıkarmalarını istemek hakkımızdır.

Altın yaprak; Bafra Halkevi dergisi, sayı: 5.

Yukarda Kars Halkevi dergisi için söylediklerimizi Bafra'daki arkadaşlara da aynen tekrarlarız. Binaenaleyh Alphonse Daudet'den tercümeleri bir tarafa bırakarak bize Bafra hakkınla yazılar yazmaları daha faydalı olur, deriz.

BİBLİYOGRAFYA

HÜSEYİN NAMIK ORKUN

Düsturnamei Enverî; Çıkaran : Mükrimin Halil; Birinci kitap: Medhal, İstanbul Evkaf matbaası, 1930; İkinci kitab : Metni; İstanbul Devlet matbaası, 1928.

Bizde okumadan yazanların sayısı muhakkaktır, ki okuyanların çok fevkindedir. Çıkan eserlerin bir çoğuna bakınız. Daha eserinin mevzuuna doğrudan doğruya temas eden kaynakları dahi tanımadan nasılsa eline tesadüfen birkaç kitap geçirmiş ve bu üç kitaptan dördüncü bir kitap vücuda getirmiş yazarların sayısı mühim bir yekûn tutar. İşte bunun içindir ki bukadar okumadan yazanlar arasında okuyanlar parmakla gösterilmeğe başlanmış ve gittikçe layik oldukları mevkileri bulmuşlardır. Bu gibi zevatın da yazdığı eserler tabiidegerli ve istifadeli olmaktadır.

İşte bu okuyanlar arasında eskiden beri tanıdığımız iki sima vardır : Mükrimin Halil ve Hilmi Ziya.. Mükrimin Halil yazmaktan ziyade okuyan ve bunun içindir, ki iftihar edebileceğimiz çok değerli eserler çıkaran kıymetli bir ilim adamımız olmuştur. Hilmi Ziya da çok okuyan ve o nisbette de yazan değerli bir mütefekkirimiz olmuştur.

Mükrimin Halil eski tarihi osmani encümeni mecmuasındaki değerli yazılarından sonra ilk eserini yukarıdaki serlevha ile neşretti. Kitap bir medhal ile başlıyor ve bu medhal eserin aslı kadar kıymetlidir. Bu medhal Aydın oğulları hakkında ne kadar değerli bir etüd ise bir kitabın tahlili ve tenkidi bakımından da yeni yetişecek tarihcilere o kadar nümune olabilecek mahiyettedir.

Değerli tarihcimiz Aydın oğulları tarihinin doğu kaynaklarını izah ile işe başlıyor. Eser ve müellifi Enverî hakkındaki izahattan sonra gelen bu kısım son derece kıymetlidir. Bundan sonra Mükrimin Halil batı kaynaklarından bahsetmektedir. Bu bahis daha evelkisi kadar kuvvetli gözükmemektedir ve eserlerin bir çoğunun basılış tarihleri ve nerelerde basıldığı dahi kaydedilmemiştir. Yalnız müellifin ve kitabın adı kaydedilmekle iktifa edilmiştir.

Bundan sonra kıymetli arkadaşımız Düsturnâme'nin tahliline geçmektedir. Her zaman bir eserin tahlil ve tenkidine de nümune olacak bu çok mühim olan bahiste müellif batı kaynaklarını çok yerinde ve mükemmel bir surette kullanmıştır. Burada dikkatimizi celbeden bir nokta oldu: Müellif Cantacuzène'nin eserine müracaat ederken bunun Fransızca bir tercümesini Cousin olarak göstermekte ve Grégoras'dan bahsederken de Fransızca tercümesinin

Parisot tarafından yapıldını yazmaktadır. Halbuki bizim bildiğimize göre Cousin 1685 yılında Gregoras'ı tercüme etmiştir. Fransız âlimleri Paris'de 1648 den 1711 yılına kadar Bizans tarihlerini Corpus Byzantinae Historiae adıyla neşretmişler ise de bunlar arasında Du Cange, Fabrot Goar, Leo Allatius, Possin, Maltrait, Combefis, Banduri gibi zevat var ise de Cousin'e tesadüf etmemekteyiz. Kantakuzenos'un eseri 1866 da Migne, 1828 de Schopen tarafından neşredilmiş ve 1603 te Pontanus tarafından lâtinceye çevrilmiştir. Her ne ise biz bu izahatı da faydasız bulmaktayız. Çünkü Mükrimin'in ilmî karakterini ve ciddiyetini bildiğimiz için bu hususta tereddüde mahal yoktur.

Düsturnâmeye nazaran Osman oğullarının cedveli de dikkate şayandır. Oğuz han ile Hiung-nu hükümdarını birleştirmek isteyenlere güzel bir vesika teşkil edecek olan Oğuz Tümen Han adı nekadar dikkate şayan ise Oğuz'un altı oğlunun adları da o kadar ehemmiyete alınmak lâzımdır: Dağ Hanın adı Yıldırım Han olmuştur. Ay, yıldız Hanların adlarına da Cemşid ve Tuğrul diye tesadüf ediyoruz.

Evelce de söylediğimiz gibi Mükrimin Halil'in bu medhali Düsturnâme'den daha kıymetli ve uzun bir çalışmanın mahsulüdür. Bu kıymetli tarihcimizin bu değerli medhali ile Türkiye ilim âlemi her zaman iftihar edeceği gibi her ciddi etüde en kıymetli kaynağı teşkil edecektir.

İkinci kitap Düsturnâme'nin asıl metnidir. Maatteessüf Mükrimin Halil eserin baş taraflarını neşretmemekte ve bunun için de kitabın sonunda bir itizar yazmakta ise de gönül isterdi, ki eserin tamamı neşredilsin ve itizara da mahal kalmasın. Vakıa eserin en mühim ve kıymetli tarafı neşredilmiş ise de tamamı her halde daha iyi olacaktı sanıyoruz. Bazı yazmaların muayyen kısımlarının neşri Avrupada da fena bir âdet olarak mevcut ise de bunun için Mükrimin Halil'in yaptığı gibi itizara da lüzum yoktu. Çünkü eserin fotografisini getirtmek zannederim okadar güç bir mesele teşkil etmezdi.

Sonra bu metnin izahına dair hemen eserde hiç bir kayda tesadüf edemedik. Halbuki bazı yerlerin lisaniyat bakımından ve bazı yerlerin de tarih noktasından izahı gerekti zannediyoruz.

Millî tarihimize kıymetli bir eser kazandıran Mükrimin Halil'i candan tebrik ederken bu güzel eserden dolayı da Türklük namına iftihar duymaktayız..